

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**FRANKOFONİ: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER
TOPLULUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan:
Cemil Doğaç İPEK**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN**

Ankara – 2011

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**FRANKOFONİ: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER
TOPLULUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan:
Cemil Doğaç İPEK**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN**

Ankara – 2011

ONAY

Cemil Doğaç İPEK tarafından hazırlanan “Frankofoni: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu” başlıklı bu çalışma, 26.12.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim/ Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

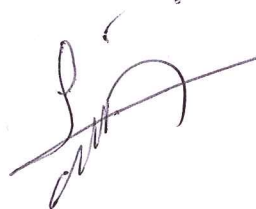
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN (Başkan)

Prof. Dr. Ender Ethem ATAY (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Fatma TAşDEMİR (Üye)

ÖNSÖZ

Bu çalışmada genel olarak uluslararası alanda çeşitli düzeylerdeki işbirliği örgütlenmelerinin tarihçesi ve tarzının yanında, nev'i şahsına münhasır bir örgütlenme modeli olan Frankofoni: Fransızca Konuşan Milletler Topluluğu başlıca inceleme alanı olarak seçilmiştir. Tezimizde ilk olarak uluslararası alanda işbirliği ve işbirliğinin tarihçesi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte işbirliğinin kurumsallaşmasında ortaya çıkan tarzlar ve modeller çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Daha sonra Frankofoni kavramı üzerinde durularak bu kavramın içeriğini oluşturan temel faktörler ele alınmıştır. Bu bağlamda Fransızcanın dünyada kullanım alanları incelenmiş ve hukuki durumunun analizi yapılmıştır. Fransızcanın resmi dil statüsüne sahip olduğu ülkeler de bu analizin içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca bir işbirliği örgütlenmesi olarak Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu ele alınarak, Topluluğun tarihçesi, organları, hukuki altyapısı incelenmiştir.

Çalışmamızda, Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun kurumsal yapısı, tarihçesi ve ideolojik temelleri ışığında ne tür bir işbirliği modeli ortaya koyduğu ve bu modelin hangi yönleriyle öne çıktığı incelenmiştir. Kaynak taraması da bu varsayım temelinde yapılandırılmıştır. Frankofoni kavramının ortaya çıkışı, Fransızcanın dünya üzerindeki mevcut konumu, Fransızcanın konuşulduğu devlet ve topluluklardaki yasal statüsü, bir işbirliği örgütü olarak Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun ortaya çıkışı, Topluluğun tarihi gelişimi, fikri temelleri, kurumsal yapısı, organları, işbirliği alanları, kuruluş şartı ve referans metinleri çalışmanın başlıca kapsamını oluşturmuştur.

Benzeri olmayan münhasır bir işbirliği modeli olan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu hakkında Türkçe yazılmış herhangi bir akademik eser bulunmamaktadır. Bu nedenle konunun ana hatlarıyla incelenmesi ve gerekli analizlerin yapılmasının çok faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışmanın teorik altyapısının oluşturulması maksadıyla Gazi Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphaneleri ile Milli Kütüphane'deki

sürelî-süresiz yayınlar taranmış, akademik veri tabanları değerlendirilmiştir. Vurguladığımız gibi Topluluk ile alakalı yazılmış Türkçe eser bulunmadığı için konu ile alakalı olarak Fransızca – İngilizce yayınlara erişilerek faydalanılmıştır. Ayrıca Topluluğun temel referans metinleri için Topluluğun internet sayfasından da yoğunlukla yararlanılmıştır.

Elinizde tuttuğunuz tez çalışmasının bu haline gelmesinde en önemli pay değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN'a aittir. Kendileriyle tanışma fırsatı bulduğum lisans ikinci sınıf öğrenciliğimden bugüne hem akademik hem de özel hayatım ile alakalı her türlü sıkıntıda desteklerini hissetmek benim için büyük bir bahtiyarlık olmuştur. Özellikle Fransızca kaynaklara ulaşmam hususunda yaptıkları katkılar ve gençliğimden kaynaklanan her türlü acemiliğim karşısında sergiledikleri alçakgönüllü tavır bu çalışmada iyi olarak değerlendireceğiniz her özelliğin başlıca kaynağıdır.

Çalışmamın vücut bulmasında büyük katkıları bulunan bir diğer değerli isim de kıymetli hocam, değerli ağabeyim Doç. Dr. Mehmet Akif OKUR'dur. Henüz ne yapacağını, nasıl yapacağını bilemez halde yalpalayan yeni bir üniversite öğrencisi olarak Akademi'ye adım attığım ilk günlerde en büyük desteği kendilerinden gördüm. Lisans ve yüksek lisans öğrencilik sürecimde gerek bilimsel açıdan yaptıkları rehberlik, gerek yaptığım yanlışlar karşısında göstermiş oldukları güler yüz ve manevi destek bana itici bir güç sağlamıştır. Ayrıca tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN ile rabıta kurmama da vesile oldukları için kendilerine ayrıca bir teşekkür borçlu olduğumu belirtmeliyim.

Yeniden kendime inanmayı, kutlu bir medeniyetin (hak etmesem de) mirasçısı olduğumu bana öğreten Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN ve Doç. Dr. Mehmet Akif OKUR'a bu vesileyle bir kez daha teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışma içerisindeki iyi yönlerin referansının değerli hocalarım, eksik yönlerin kaynağının ise bu satırların yazarı olduğunu aklınızda tutarak bu çalışmayı değerlendirmenizi önemle rica ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
TABLolar	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİ, ÖRGÜTLENME VE ENTEGRASYON

A. ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİ VE İŞBİRLİĞİNİN TARİHÇESİ	3
B. ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİNİN KURUMSALLAŞMASI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER.....	12
C. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN TANIMI, SINIFLANDIRILMASI, GÜNÜMÜZ SİYASETİNDEKİ YERİ VE ETKİSİ.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

FRANKOFONİ KAVRAMI VE FRANSIZCANIN DÜNYA ÜZERİNDEKİ KONUMU

A. FRANSIZCA VE FRANKOFONİ KAVRAMI	42
B. FRANSIZCANIN DÜNYA ÜZERİNDEKİ KONUMU	45
C. FRANKOFONİ: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN FİKRİ TEMELLERİ	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN KURUMSAL YAPISI VE ORGANLARI

A. FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN KURUMSALLAŞMA SÜRECİ	58
B. FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN KURUMSAL YAPISI	64
1. Kurumsal Yapıyı Oluşturan Anayasal Çerçeve	64

2. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun Temel Organları	67
a. Zirve	67
b. Konferans	67
c. Daimi Konsey.....	68
d. Genel Sekreter	69
e. Topluluk.....	70
f. Frankofoni Parlamenter Meclisi	71
3. Direkt Operatör Kuruluşlar	72
a. Frankofoni Üniversite Ajansı.....	73
b. Uluslararası Frankofon Televizyonu: TV 5.....	74
c. Senghor Üniversitesi.....	76
d. Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği	77
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	83
EKLER.....	93
EK 1: DÜNYA ÇAPINDA FRANSIZCA KONUŞAN İNSANLAR İLE ALAKALI TAHMİNİ VERİLER	93
EK 2: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU ÜYELERİ İÇERİSİNDE FRANSIZCANIN RESMİ DİL STATÜSÜ.....	96
ÖZET	99
ABSTRACT	100

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACCT	Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı / Agence de Coopération Culturelle et Technique
AIMF	Frankofon Belediye Başkanları Birliği / Association Internationale des Maires Francophones
APF	Frankofoni Parlamenter Meclisi / Assemblée Parlementaire de la Francophonie
ASEAN	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği / Association of Southeast Asian Nations
AUF	Frankofoni Üniversite Ajansı / Agence Universitaire de la Francophonie
AUPELF	Fransızca Eğitim – Öğretim Yapan Üniversiteler Teşkilatı / Association des Universités Partiellement ou Entièrement de Langue Française
BM	Birleşmiş Milletler / United Nations
COM	Deniz Aşırı Topluluk / Collectivité d'outre-mer
Confemen	Eğitim Bakanları Konferansı - Conférence des Ministres de l'Education
DOM – ROM	Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi - Département et Région d'outre-mer
IMF	Uluslararası Para Fonu / International Monetary Fund
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Andlaşması / The North American Free Trade Agreement
NATO	Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü / North Atlantic Treaty Organisation
POM	Deniz Aşırı Ülkeler - Pays d'outre-mer
RFI	Uluslararası Fransa Radyosu / Radio France International
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TSR	İsviçre Romand Televizyonu / La Télévision Suisse Romande
TV 5	Uluslararası Frankofon Televizyonu
UK	Birleşik Krallık / United Kingdom
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLÖLAR

Tablo 1: Fransızca ve İlgili Ülkedeki Hukuki Statüsü	46
Tablo 2: Fransızcanın Eğitim Dili Statüsü Kazandığı Ülkeler	46
Tablo 3: Fransızcanın Yabancı Dil Statüsüne Sahip Olduğu Ülkeler ve Bahsi Geçen Ülkelerde Kullanılan Resmi Diller	47

GİRİŞ

İnsan topluluklarının yeryüzünde yer aldıkları günden bugüne kendi aralarında çeşitli düzeylerde işbirliği arayışında bulundukları ve bu nedenle de farklı örgütlenmeler oluşturdukları bilinen bir gerçektir. Hatta ortaya çıkan ilk devlet yapılarının da bu yolla kurulduğu görülmektedir. Sümer, Hitit ve Mısır Krallıkları buna örnek verilebilir. Bu pencereden bakıldığında günümüzdeki işbirliği modellerinin temellerinin çok eski çağlara dayandığı anlaşılmaktadır.

Tarihi sürece bakıldığında ortaya çıkan işbirliği modelleri insanlar ve devletlerin karşılaştığı sorunları çözme amacı ile ortaya çıktığı gibi kimi zaman da birtakım ideallerin yahut özel işbirliği alanlarının gerçekleştirilmesi için de oluşturulmuştur. Bu özel işbirliği alanları için tesis edilen kurumlardan birisi de tezimizin konusu olan *Frankofoni: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu*'dur.

Soğuk Savaş döneminin sonuçlanmasının akabinde henüz tamamlanmayan bir değişim ve gelişim süreci içerisine girmiş uluslararası sistemdeki bu değişim ve gelişimin nasıl sonuçlanacağı tam olarak analiz edilemese de bazı eğilimlerin yakın gelecekte önem arz edeceği de ortaya çıkmıştır. Sermaye hareketleri, ticari faaliyetler ve teknolojik gelişmeler supranasyonel bir nitelik kazanarak giderek yayılmaktadır. Bu yayılma ve beraberinde getirdiği yoğunlaşma sınır ötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı menfaat bağları ile birbirine bağlamaktadır. Bu bağlamda Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu tecrübesi üzerinde önemle durulması gereken bir olgu haline gelmiştir.

Frankofoni ilk defa 1880 yılında Fransız Coğrafyacı Onésime Reclus (1837-1916) tarafından Fransızca konuşulan bölgeleri tasvir eden bir coğrafi terim olarak kullanılmıştır. Bu terim o dönemde Fransa, Cezayir ve Fransız sömürgelerini kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Günümüzde Frankofoni teriminin başlıca iki ayrı anlamı ve kullanımı bulunmaktadır. Frankofoni

sözcüğünün baş harfi “f” küçük yazıldığı takdirde günlük yaşam ve iletişimlerinde Fransızca aracılığı ile anlaşılan insan ve insan topluluklarını tanımlamaktadır. Baş harfi “F” büyük yazıldığı takdirde ise Fransızca konuşan devletler ve toplumlar arasında bir işbirliği organizasyonu olarak anlaşılmaktadır.

Tezimizin konusunu büyük harf ile yazılan Frankofoni terimi oluşturmaktadır. Bu nedenle biz de tezimizde Fransızca konuşan ülkeler ve toplumlar arasında bir işbirliği organizasyonu olan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunu inceledik. Bu bağlamda çözümlememiz Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu’nun tarihi, kurumsal yapısı ve işbirliği alanları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tezimiz bugüne kadar herhangi bir şekilde Türkçe akademik bir çalışmaya konu olmayan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu’nu tarihçesi, kurumsal yapısı, hukuki altyapısı ve işbirliği alanları ile inceleyerek, bu tecrübenin analizini ortaya koymak amacı taşımaktadır. Bu nedenle Topluluğun kuruluşundan bugüne tarihi gelişimi, kuruluşları, işbirliği alanları, kuruluş şartı ve diğer kurumları öncelikli olarak incelenmiştir. Ayrıca Topluluğun bugüne kadar gerçekleştirdiği faaliyetler ve faaliyet alanları da bir başka analiz alanı olarak göz önünde tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİ, ÖRGÜTLENME VE ENTEGRASYON

A. ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİ VE İŞBİRLİĞİNİN TARİHÇESİ

Uluslararası alanda işbirliği ve bu işbirliğinin tarihi süreci göz önünde bulundurulduğunda genellikle Ondokuzuncu yüzyıl ve sonrası başlıca projeksiyon alanı olarak tercih edilmiştir. Bu alanda inceleme yapan birçok uzmanın çalışmalarında da bunu görmek mümkündür. Örnek vermek gerekirse alanın duayenlerinden Mehmet Gönlübol bu hadiseyi “*devletlerin uluslararası alanda sorunlarını çözmek için örgütlenme yoluna gitmeleri, uluslararası kuruluşların ortaya çıkmasına neden olmuştur*”¹ şekliyle açıklamıştır. Yine uluslararası alanda işbirliği ve uluslararası örgütler alanında son dönemde yazılan önemli eserlerden birisi olan Cengiz Başak’ın “Uluslararası Örgütler” kitabında uluslararası örgütlerin, kurumsal anlamda uluslararası ilişkilerde yer almasının Ondokuzuncu yüzyılda mümkün olabildiği ileri sürülmüştür.² Evet, uluslararası işbirliğinin kurumsallaşması ve uluslararası örgütlerin dünya çapında yaygınlaşması Ondokuzuncu yüzyılda başlamıştır ancak uluslararası alanda işbirliği ilk insan topluluklarının yeryüzünde bulunduğu günden bugüne devam etmektedir. İlk uygarlıklar ve devlet yapılanmaları da bu olguyu doğrulamaktadır. Bu erken dönemde yerel çeşitli siyasi birimler kendi rızaları yahut zor ile bir araya gelerek çeşitli üst siyasi birimler, organizasyonlar oluşturmuşlardır. Hititlerden Sümerlere, Mısırlılardan Çin’e, Hunlardan, Göktürklerden, Avrupa Birliği’ne kadar çeşitli tarzlarda organizasyonlar teşekkül ettirilmiştir.

¹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika: İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, Ankara, Attila Kitabevi, 1993, s. 552.

² Cengiz Başak, **Uluslararası Örgütler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 21.

Günümüzde mevcut uluslararası örgütlenme modeline en çok benzeyen tarihi modelin Yunan ve Roma modeli olduğu söylenmektedir.³ Bu bağlamda Yunan uygarlığının mitolojik başlangıcı olarak telakki edilen Truva Savaşı sırasındaki cepheleşme dünyadaki ilk sözlü örgütlenme olarak kabul edilmiştir.⁴ Milattan önce Onüçüncü yüzyılda gerçekleştiği kabul edilen bu savaşın karşılıklı bir sözlü koalisyonlar arası mücadele olarak gerçekleştiği bilinen bir gerçektir. Günümüzde uluslararası işbirliğinin belkemiğini oluşturan askeri ittifak yapılanmalarının ilk örneklerinin Truva Savaşı ile ortaya çıktığı da söylenebilir. Ayrıca Ege, Akdeniz ve Karadeniz’de yaşanan Fenike ve daha sonrasında Yunan kolonizasyon süreci ve ortaya çıkan kolonizasyon birliğinin de gerek tezimizin konusu olan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu gerek de İngiliz Uluslar Topluluğu tarzı ortaklık ilişkisinin ilk öncülerinden birisi olarak kabul edilebilir.

Bilindiği üzere Yunan Kent Devletleri Pers savaşlarının yaşandığı sırada ortak düşman Perslere karşı tabii bir ittifak/entegrasyon süreci içerisine girmiştir. Bu birliğe tarihte “Pan-Helenik Lig” adı verilmiştir.⁵ Bu modelin Avrupa’nın algıladığı Türk – İslam tehdidi karşısında oluşturduğu Haçlı ittifakına yahut Sovyetler Birliği yayılmacılığına karşı oluşturulan NATO yapılanmasına benzediği düşünülebilir. Heredot Yunan Kent Devletlerinin yaşadığı bu durumu “Helenler kendi kültürel üstünlüklerini ve uygarlık kimliklerini kendi uygarlıkları dışındaki ‘barbar’ despotik bir güce, Pers İmparatorluğu’na karşı verdikleri bir mücadeleyle pekiştirmişlerdir” şeklinde ifade etmiştir.⁶ Bununla birlikte Eski Yunan’da Helen siteleri arasında, bugünkü konsolosluk kurumunun ilk biçimi olarak bilinen “Proksenoi” kurumunu da bu bağlamda anmak gereklidir. Proksenoi kurumunun icracısı olan Proksenos, yabancı bir sitede mukim ve kendi sitesinin yurttaşlarını korumakla, anlaşmazlıklarını çözmekle görevli olan kişidir. Ayrıca bu

³ Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, 3. baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, s.15.

⁴ Homeros, **İliada – İlias Destanı**, çev. Ahmet Cevat Emre, İstanbul, Varlık Yayınları, 1957, s.24, 70 -75.

⁵ Jacques Pirene, **Büyük Dünya Tarihi**, Birinci Cilt, çev. Nihal Önal, İstanbul, Dünya Basın Yayın, s. 77.

⁶ Heredot, **Heredot Tarihi**, çev. Perihan Kuturman, İstanbul, Hürriyet Yayınları, 1973, s. 306 – 307.

dönemde Yunan siteleri arasındaki anlaşmazlıklarda, üçüncü bir Yunan sitesinin hakemliğine de başvurulmaktadır.⁷

Eski Yunan'da bilinen bir başka devletlerarası örgütlenme biçimi de sitelerin birbirleri arasında çeşitli düzeylerde oluşturdukları birliklerdir. Bahsi geçen Pers saldırılarına karşı Atina site devletinin öncülüğünde Milattan Önce 476 yılında "Attika – Delos Deniz Birliği" kurulmuştur.⁸ Bahsi geçen birlik Pers saldırıları ile mücadele ederken Sparta'nın önderliği altındaki "Peleponnes Birliği" ile de birtakım anlaşmazlıklar yaşamış bu anlaşmazlıklar sonrasında Milattan Önce 461 – 445 yılları arasında çeşitli savaşlar yaşanmış ve nihayetinde M.Ö. 445 yılında iki birlik arasında otuz yıllık bir barış andlaşması imzalanmıştır.⁹

Sparta'nın önderliğinde kurulan Peleponnes Birliği çeşitli bağımsız kent devletlerinin oluşturduğu günümüzün işbirliği modellerine çok benzeyen bir birlik modelidir. Aslına bakılırsa Attika – Delos Deniz Birliği ve Peleponnes Birliği arasında yaşanan mücadele ile Soğuk Savaş döneminde NATO ve Varşova Paktları arasında yaşanan mücadele arasında büyük benzerlikler olduğu da gözden kaçmamaktadır.¹⁰ Bu dönemden sonra yine aynı coğrafyada işbirliği örgütlenmeleri devam etmiştir. İskender'in babası II. Philippos Yunan siteleri ile yoğun bir mücadeleye girişmiş ve bu mücadelenin akabinde bu siteler üzerinde kendi hegemonyasını oluşturmuştur.¹¹ II. Philippos'un bu mücadelesinin ardında yatan nedenin Perslere karşı büyük bir ittifak oluşturmak olduğu da bilinmektedir. Bu oluşum için II. Philippos kendi soy ağacını bir Yunan olan Herakles'e kadar uzatarak kendi krallığıyla Helen Birliği arasında saldırı ve savunma amaçlı bir "Simmahia" adı verilen

⁷ Seha L. Meray, **Uluslararası Hukuk ve Örgütler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977, s.23.

⁸ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.16.

⁹ **Gelişim – Hachette Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi**, Cilt 1, çev. Tahsin Yücel, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1985, s. 201 – 204.

¹⁰ Peleponnes Savaşı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Thukydides, **Peleponnesos Savaşı**, çev. Tanju Gökçöl, İstanbul, Hürriyet Yayınları, 1976.

¹¹ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.17

bir ittifak gerçekleştirmiştir.¹² Bu ittifak İskender döneminde de güçlü bir şekilde sürse de İskender'in ölümünden sonra yavaş yavaş gücünü kaybetmeye başlamıştır. İskender'den sonra da bazı işbirliği ve ittifak girişimleri olsa da bunların ekseriyeti akim kalmıştır. İki yüz yıllık bir süreç içerisinde bahsi geçen coğrafyadaki krallıklar birer birer Roma egemenliğine boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Dünya uygarlığına çeşitli alanlarda katkıları olan Romalıların işbirliği ve ittifak modellemeleri açısından da birçok faaliyeti bilinmektedir. Roma'nın egemenliğini tesis edebilmek için iki ana eksen üzerinde yürüdüğü görülmektedir. Bu eksenler şunlardır:

- İstikrarlı, kalıcı, gerçekçi ve dengeli andlaşmalar yoluyla ittifaklar, koalisyonlar ve konfederasyonlar oluşturarak bağlaşıklar kazanmak, zaferlerin bütün kazanımlarına bağlaşıkları ortak etmek, hak – yükümlülük kurallarını adaletli saptamak.
- Eski Yunan sitelerinin denizlerde kurdukları kolonilerden farklı olarak karada tarım kolonisi kentler kurarak Roma'nın etki alanını rakip güçler aleyhine genişletmek.¹³

İki ana eksenin de analizini yapacak olursak Roma'nın yola çıkarken uyguladığı ana strateji münhasır olarak gücü sınırlı olan yapıları bir araya getirerek yeni bir bölgesel ve küresel bir erk oluşturmaktır. Bu anlamda Roma'nın kuruluş tarihi bir fetih ve istila tarihi değil, andlaşmalar yoluyla İtalya'daki öteki kentleri ve kavimleri birleştirme tarihidir.¹⁴

Roma'dan sonra gelen devlet ve topluluklarda yaşanan işbirliği ve örgütlenme arayışlarını incelediğimizde en önemli motivasyonun kutsal duygular ve dinsel birliktelikler olduğunu görmekteyiz. Bu ekseninde ilk birlik yapılarının ana hedefi Hristiyan ülkeler arasındaki anlaşmazlık ve

¹² Arif Müfit Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, 5. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1988, s. 405 – 407.

¹³ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.19.

¹⁴ Halil Demircioğlu, **Roma Tarihi, Birinci Cilt, Cumhuriyet, Birinci Kısım: Menşelerden, Akdeniz Havzasından Hâkimiyet Kurulmasına Kadar**, İkinci Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1987, s. 45 – 46, 79 – 85.

husumetlerin giderilmesi olduğu herkesçe bilinen bir gerçekliktir. Bu tarz birlik, işbirliği, entegrasyon amacı ve hedefi konusunda fikir beyan eden ilk düşünürler temel olarak kutsal sayılan yerleri (İstanbul, Kudüs gibi) “Müslümanların elinden kurtarmak” ve Türklerin Avrupa’da önce ilerleyişlerini durdurmak sonra da “Avrupa ve Anadolu’yu Türklerden kurtarmak” amacını taşımıştır.¹⁵ Bu ideal ile paralel olarak devletlerarasında sürekli bir işbirliği öneren düşünürlerden birisi de Pierre Dubois’dır. Dönemin Fransa Kralı Philippe’in de danışmanlığı görevini yürüten Dubois’nın aynı zamanda koyu bir Hristiyan olduğu da bilinmektedir. Dubois 1305 yılında yayınladığı “Kutsal Toprakların Kurtarılışı” (De Recuperatione Sanctae Terrae) isimli kitabında Avrupalı Hristiyan Prenslerin birbirleriyle ölümüne bir mücadele içerisinde olduğunu, bu mücadeleyi vakit kaybetmeden bitirmelerini ve bir araya gelip barışı sağlayarak ortak düşmanlara karşı bir federasyon kurulması gerektiğini duyurmuştur. Dubois idealize ettiği federasyonda uyumsuzlukların çözümü için bir “Uluslar Meclisi” kurulmasını teklif etmiştir.¹⁶ Haçlı seferlerinin hararetli savunucularından ve ideologlarından birisi olan Dubois meclis teklifi ile uluslararası hakemlik divanı tarzı bir yapıya öncülük ederek belki de istemeden de olsa uluslararası işbirliği örgütlenmeleri için hayırlı bir işe imza atmıştır.¹⁷

Dubois ile aynı dönemde yaşayan ve benzer arayışlar içerisinde bulunan bir diğer düşünür de Dante’dır. Dante, tüm dünya devletlerinin birleşerek özel yetkilerle donatılmış bir imparator tarafından yönetilmesi gerektiğini “De Monarchia” adlı eserinde savunmuştur. Tüm bu çabalara rağmen bu dönemde kayda değer bir işbirliği organizasyonu kurulamamıştır. İlerleyen dönemlerde de benzer arayışlar devam etmiştir. Bu yönde Emeric Cruce’nin “Le Nouveau Cynee” eserinde ortaya koyduğu model anılmaya değerdir. Emeric Cruce bu eserde tarafsız bir şehir devleti içerisinde

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Gönübol, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Milletlerarası Siyasi Teşekküllerin Tarihi, Gelişimi ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı**, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1964.

¹⁶ Şaban Çalış, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Ed. Şaban Çalış vd., Konya, Çizgi Kitabevi, 2006, s.22.

¹⁷ Gönübol, **Uluslararası Politika: İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, s.525.

(Venedik vb.) tüm hükümdarları temsil edecek sefirlerden müteşekkil bir meclis kurulmasını ve uluslararası düzeydeki anlaşmazlıkların bu meclis içerisinde karara bağlanmasını önermiştir. Ayrıca Cruce bu meclis içerisinde yer alacak temsilciler için de bir protokol şeması öngörmüştür. Buna göre ilk sırayı Papa, ikinci sırayı Devlet-i 'Aliyye Padişahı, üçüncü sırayı Kutsal Roma İmparatoru, dördüncü sırayı Fransa Kralı alacak ve sonraki sıralamalar da buna uygun şekilde düzenlenecekti. Emeric Cruce'nin ortaya koyduğu yapının diğerlerinden önemli bir farkı bulunmaktadır. Buna göre önerilen meclis sadece Hristiyanların kabul edileceği bir meclis değil, küresel bir katılımı sağlamayı amaçlayan dünya devletlerinin sorunlarını çözmeyi amaçlayan bir meclisti.¹⁸

Emeric Cruce'den sonra da bu doğrultuda fikir üreten birçok düşünür çeşitli projeler üretmiştir. Örneğin Duc de Sully, 1638 yılında Anılar – Dördüncü Henri'nin Büyük Özlemi adlı eserinde bir federasyon tasarlayarak bu federasyonun Avrupa'da barışı tesis edebileceğini iddia etmiştir. Duc de Sully, Emeric Cruce'un aksine sadece Avrupalılardan müteşekkil bir birliktelik planlamıştır. Böylece Rusya ve Devlet-i 'Aliyye bu federasyonun dışında bırakılmış oluyordu. Sully'nin tasarımına göre devletler bu federasyona temsilci gönderecekler, toplam temsilcisi sayısı 66 olacak, büyük devletlerin dört, küçük devletlerin iki temsilcisi olacaktı. Bununla birlikte federasyon bir ordu teşkil edecek, bu ordu federasyonun üyeleri arasındaki anlaşmazlıklara müdahil olacaktı. Ayrıca bölgesel uyuşmazlıkların çözümü maksadıyla altı bölge örgütü kurulacaktı.¹⁹

Bir başka düşünür William Penn ise “Avrupa'nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Bir Deneme” (Essay Towards the Present and Future Peace of Europe) isimli eserinde bir Avrupa Parlamentosu tahayyül etmiş, bu parlamento içerisinde Devlet-i 'Aliyye ve Rusya'dan da temsilci bulunmasını istemiştir. Penn parlamentonun belli aralıklarla toplanacağını ve

¹⁸ Gönübol, **a.g.e.**, s.526 – 527.

¹⁹ Rıdvan Karluk, **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, 6.baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2007, s.43.

parlamentoda Fransa ve Devlet-i ‘Aliyye’den on temsilcinin bulunacağını öngörmüştür. Ayrıca bahsi geçen parlamento, üyeler arasındaki bütün anlaşmazlıklara bakarak, uyulması zorunlu kararlar alacaktı.²⁰

Onsekizinci yüzyılda ise Duc de Sully’den etkilenen bir başka düşünür farklı bir çalışma ile ortaya çıkmıştır. Uluslararası işbirliğine büyük önem atfeden ve savaşları önlemenin yollarını arayan bu düşünür Abbe de Saint Pierre’dir. Abbe de Saint Pierre çalışmasına “Avrupa’da Barışı Ebedi Kılmak Makadıyla Hazırlanmış Tasarı” adını vermiştir. Yine aynı yüzyılın son dönemlerinde Duc de Sully ve Abbe de Saint Pierre’den etkilenen Immanuel Kant her iki düşünürün fikirlerinden hareketle “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme” isimli daha sonraları çok meşhur olacak eserini yayınlamıştır. Kant eserini 1795 yılı içerisinde yayınlamıştır. Kant eserinde uluslararası alanda bir barıştan ve bu barışın tesisinden bahsedilebileceğini bunun mümkün olduğunu ancak bunu çeşitli kural ve kanunlarla sürdürülebileceğini iddia etmiştir. Bu bağlamda ilk yapılması gereken işin de devletlerarasında belli ilke ve kurallara bağlı, evrensel bir birliğin kurulmasının gerekli olduğunu ancak bu sayede, küçük ülkelerin bile hukuk yoluyla haklarını koruyabileceklerini, sistemin kurulmasıyla da sorunlar savaşılmadan çözüleceği için barışın uluslararası ilişkilere egemen olacağını ileri sürmüştür.²¹

Bu fikri arayışlar ile birlikte 1648 yılında gerçekleşen bir hadise de uluslararası sistemin oluşumunda büyük rol oynamıştır. 1618 – 1648 yılları arasında Avrupa’da Katolik ve Protestan mezhepleri arasında “Otuz Yıl Savaşları” adı verilen büyük çatışmalar yaşanmıştır. Bu savaşların akabinde gerçekleştirilen Münster ve Osnabrück toplantıları sonunda bir takım uzlaşma metinleri elde edilmiş ve daha sonra bahsi geçen uzlaşma metinleri birleştirilerek Vestfalya Andlaşmaları oluşturulmuştur.²² Vestfalya Andlaşması olarak bilinen bu andlaşmalar devletlerarası ilişkiler için bir kırılma noktası

²⁰ Rıdvan Karluk, **a.g.e.**, s.44.

²¹ Daniele Archibugi, “Models of International Organisation in Perpetual Peace Projects”, **Review of International Studies**, Vol. 18, No.4, 1992, s.295-317.

²² Louis Dallot, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Tan Matbaası, 1966, s.10.

telakki edilmektedir. Bu andlaşma ile devletlerarası ilişkilerin temel paradigması tarihin çöplüğüne gönderilmiş yerine yeni bir paradigma oluşturulmuştur. Eski paradigmaya göre, Katolik mezhebine intisap etmiş devlet ve toplulukların ruhani lideri ve yegane ruhani otoritesi Papa idi ve Papa ile birlikte Papa'nın kılıcı olarak bilinen Kutsal Roma Cermen İmparatorunun belirleyici olduğu bir mekanizma bulunmaktaydı. Fransa Kralları birçok kez bu yapıyı kırmayı deneyip Katolikliğin lideri olmak isteseler de herhangi bir şekilde muvaffak olamamışlardır. En sonunda Onaltıncı yüzyıl başlarından itibaren Avrupa'yı sarsan dinsel bölünme sonunda yeni Hristiyan mezheplerinin Papa – İmparator ikilisini sarsması Avrupa'yı kasıp kavuracak ve yeni bir şekil verecek din savaşları dönemini başlatmıştır. Vestfalya Andlaşması bu sürecin son noktası olmuştur.²³

Bu andlaşma neticesinde Papa'nın dinsel otoritesini kullanarak siyasal otorite kurması önlenmiş ve İmparatorun da siyasal hegemonyasına büyük bir darbe vurularak çok taraflı bir denge sistemi oluşturulmuştur. Vestfalya Andlaşması sonrasında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu içerisindeki 300 kadar Alman Devleti mutlak egemen siyasal birimler haline gelmiştir.²⁴ Vestfalya Andlaşmasını analiz edecek olduğumuzda andlaşmanın Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu bir nevi devletlerarası birlik haline getirdiği söylenebilir. Dolayısıyla bu haliyle bir devletten ziyade devletlerarası örgüt halini aldığı görülmektedir. İmparatorluğun bu son halini "İngiliz Uluslar Topluluğu" (Commonwealth) yapısına benzeten çalışmalar da bulunmaktadır.²⁵ Görüldüğü üzere Vestfalya Andlaşması ile Papalık ve dolayısıyla Katolik mezhebi üzerinden dinin siyaset üzerindeki etkisi oldukça sınırlandırılmıştır. Bu andlaşma ile belirli kurallar silsilesi etrafında ilk kez bir uluslararası sistem inşa edilmiştir. Vestfalya Andlaşması ve akabinde gerçekleşen Vestfalya Barışı ile birlikte Avrupa'da göreceli de olsa devletlerin

²³ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.21.

²⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih – İlk Çağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi, 1989, s.61.

²⁵ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.21-22.

egemenliğinin stabil hale gelmesi uluslararası örgütlenme açısından bir dönüm noktası telakki edilmektedir.²⁶

Ondokuzuncu yüzyıldan önce çeşitli düşünürler farklı işbirliği modelleri tasarlamışlar ancak siyasiler bu konuyla çok da yakından ilgilenmemişlerdir. Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları'nın Avrupa'daki statükoya ve mevcut uluslararası sisteme büyük bir darbe vurmasının akabinde devletler başka felaketlerin meydana gelmesini engellemek maksadıyla yeni kurumların tesisini zorunlu görmüştür. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak da Viyana Kongresi'nden önceki diplomasi yöntemleri bir kenara bırakılmış ve hatta bizatihi bu kongre ile birlikte, uluslararası ilişkilere ait yeni yöntemler geliştirilmiş, nihayetinde de çok taraflı diplomasi artık daha kurumsal bir yöntemle uygulanmaya başlanmıştır.²⁷ Ondokuzuncu yüzyıl boyunca izlenen bu uygulamaya kimi zaman konferanslar sistemi kimi zaman da kongreler sistemi adı verilmiştir.²⁸

Napolyon savaşlarında Fransa ile büyük bir mücadele içerisine girmiş olan Rusya, Prusya ve Avusturya 1815'te bir andlaşma imzalamış ve Kutsal İttifakı oluşturmuştur. Bu şekilde, Kutsal İttifak tarzındaki konferans tipi toplantıların kurumsallaşmasının ilk adımı atılmıştır.²⁹ Bu devletlere daha sonra İngiltere de katılmıştır. 1818 yılı içerisinde bu ittifaka Fransa'nın da dâhil olması ile bu ittifak Beşli İttifak'a dönüşmüştür. Güç dengesi anlayışını kendisine şiar edinen bu yapı "Avrupa Uyumu" (Concert of Europe) sistemi olarak da adlandırılmıştır. Bu yapı kısa vadede bir çözüm üretse de uzun vadede yapının başarılı olduğunu söylemek oldukça güçtür. Alman ve İtalyan birliklerinin sağlanmasından sonra emperyalist devletlerin saldırgan politikaları sonucunda Devlet-i 'Aliyye'nin de artık dağılmasının kaçınılmaz olduğu büyük güçler tarafından kabul görünce Birinci Dünya Savaşı'nın şartları hızla oluşmaya başlamış, kurumsal açıdan analiz edildiğinde zaten

²⁶ Clive Archer, **International Organisations**, London, George Allen & Unwin, 1983, s.4.

²⁷ Çalış, "Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı", s.24

²⁸ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.18-20.

²⁹ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789 – 1914)**, 3.baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003, s.100-101.

oldukça kırılgan olduğu bilinen yapı bir anda yerle bir olmak durumunda kalmıştır.³⁰

B. ULUSLARARASI ALANDA İŞBİRLİĞİNİN KURUMSALLAŞMASI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

Dünya üzerinde kurumsal anlamda ilk uluslararası işbirliği örgütleri Ondokuzuncu yüzyıl içerisinde Avrupa kıtasında kurulmuştur. Bu anlamda tesis edilen ilk organizasyon ulaştırma konusunda bazı mahallî problemleri çözmek maksadını taşıyan Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu (Commission Centrale Pour La Navigation Du Rhin) olmuştur.

Uluslararası bir konumda bulunan Ren Nehri üzerinde kullanım ve ulaşım hakkı Nehrin geçtiği ülkeler arasında hep bir sorun olagelmıştır. Oluşan bu sorunların çözümü için Viyana Kongresi içerisinde de çeşitli görüşmeler yapılmış ve nihayetinde 9 Haziran 1815 tarihinde imzalanan Viyana Andlaşması'nın 16/b eki olarak Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu kurulmuştur.³¹ 1815 Viyana Kongresi'nin söz konusu komisyonu kurarken Ren Nehri'nin statüsüne yaklaşımı kıyıdaş olmayan devletlerin uluslararası nehirler üzerinde hakları olamayacağı yönünde olmuştur.³² Bu komisyonun başıca amacı nehrin geçtiği ülkelerin ortak çıkarlarını takip edecek bir ortak yönetim oluşturmaktır. Bu amaçla birlikte nehir idaresinin öngöreceği kurallara uymak ve ücretleri sağlamak şartıyla tüm ulusların nehir üzerinde ulaşım hakkı da sağlanmıştır. Komisyon devletlerin temsili nehir üzerindeki kıyıların uzunluğuna doğru orantılı olacak bir şekilde düzenlemiştir. Buna

³⁰ Clive Archer, **International Organisations**, London and New York, Routhledge, 1992, s.6-11.

³¹ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.28.

³² John S. Gibson, **International Organisations, Constitutional Law, and Human Rights**, New York, Praeger, 1991, s.17.

göre Nasau 3, Bavyera 4, Hesse 6, Baden 11, Hollanda 12, Fransa 12, Prusya 24 oy hakkı kazanmıştır.³³

Komisyon içerisinde kararların oyçokluğu ile alınması öngörülmüştür. Herhangi bir karar için olumsuz oy veren devlet için o karar geçersiz sayılmıştır. Karar çıkması için mutlaka en az beş üyenin komisyonda temsili gerekmektedir. Komisyon başkanı her toplantıda yeniden seçilmiştir ve komisyon başkanının oy hakkı bulunmamaktadır. Bunun bir istisnası ise kabul ve ret oylarının eşitliği durumudur. Bu durumda komisyon başkanı da oy kullanabilmekteydi.

Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu'nun yetkileri kısaca şöyledir:

- İskele tahsilâtlarının yapılması
- Thalweg hattının düzenlenmesi
- Vergi tahsildarları ile gemiciler arasındaki sorunlarda hakemlik yapılması
- Kıyıdaş devletlerden birisinin komisyonlarda kabul edilen ilkelere aykırı hareketi durumunda anlaşmazlığın görüşülmesi ve çözülmesi
- Her türlü iskele ve liman hizmetlerinden ötürü alınacak vergi, resim ve harçların tespitinin ve tahsilâtının yapılması
- Seyrüsefere mani olunması durumunda ortaya çıkan/çıkacak sorunların çözülmesi
- Kaza ve çarpışmalardan doğan zararların tazmininin sağlanması
- Devletlerin nehir kıyı şeridi üzerindeki temizleme, bakım, düzenleme faaliyetleri ile alakalı olarak inceleme yapılıp onay verilmesi
- İskele ve limanlarda meydana gelen hasar ve tahribatla ilgili sorunların çözülmesi³⁴

³³ Türkaya Ataöv, "1815-1865 Arasında Devletler Tarafından Kurulan Milletlerarası Teşekküller", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XV, No.3, Eylül 1960, s.45.

³⁴ Ataöv, **a.g.m.**, s.37-39.

Bu dönemde tesis edilen bir diğer işbirliği organizasyonu ise Tuna Rejimi Avrupa Komisyonu (Commission Européenne Du Regime Du Danube) olmuştur. Bilindiği üzere Tuna Nehri Avrupa kıtasının en uzun nehridir. Alp Dağları'ndan doğup Karadeniz'e dökülen Tuna Nehri'nin büyük bir kısmı yüzyıllar boyunca Devlet-i 'Aliyye'nin egemenliği altında bulunmuştur. Devlet-i 'Aliyye nehir üzerinde mutlak egemenlik tesis etmiş ve tek denetim mekanizması kendisi olmuştur. Devlet-i 'Aliyye'nin Tuna üzerindeki mutlak tekelci denetimi 21 Haziran 1783'te imzalanan Türk – Rus Ticaret ve Seyrüsefer Andlaşması ile sona ermiş ve Rus uyruklulara da Tuna Nehri üzerinde seyrüsefer hakkı tanınmıştır. 24 Şubat 1784'te aynı haklar Avusturyalılara da tanınmıştır. Bu yeni durum analiz edildiğinde nehir boyunca ticaret ve seyrüsefer kıyıdaş devletler için serbest hale geldiği görülecektir. 28 Mayıs 1812 Bükreş Andlaşması ile Rusya'nın Tuna deltasının kuzey kısımlarını topraklarına katması ve 14 Eylül 1829 Edirne Andlaşması ile Rusya'nın topraklarının Tuna Nehri ağzına kadar ulaşması ile konu bir Avrupa sorunu haline gelmiştir.

Avusturya İmparatorluğu Rusya'nın Tuna Nehri üzerindeki egemenlik alanlarının giderek artmasından çok rahatsız olmuş bu durumun kendi ticaretine büyük zararlar vereceğini düşünmüştür. Öte yandan İngiltere de Rusya'nın Tuna Nehri'nin ağzı gibi stratejik bir bölgeyi denetlemesinden hoşnut olmamış bu durumdan tehdit algılamıştır. Tüm bu nedenlerle İngiltere, Rusya ve Avusturya arasında konuyla alakalı çeşitli diplomatik görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmeler neticesinde 2 Aralık 1844'te Viyana'da kurulan bir komisyon ile Tuna Nehri'nin sorunlarına çözüm aranmıştır.³⁵ Aynı dönemde Devlet-i 'Aliyye ile Rusya arasında bir yılı aşkın süredir bir savaş cereyan etmekteydi ayrıca İngiltere ve Fransa Rusya'ya karşı, 12 Mart 1854 tarihinde Devlet-i 'Aliyye ile bir andlaşma imzalamış ve böylece savaşa dâhil olmuşlardır. 1855 yılı süresince Kırım'a yapılan Türk – İngiliz – Fransız ortak harekâtı neticesinde Sivastopol limanı ele geçirilmiştir. Aralık ayı içerisinde de Avusturya Rusya'ya bir ültimatoma vererek Eflak ve Boğdan'ın

³⁵ Hasgüler, Uludağ, a.g.e., s.31.

boşaltılmasını istemiştir. Bu koşullar arasında bahsi geçen devletlerarasında ateşkes 16 Ocak 1856'da kabul edilmiştir.³⁶ Akabinde 1856 yılı Şubat ayında gerçekleşen Paris Barış Konferansı içerisinde de Karadeniz'in statüsü sorunu ve Tuna Nehri başlıca gündem maddelerinden birisi olmuştur. Bu anlamda 1815 Viyana Kongresi'nde Ren Nehri için kabul edilen kural ve nizamnamelerin Tuna Nehri için de uygulanacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede bir Avrupa Komisyonu ve ek olarak kıyıdaş devletler komisyonu oluşturulmuştur. İlk defa 7 Kasım 1857'de komisyon temsilcileri Viyana'da toplanmış ve bütün nehir üzerinde etkili bir andlaşma imzalamışlardır. Buna göre;

- Karadeniz'den gelen bütün gemiler nehrin herhangi bir noktasında durarak yolcu veya yük alma hakkına sahip olacaktı
- Nehir içinde seyrüsefer hakkı sadece kıyıdaş devletlere verilecekti
- Gemilerin seyirleri ile alakalı unsurlar kıyıdaş devletler tarafından belirlenecekti
- Komisyonun herhangi bir şekilde kaza ve zabıta yetkisi bulunmamaktaydı. Zarar ziyan davalarına bakamıyor, suçluları cezalandıramıyordu.
- Komisyon üyelerinin atanması bağlı oldukları hükümetler tarafından yapılmaktaydı. Yine üyeler maaşlarını da bağlı bulundukları devletlerden almaktaydı.³⁷

Yine bu dönemde teknik amaçlı ilk uluslararası örgütlerin kurulmaya başlandığı da görülmektedir. Bunlara ilk örnek 1864 yılında Berlin'de kurulan Uluslararası Arazi Ölçümü Birliği (Association Géodésique Internationale) olmuştur. On üye devletin katılımıyla yola çıkan birlik 1894 yılına gelindiğinde 27 üyeye ulaşmıştır.³⁸ Birliğin merkez bürosu Paris'te kurulmuştur. Birliğin yönetimi bir başkan bir başkan yardımcısı bir sekreter ve bir de sekreter yardımcısından müteşekkildi. Birlik beş ayrı teknik büroya ayrılmış ve bu

³⁶ Sander, **a.g.e.**, s.214-220.

³⁷ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.32.

³⁸ Cemil Bilsel, **Devletler Hukuku – III. Kitap: Devletlerarasında Andlaşmalar**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1936, s.393.

teknik büroların başkanları birliğin yürütme komitesini oluşturmuştur. Birliğin tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan bir genel kurulu da vardı. Birlikte her üyenin bir oy hakkı olmakla beraber kararların önemli bir bölümü oybirliği ile alınmıştır.³⁹

Bu dönemde kurulan Uluslararası Telgraf Birliği (Union Telegraphique Internationale), Uluslararası Posta Birliği (Union Postale Universelle), Demiryolları Birliği, Sınai Mülkiyet Birliği (Union Pour La Propriété Industrielle), Güzel Sanatlar Mülkiyet Birliği (Propriété Littéraire et Artistique) ve Ölçüler ve Tartılar Merkezi Bürosu uluslararası işbirliğinin ve uluslararası örgütlenmenin kurumsallaşmasında önemli rol oynamışlardır.

Yine dönemin siyasi ve ekonomik işbirliğini hedefleyen ilk uluslararası örgütlerin de isimlerini anmayı uygun görüyoruz. Germany Konfederasyonu, Alman Gümrük Birliği, Latin Para Birliği (Union Monétaire Latine), Parlamentolar Arası Birlik, Lahey Barış Konferansları bunların en önemlileridir. Ayrıca yine aynı dönemde ilk uluslararası sivil organizasyonlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Uluslararası Kızılhaç örgütü ve Devlet-i 'Aliyye Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) bu alanda önemli iki örnektir.

Tüm bu saydığımız organizasyonlara rağmen uluslararası anlamda istenilen bir kurumsallaşmaya ulaşamamıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın meydana gelmesi bu sürece sekte vursa da Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu uluslararası organizasyonlar için önemli bir kavşak noktası olmuştur. Bu anlamda Milletler Cemiyeti'ni ortaya çıkaran yegâne neden Birinci Dünya Savaşı olmuştur denilebilir. Savaş ile birlikte meydana gelen korkunç yıkım, yaşanan büyük insan kaybı tüm devletler için büyük bir korku vesilesi olmuştur. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'na kadar uluslararası hukuk açısından bir hak olarak görülen savaş kavramına artık yeni yaklaşımlar getirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.⁴⁰ Bu nedenle henüz savaş devam ederken bile ortaya çıkan yıkımın büyüklüğü nedeniyle sürekli,

³⁹ Ataöv, **a.g.m.**, s.45.

⁴⁰ Frank Parkinson, **The Philosophy of International Relations, A Study in The History of Thought**, Beverly Hills, Sage Publications, 1977, s.155-158.

kurumsallaşmış ve küresel nitelikte bir örgütlenmeye ihtiyaç olduğu tüm taraflarca gündeme getirilmeye başlanmıştır.⁴¹ Bu konudaki ilk adım Woodrow Wilson tarafından açıklanan “on dört nokta” ile atılmış ve Milletler Cemiyeti’nin kuruluşu da dünyaya ilan edilmiştir. 1919 yılı içerisinde Paris’te toplanan Barış Konferansı’nda da Cemiyet Misakı kabul edilmiş, ardından 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurulmuştur.⁴² Cemiyetin doğuş süreci analiz edildiğinde savaştan galip çıkan devletlerin bir örgütü olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bununla bağlantılı olarak örgütün ilk hedefi barış andlaşmaları ile kurulan yeni dünya düzenini ve statükoyu korumak olmuştur.⁴³ Taraf devletler Milletler Cemiyeti Misakı’nın başlangıç bölümünde;

- Milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve milletlerarası barış ve güvenliğini sağlamak için
- Harbe başvurmamak hususunda bazı vecibeler kabul etmek, adalet ve şeref esaslarına dayanan aleni milletlerarası münasebetler idame ettirmek
- Hükümetlerce bundan böyle fiili hareket hattı kaidesi olarak kabul edilmiş devletler hukuku hükümlerine tamamen uymak
- Teşkilatlanmış hakların karşılıklı münasebetlerinde adaleti hükümlerle kılmak
- Andlaşmalardan doğan bütün vecibelere titiz bir şekilde riayet etmek

gerektiğini göz önünde tutarak Milletler Cemiyeti Misakını kabul ettiklerini beyan etmişlerdir.

Misakın Cemiyet’e verdiği görevler iki ana eksen üzerinde değerlendirilebilir. İlk eksen dünya barışının tesisi ve savaşların önlenmesidir. Bu bağlamda alınabilecek tedbirler Misak içerisinde şu başlıklarda öngörülmüştür;

⁴¹ Çalış, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, s.25

⁴² Archer, **International Organisations**, s.15-21.

⁴³ Gönübol, **Uluslararası Politika**, s.531.

- Silahsızlanma
- Toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığın güvence altına alınması
- Savaş ve savaş tehditlerinin uluslararası güvenliğe tehdit olduğunun tespiti
- Anlaşmazlıklar hususunda hakemlik ya da mahkemeye arz yollarının kullanılma mecburiyeti
- Misaktaki yükümlülüklerine aykırı biçimde savaşa başvuran devletlere karşı yaptırımlar belirlenmesi
- Andlaşmaların tescili ve yayınlanması
- Andlaşmaların gözden geçirilmesi
- Uluslararası durumun görüşülmesi
- Misaka aykırı andlaşma yapılmaması

İkinci eksen ise milletlerarası ilişkileri düzenlemek ve yönetmektir. Bu bağlamda cemiyetin bu görevi yerine getirirken daha çok bağlı kuruluşları ve sürekli komisyonları kullandığı görülmüştür.

Milletler Cemiyeti'nin ele aldığı somut sorunlar temel olarak şu dört başlık altında toplanabilir:

- Plebisit meseleleri
- Sınır ve toprak meseleleri
- Yükümlülüklerine aykırı hareket eden devletlere karşı alınan önlemler
- Kendine özgü bağımsız meseleler

Milletler Cemiyeti tecrübesinde “örgütlenme zorluğu ile geleneksel egemenlik” bağdaştırılmaya çalışılmıştır.⁴⁴ Yetkisi ancak tavsiye niteliğinde olan Milletler Cemiyeti'nin ekonomik ve sosyal alanlarda belli amaç ve

⁴⁴ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, İkinci Cilt, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayını, 1975, s.66.

önlemlerden çok o zamana kadar gelişmiş çeşitli uluslararası örgütlerin çalışmalarına eşgüdüm getirmesi öngörülüyordu.⁴⁵

Cemiyet kuruluş felsefesinden kaynaklanan birtakım problemler, çeşitli kurumsal sorunlar ve üyelerin kendi çıkarlarına Cemiyet'i alet etmeleri gibi çeşitli nedenlerle savaşı önleme hususunda istenilen başarıları elde edememiştir. Ayrıca küresel bir nitelik de kazanamamıştır. Saydığımız tüm olumsuzluklara rağmen Cemiyetin uluslararası alanda işbirliğine ve uluslararası teşkilatlanma hususuna önemli katkıları olmuştur. Örneğin Misak'ın 23.Maddesinde uluslararası alanda işbirliğini geliştirmek amacı ile uluslararası örgütlerin kurulması açıkça teşvik edilmiştir. Cemiyet İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile fiilen, Birleşmiş Milletler'in kuruluşuyla da hukuken sona ermiştir.

Birleşmiş Milletler örgütünün kuruluşu uluslararası alanda işbirliği için çok önemli bir kavşak noktası olmuştur. BM, Milletler Cemiyeti deneyiminden etkilenen ve çeşitli dersler çıkaran iki devlet adamı Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Franklin Delanor Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Winston Churchill tarafından temelleri atılmış uluslararası bir işbirliği kuruluşudur. Birleşmiş Milletler şartının kabul edilmesine kadar uzanan süreçte etkili olan hadiselerden birisi 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı devam ederken Roosevelt ve Churchill'in birlikte yayınladığı Atlantik Bildirisi olmuştur. Bu bildiride savaş sonrası düzene dair demokrasi ve hürriyet gibi bazı ilkeler ortaya konmaya çalışılmıştır.⁴⁶ Bu ilkeler arasında uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi için gene bir sistemin kurulmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Atlantik Bildirisi'nin daha sonradan teşkil edilecek Birleşmiş Milletler Şartı açısından da temel kabul edilebilecek bazı ilkeleri içerdiği görülmektedir.⁴⁷

Birleşmiş Milletler adı ilk kez İkinci Dünya savaşı sırasında Almanya, Japonya ve İtalya'ya karşı birleşen yirmi altı ülkenin 1 Ocak 1942'de

⁴⁵ Seha L. Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1977, s.264.

⁴⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınları, 2007, s.382.

⁴⁷ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.382.

Washington D.C.'de imzaladığı Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde kullanılmıştır. Bahsi geçen üç devlete karşı savaş halinde olan yirmi altı devlet temsilcisinin imzaladığı bu bildiride, tam bir zafere erişinceye kadar savaşın sürdürüleceği belirtilmiş ve Atlantik Bildirisi'nin esasları tekrarlanmıştır.⁴⁸ Bu bildirgenin savaştan sonra kurulacak Birleşmiş Milletler Örgütü için atılmış ilk adım olduğu bilinmektedir.

30 Ekim 1943'te Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Çin bu bildirgeyi Moskova'da hem teyit etmiş hem de ek olarak, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını temin edecek ve barışçıl devletlere açık olacak bir uluslararası işbirliği örgütünün en kısa zamanda kurulmasının önemine işaret edilmiştir. Moskova Bildirisi içerisinde de uluslararası barış için teşkilatlanma zorunluluğu vurgulanmıştır.⁴⁹

1 Aralık 1943'te üç büyük müttefik lideri olan Roosevelt, Churchill ve Stalin'in bir araya geldiği ilk zirve olan Tahran Konferansı'nda savaş sonrasında öngörülen işbirliği teşkilatlanmasına dair bir bildiri daha yayınlanmıştır. Bu bildiri içerisinde baskı, esaret ve zorbalıkla mücadele etmek isteyen milletlerin birlikteliğini sağlamak için çalışılacağı ifade edilmiştir.⁵⁰

Tahran Konferansından birkaç ay sonra uluslararası alanda işbirliği arayışları hız kazanmıştır. İlk önce ABD'nin Philadelphia kentinde 10 Mayıs 1944 tarihinde Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı toplanmıştır. Konferansta Uluslararası Çalışma Örgütü'nün amaç ve hedeflerine ilişkin bildirge kabul edilmiştir. Philadelphia Bildirgesi olarak anılan bu metnin ana başlıkları şöyledir:

- Emek bir mal değildir.
- Örgütlenme ve ifade özgürlüğü ilerlemenin vazgeçilmez şartıdır.
- Yoksulluk herkesin refahına yönelik bir tehlike oluşturur.

⁴⁸ Çalış, "Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı", s.42.

⁴⁹ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s.81.

⁵⁰ Hasgüler, Uludağ, *a.g.e.*, s.93

- Irk, İnanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun tüm insanlar maddi, manevi gelişimlerini hür ve onurlu bir biçimde ekonomik güvence altında sürdürmek hakkına sahiptir. Bu sonuca ulaşmak her ulusal ve uluslararası politikanın ana hedefi olmalıdır.
- Tam istihdamın sağlanması, hayat standartlarının yükseltilmesi, insanların bilgi ve becerilerini göstermekten zevk alacakları işlerde çalışması, mesleki güvence sağlanması, üretimde kaydedilen ilerlemeden ücret kazancı, çalışma süresi ve koşullarında herkese eşit yararlanma imkânının sağlanması, toplu pazarlık hakkı, sosyal ve sıhhi güvence, çocukların ve annelerinin korunması, gıda, barınma, kültür, dinlenme, eğitim ve meslek alanlarında uygun bir düzeye eşit şartlar içinde ulaşılması amacını gerçekleştirmek için hükümetlere yardımcı olmak teşkilatın önemli bir yükümlülüğüdür.⁵¹

İlerleyen süreç içerisinde Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund) ve Dünya Bankası kuruluş andlaşmalarının ABD’de Bretton Woods’ta 22 Temmuz 1944 tarihinde imzalanması önemli bir gelişmedir. Bu şekilde İkinci Dünya savaşı sonrasında teşkil edilecek uluslararası ekonomik sistemin ana hatları da şekillenmeye başlamıştır.⁵²

Bu süre zarfında artık Savaş’ın da sonuna yaklaşılmış, 21 Ağustos – 7 Ekim 1944 tarihleri arasında Washington yakınlarındaki Dumbarton Oaks’ta, ABD, SSCB, İngiltere ve Çin temsilcileri bir araya gelerek Birleşmiş Milletler’in kuruluş çalışmalarını başlatmışlardır.⁵³ Bu çalışmalar neticesinde yalnızca Güvenlik Konseyi oylaması konusu dışındaki konular çözüme kavuşmuş ve Dumbarton Oaks Önerileri olarak bilinen metin ortaya çıkmıştır.⁵⁴ Bu çalışmalar sırasında sorun teşkil eden en önemli husus oy verme yöntemi olmuştur. Bu sorunun çözümü için Şubat 1945’te Yalta’da bir konferans düzenlenmiş ve burada bir araya gelen Churchill, Roosevelt ve

⁵¹ **İnsan Hakları ve Çalışma Yaşamının Uluslararası Belgeleri**, ed. Haluk Şensu, Ankara, Türk Harb-İş Sendikası, 1999, s.118-120.

⁵² Ahmet Ay, Zeynep Karaçor, “GATT ve DTÖ, Dünya Ticaretinin Düzen Arayışı”, ed. Şaban Çalış vd., Uluslararası Örgütler ve Türkiye, Konya, Çizgi Yayınları, s.121.

⁵³ Çalış, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, s.42

⁵⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 6.baskı, Ankara, İmge Yayınları, 1998, s.174.

Stalin; Çin, ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa'ya veto hakkı verilmesi üzerinde mutabakata varmışlardır. Yalta'da alınmış olan karar gereğince Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden tüm devletler kurucu sıfatıyla San Fransisco'da bir araya gelmişlerdir. 22 Nisan 1945'te bir araya gelen devletler 111 maddelik Birleşmiş Milletler Andlaşmasını onaylamışlardır. Yeni kurulan uluslararası örgüte o tarihte vefat etmiş olan Roosevelt'in hatırası için onun önerdiği isim olan Birleşmiş Milletler ismi konmuştur.⁵⁵ Yeterli sayıda devletin kendi iç hukuklarında onay sürecini tamamlamalarının ardından Birleşmiş Milletler Andlaşması 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁵⁶

Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın başlangıç bölümlerini analiz ettiğimizde ortaya evrensel düzeyde temel bir anlayış tesis edilmek istendiği görülecektir. Buna göre şartın başlangıç bölümünde

“Bir insan ömrü içinde iki kez insanlığa tarif edilemeyecek savaş belasından, gelecek nesilleri korumaya,

İnsanın temel haklarına kişinin haysiyet ve değerlerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi büyük – küçük tüm milletler için de hak eşitliğine olan inancımızı yeniden duyurmaya,

Adaletin korunması ve andlaşmalarla devletlerarası hukukun diğer kaynaklarından doğan kurallara karşı saygı gösterilmesi için gerekli koşulları oluşturmaya,

Sosyal alanda ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve daha büyük bir özgürlük ortamı içerisinde daha iyi yaşama şartları için çalışmaya,

Ve bu maksatla,

Hoşgörülü hareket etmeye, iyi komşuluk zihniyeti çerçevesinde birbirimizle barışık yaşamaya,

⁵⁵ Robert C. Hilderbrand, **Dumbarton Oaks: The Origins of the United Nations and the Search for Postwar Security**, North Carolina, University of North Carolina Press, 2001, s.215.

⁵⁶ Gündüz, **a.g.e.**, s.80.

Uluslararası güvenlik ve barışın korunması amacıyla güçlerimizi birleştirmeye,

Ortak çıkarların gerektirdiği durumlar haricinde silah kuvvetinin kullanılmamasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise,

Bütün milletlerin sosyal ve ekonomik gelişmelerini kolaylaştırmak amacıyla uluslararası kurumlara başvurmaya

Azmetmiş olan biz, Birleşmiş Milletler halkları,

*Bu hedefleri gerçekleştirmek için, gayretlerimizi beraberce sarf etmeye karar verdik.*⁵⁷

yer alan bu cümleler ile Birleşmiş Milletler bir yandan kuruluşunu ilan ederken öte yandan da geniş kapsamlı hedeflerini ve evrensel nitelikli bir uluslararası işbirliği kuruluşu olduğunu vurgulamıştır.

Birleşmiş Milletler'in ortaya çıkış süreci değerlendirildiğinde kurumun hem siyasi hem de hukuki açılardan Milletler Cemiyeti'ni takip ettiği hatta onun devamı olduğu söylenilebilir. Bu bağlamda neden aynı isim ve şartla devam edilmediği sorunu akla gelmektedir. Aslında Birleşmiş Milletler ile Milletler Cemiyeti benzer şartlarda benzer amaçlar için kurulmuştur ancak barışı sağlama hususunda başarısızlığı ortada olan Milletler Cemiyeti yerine yeni kurulacak, şaibesiz ve en azından başlangıçta sorunsuz bir örgütle yola çıkmanın daha etkin bir yöntem olacağı düşünülmüştür.⁵⁸

Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerini incelediğimizde bu amaç ve ilkelerin açık olarak Birleşmiş Milletler Şart içerisinde yerini aldığını görmekteyiz. Birleşmiş Milletler Şartı Milletler Cemiyeti'nin misakına göre çok daha kapsamlı bir sözleşme hatta anayasa görünümündedir. Bu metinde örgütün ana amaçları başlıca dört grupta tarif edilmiştir. Bu amaçlar kısaca şöyledir:

⁵⁷ **Birleşmiş Milletler Andlaşması**, Başlangıç Kısmı, (Erişim)

http://www.unikankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 2 Şubat 2011.

⁵⁸ Çalış, "Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı", s.48

- Dünya barışını ve uluslararası güvenliğı korumak, saldırı eylemlerine ve barışı bozacak başka girişimlere karşı bertaraf edici etkin ortak önlemler almak, uluslararası sorunların adalet ve hukuk ilkelerine uygun barışçı çözümü bulmak için çalışmak;
- Milletlerarasında eşitlik ve kendi kaderini tayin hakkı temelinde dostane ilişkileri geliştirmek;
- Herkesin ırk, cins, dil, din farkı gözetilmeksizin sahip olduğu insan haklarına ve temel hürriyetlere saygıyı geliştirmek, iktisadi, toplumsal, düşünsel ve insani uluslararası sorunları çözmek;
- İlk üç gruptaki amaçları gerçekleştirmek için çabalayan milletlerin emeklerinin uyumlaştırıldığı bir merkez olmak.

Birleşmiş Milletler ve üyelerinin bu amaçları yerine getirmek için çaba gösterirken uyacağı ilkeler de yedi başlık çerçevesinde açıklanmıştır. Bu başlıklar şu şekildedir:

- Örgüt üye devletlerin egemenliği ilkesine dayanmaktadır.
- Örgüt üyelerinin üyelik sıfatından doğan hak ve menfaatlerinden yararlanmaları Şart içerisinde yüklenmiş oldukları yükümlölüklerini iyi niyetle yerine getirmelerine bağılı olacaktır.
- Örgüt üyeleri uluslararası niteliğe sahip sorunlarını barışçı yollarla çözecektir.
- Örgüt üyeleri dış ilişkilerinde herhangi bir başka devletin bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne veya Birleşmiş Milletler'in birinci maddesi içerisinde sayılan amaçlarına aykırı olarak tehdit ve kuvvet kullanmaktan kaçınacaklardır.
- Örgüt üyeleri Şart'ın öngördüğü koşullara uygun olarak örgütün giriştiğı her eyleme her türlü yardımı sağlayacaklar ve örgüt organlarınca kendisine karşı önleyici ve zorlayıcı tedbir alınan devletlere yardım etmeyeceklerdir.
- Örgüt kendisine üye olmayan devletlerin de dünya barışının korunması için anılan bu ilkelere uygun davranmalarını sağlayacaktır.

- Şart'ın hiçbir hükmü örgütün herhangi bir devletin ulusal egemenlik yetkisi içindeki konulara karışmasına izin vermez, Şart'ın VII. Bölümü'nde öngörülen zorlama tedbirlerinin uygulanması bu ilkenin istisnasını oluşturur.

Bu amaç ve ilkeler incelendiğinde varılan genel sonuç Birleşmiş Milletler'in temel kuruluş gerekçesinin savaşı önlemek, barışı kalıcılaştırmak, uluslararası güvenliği tehdit eden her türlü siyasal, psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara karşı çözüme yönelik faaliyetlerde bulunmak olduğu görülmektedir.⁵⁹ Bu temel amaç ve ilkeler dünya milletlerinin yaşadığı iki acı savaşın ardından yeni bir acının bir kez daha ortaya çıkmasını engellemek maksadı ile ortaya çıkmıştır.

Birleşmiş Milletler üyelik sistemini iki bölüm üzerinde inşa etmiştir dolayısıyla örgütün iki çeşit üyelik sınıflandırması bulunmaktadır. İlk kısım üyeler kurucu üyeler, ikinci kısım ise üyeliğe sonradan kabul edilen üyelere'dir.⁶⁰ Kurucu üyeler Birleşmiş Milletler Andlaşmasını San Fransisco Konferansı'na katılım sağlamak suretiyle imzalayan ve Mihver Devletlere savaş ilan eden elli devletten oluşmuştur. Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın dördüncü maddesine uyarınca örgüte bir devletin üyeliği Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi ve Genel Kurul'un kararı ile gerçekleşebilmektedir.⁶¹ 1945 – 55 yılları arasında çeşitli vetolar nedeniyle üye kabulünde bazı sıkıntılar yaşanmış bu nedenle de Güvenlik Konseyi üyeleri kendi aralarında bir centilmenlik andlaşması yaparak Örgüt'e üyelik için başvuran her devletin üye olarak kabul edilmesi konusunda uzlaşmaya varmışlardır.⁶² Andlaşmanın altıncı maddesi uyarınca andlaşma hükümlerine karşı sürekli aykırılık

⁵⁹ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.102.

⁶⁰ Çalış, **a.g.e.**, s.52

⁶¹ **Birleşmiş Milletler Andlaşması**, Başlangıç Kısmı, (Erişim) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 3 Şubat 2011.

⁶² Çalış, **"a.g.e.**, s.52.

gerçekleştiren bir üyenin Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi ve Genel Kurul'un üçte ikilik çoğunluk kararı ile üyelikten çıkarılması mümkün olabilmektedir.⁶³

Birleşmiş Milletler'in altı temel organı bulunmaktadır. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlik'tir.⁶⁴

Genel Kurul, Örgüte üyeliği bulunan tüm devletlerin en fazla beş temsilci ile katılabildikleri ve bir oy haklarının bulunduğu en genel nitelikli organdır. Genel Kurul faaliyetlerini komisyonlar vasıtasıyla sürdürmektedir. Kurulda çalışma yürüten komisyonlar dört ana kategoride görev yapmaktadır. Bu komisyonlar; Ana Komisyonlar, Ulusal Komisyonlar, Daimi Komisyonlar ve Ad Hoc Komisyonlardan oluşmaktadır.⁶⁵

Güvenlik Konseyi, örgütün barış ve güvenliğinden sorumlu organıdır. Konsey barış ve güvenliği sağlayabilmek için iki tür yetkiye sahiptir. Bunlar; uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit edilmesi, bozulması ve saldırı durumunda alacağı bağlayıcı karar ve uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü için vereceği tavsiye kararıdır.⁶⁶

Ekonomik ve Sosyal Konsey; Birleşmiş Milletler'in ekonomik ve sosyal faaliyetler aracılığı ile dünya barışına katkı sağlamayı hedefleyen organıdır. Bu hedefe dair görevi, ekonomik, toplumsal, kültürel, eğitim, sağlık ve insan haklarının korunması ile ilgili alanlarda çeşitli incelemeler yaparak Genel Kurul'a tavsiyede bulunmaktır.⁶⁷

Vesayet Konseyi, Milletler Cemiyeti'nde var olan manda rejiminin bir devamıdır ancak günümüzde manda statüsünde devlet örneğinin bulunmaması bu örgütü nispeten önemsiz kılmıştır.

⁶³ **Birleşmiş Milletler Andlaşması**, Başlangıç Kısmı, (Erişim)

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 3 Şubat 2011.

⁶⁴ Esin Can Mutlu, **Uluslararası İşletmecilik**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s.171.

⁶⁵ Çalış, **a.g.e.**, s.54.

⁶⁶ Çalış, **a.g.e.**, s.55

⁶⁷ Çalış, **a.g.e.**, s.55

Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün en temel organlarından birisini oluşturmaktadır. Divan; Birleşmiş Milletler'in hukuki yönünü ortaya koyar. Divana yargıçlar ulusal grupların gösterdikleri adaylar arasından Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından mutlak çoğunluk esasına göre seçilmektedirler. Uluslararası Adalet Divanı'nın başlıca görevleri; örgüt içi hukuksal uyuşmazlıkların çözümü, üye devletler arasındaki anlaşmazlıklar, uzmanlık kuruluşlarının danışma faaliyetlerini çözüme kavuşturmasıdır. Divan nezdinde başvuru hakkına sadece devletler sahiptir, bireylerin başvuru hakkı bulunmamaktadır. Divan içerisinde alınan kararların hukuken bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır ancak karara uyulmaması durumunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi inisiyatif alabilmektedir bu nedenle genel uygulamada devletlerin kararlara uydukları görülmektedir.

Sekreterlik, Birleşmiş Milletler'in işlemlerini, eylemlerini düzenleyen ve yöneten idari organdır.⁶⁸ Sekreterlik makamı Genel Sekreter ve Örgüt'ün çeşitli memurlarından müteşekkildir. Genel Sekreter beş yıl süre ile görev yapar ve Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi ile seçilir.

Birleşmiş Milletler Örgütü kuruluşundan bugüne çeşitli tartışmalara konu olsa da uluslararası alanda işbirliği ve bu işbirliğinin kurumsallaşması adına çok önemli bir rol oynamıştır. Örgüt barışçıl bir dünya amacına rağmen kendi içerisinde de bazı çelişkiler yaşamaktadır. Dünya'da yaşanan çeşitli savaşların, adaletsizliklerin müsebbibi olan çeşitli devletlerin Örgüt içerisinde Güvenlik Konseyi içerisinde "daimi üyelik" şemsiyesi altında gücü ellerinde bulundurmaları şüphesiz ki eleştiriye açık bir durumdur. Her şeye rağmen Birleşmiş Milletler kurumunun var olması uluslararası alanda işbirliği ve evrensel barış hususunda ümitlerin diri tutulmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda BM kendisine yöneltilen yapıcı eleştirilerden gereken dersleri çıkardığı takdirde önümüzdeki süreçte insanlık için gerçek bir işbirliği örgütü olma ihtimalini bünyesinde barındırmaktadır.

⁶⁸ Çalış, a.g.e.,s.56.

C. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN TANIMI, SINIFLANDIRILMASI, GÜNÜMÜZ SİYASETİNDEKİ YERİ VE ETKİSİ

Karmaşık bir yapı gösteren uluslararası ilişkiler sahasında, devletlerin ortak ihtiyaçlarını en etkili yollardan karşılayacaklarını düşündükleri kurumsal yapıları oluşturma düşüncesi, uluslararası örgütlenmeyi gerekli hale getiren sebepler arasında dile getirilmektedir.⁶⁹ Bununla birlikte devletlerin münhasır egemenlik yetkilerini içeride ve dışarıda hoyratça kullanma isteği, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve küreselleşmenin sonucu olarak ortak çıkarların da küreselleşmesi devletlerin karşılıklı haklarını garanti altına alacak, uluslararası düzenin istikrarını bozulmasını engelleyecek uluslararası işbirliği örgütlerinin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir.

Uluslararası alanda işbirliği örgütlenmeleri ile alakalı tarihi süreci de göz önünde bulundurduğumuzda uluslararası alanda işbirliği çabaları hem çeşitli idealler doğrultusunda şekil almış hem de uluslararası ilişkilerde yaşanan bir takım acı tecrübelerin insanlığa dayattığı bir olgu olmuştur.

Uluslararası alanda işbirliği fikrinin bir zaruret olduğu devletler tarafından da idrak edilince devletler kendi çıkarlarına uygun bölgesel ve küresel işbirliği örgütlerine hızlı bir şekilde entegre olmuşlardır. Bu entegrasyon kimi örgütlerde üyelerin egemenlik haklarından bir kısmından vazgeçmeleri aşamalarına kadar da ilerlemiştir.⁷⁰ Bu bağlamda Avrupa Toplulukları şeklindeki yapılanmalar önemli bir örnek oluşturmuştur. İki dünya savaşının ardından dünyanın siyasi merkezi olma özelliğini kaybeden Avrupa yeniden gücünü toparlayabilmek amacıyla ekonomik ve siyasal bir birlik ortaya çıkarmıştır. Birliğin bir amacı bölgeye eski gücünü kazandırmak iken aynı zamanda diğer amaç da Avrupa'da barış ve güvenliği sağlamak olmuştur. Dünya savaşlarının ardından soğuk savaş döneminde de NATO ve Varşova Paktı gibi birlikteliklerde ilk amaç güvenlik olmuştur. Dünya

⁶⁹ Enver Bozkurt, M. Kütükçü, A.Poyraz, **Devletler Hukuku**, Genişletilmiş 4.baskı, Ankara, Asil Yayınları, 2004, s.141.

⁷⁰ Mehmet Gönübol, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara, Sevinç Yayınları, 1975, s.5.

savaşlarının neden olduğu ekonomik tahribatla baş edebilmek için Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi kurumlar da kurulmuştur.⁷¹ Daha önce de vurguladığımız gibi Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulması uluslararası alanda işbirliği örgütlenmeleri için bir kavşak noktası, bir milat olmuştur. Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile uluslararası alanda işbirliği küresel ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı içerisinde öngörülen örgüt şeklindeki çatı, günümüzde birçok özerk uluslararası uzmanlık kuruluşunun katılımı ile oldukça genişlemiştir. Ortaya çıkan bu yapının bir uluslararası örgüt olmanın ötesine gitmeye başladığı ve bir sistem haline geldiği iddia edilmektedir.⁷² Bu anlamda uluslararası örgütlerin tanım sorunu ve uluslararası örgütlerin sınıflandırılması problemi ortaya çıkması da kaçınılmaz olmuştur.

Clive Archer, uluslararası örgütleri üyelerinin ortak amaçları için hareket eden, iki ya da daha fazla egemen devlete mensup üyelere oluşan ve bunların aralarında bir andlaşma ile kurulmuş şekli ve devamlı yapılar olarak tanımlamıştır.⁷³ Archer'e göre örgütün uluslararası bir nitelik taşıdığının kabul edilmesi için üyelerinin geldiği yer büyük bir önem arz etmektedir. Örgütün üyeleri en az iki ayrı devletin uyrukluğunu içermek zorundadır.

İngilizce ve Fransızca dillerinde "international organisation" kelime grubuyla anılan olgu dilimizde "uluslararası örgütler", "uluslararası organizasyonlar", "uluslararası teşkilatlar" gibi isimler altında sınıflandırılmıştır. Türk Dil Kurumu İnternet Sözlüğü içerisinde organizasyon kelimesi; "*Düzenleme, Devlet, idare, toplum vb.nin düzenleniş biçimi, Düzenli bir grubun üyelerinin tamamı, Kuruluş, kurum, teşkilat*" şeklinde

⁷¹ Mustafa Acar, "DB: Dünya Bankası", ed. Şaban Çalış vd., **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya, Çizgi Yayınevi, 2006, s.107-120.

⁷² J.G. Starke, **Introduction to International Law Tenth Edition**, London, Butterworths, 1989, s.630.

⁷³ Archer, **a.g.e.**, s.17.

açıklanmıştır.⁷⁴ Öte yandan bahsi geçen sözlükte örgüt kelimesi ise “*Ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül, teşkilat, Bir kuruluşa bağlı alt bölümlerin bütünü*” olarak aktarılmıştır.⁷⁵

Şaban Çalış’ın tanımlamasında ise uluslararası örgütler “aralarında formel bir andlaşma olsun veya olmasın, özel ya da genel bir amaç ya da amaçları gerçekleştirmek üzere oluşturulmuş, gözlemlenebilir bir sürekliliğe sahip ve aralarında tespit edilebilir belli ilkeler çerçevesinde hareket eden en az üç ulus ya da devletten üyeye sahip ve faaliyetlerini de birden çok devlet üzerinde yürüten kurumsal yapılar” değerlendirilmiştir.⁷⁶

Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ ise uluslararası örgütleri şu şekilde tanımlamaktadırlar: “*Bağımsız ve egemen devletlerin veya hükümetler dışı kuruluşların küresel ya da bölgesel ölçekte, genel ya da özel amaçlara ulaşma doğrultusunda işbirliğini sağlamak için kurdukları yapılar, mekanizmalar ve süreçlerdir.*”

Şaban Çalış uluslararası örgütlerin sınıflandırılması için aşağıdaki altı açıdan analiz yapılabileceğini belirtmiştir:⁷⁷

- Egemenlik açısından: Uluslararası (Birleşmiş Milletler), uluslarüstü (Avrupa Birliği)
- Coğrafi köken ya da üyelik açısından: Global (Birleşmiş Milletler), subglobal (NATO), bölgesel (NAFTA)
- Resmîyet açısından: Hükümetlerarası-resmî (BM), hükümetler-üstü, hükümetler-dışı ya da uluslararası sivil toplum örgütleri (Greenpeace)

⁷⁴ **Türk Dil Kurumu İnternet Sözlüğü**, (Erişim) <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=organizasyon>, 19 Ocak 2011.

⁷⁵ **Türk Dil Kurumu İnternet Sözlüğü**, (Erişim) <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=%C3%B6rg%C3%BCt>, 20 Ocak 2011.

⁷⁶ Çalış, **a.g.e.**, s.5.

⁷⁷ Çalış, **a.g.e.**, s.9.

- Amaçlarına göre: Genel amaçlı (BM), özel amaçlı: siyasi (Arap Birliği), ekonomik (ASEAN), ticari (Dünya Ticaret Örgütü), kültürel (UNESCO), sosyal, dini ve güvenlik/askeri (NATO)
- Yönetmel yapılarına göre: Sert bürokratik yapı (AB), esnek yapı (ASEAN)
- Legallik-Meşruiyet açısından: Uluslararası Hukuk tarafından legal kabul edilen ya da uluslararası toplumca meşru sayılan örgütler, illegal örgütler (El-Kaide)

Uluslararası örgütlerin amaç ve ilkeleri fonksiyonlarını ifa etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlamda herhangi bir amacı ve ilkeleri mevcut olmayan varlıkları uluslararası örgüt olarak nitelemek mümkün değildir çünkü bu amaç ve ilkeler doğrultusunda öngörülen hedefler gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Uluslararası örgütlerin amaç ve ilkeleri ilk olarak kurucu üyeler tarafından belirlenmektedir. Örgüte daha sonra üye olan birimler de çeşitli katkılarda bulunabilmektedir.

Uluslararası örgütlerin genel amaç ve ilkeleri genellikle örgütün kurucu andlaşması içerisinde ortaya konulmaktadır. Diğer örgütlere nazaran daha kısa bir Şart metnine sahip olduğu için bu kısımda örnek olarak İslam Konferansı Örgütü Şartı'nı kısaca incelemeyi uygun görüyoruz. İslam Konferansı Örgütü Şartı'nın başlangıç kısmında Örgüt'ün genel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Üye devletler arasında İslam dayanışmasını geliştirmek,
- İktisadi, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer önemli faaliyet sahalarında üye devletler arasında işbirliğini güçlendirmek ve uluslararası örgütlerde üye devletler arasında dayanışmayı yürütmek,
- Irk ayrımını, fark gözetmeyi bertaraf etmeye ve sömürgeciliğin her şeklini ortadan kaldırmaya gayret etmek,
- Adalet üzerine kurulu uluslararası barış ve güvenliği desteklemek için gerekli tedbirleri almak,

- Kutsal yerlerin korunması için sarf edilen gayretleri ve Filistin halkının mücadelesi için sağlanan desteği koordine etmek, haklarını tekrar kazanması ve topraklarını kurtarması için Filistin halkına yardım etmek,
- Bütün Müslüman milletlerin onur, bağımsızlık ve ulusal haklarını korumak amacıyla verdikleri mücadeleyi desteklemek;
- Üye devletler ile diğer ülkeler arasında işbirliği ve anlayışı geliştirmeye elverişli ortam yaratmak⁷⁸

Uluslararası örgütlerin hukuki açıdan durumuna baktığımızda ise uluslararası örgütlerin mutlaka bir uluslararası andlaşma ile kurulduğu görülmektedir. Uluslararası bir hukuk belgesi ihtiva ettikleri için de doğal olarak uluslararası hukukun süjesidirler. Uluslararası örgütlerin hukuki kişiliği hususunda gerekli üç kriteri işaret edildiği görülmektedir. Buna göre;

- Devletlerin sürekli üyeliği yanında yeterli organlara sahip olması
- Uluslararası örgüt ile uluslararası örgüt üyelerinin hukuki yetki ve amaçlarının birbirinden ayırt edilebilmesi
- Uluslararası planda kullanabileceği herhangi bir veya birden fazla devletin ulusal sistemine bağlı olmadan sahip bulunduğu hukuki yetkilerin bulunması gerekmektedir.⁷⁹

Uluslararası örgütleri üye kabul tarzlarına baktığımızda kimilerinin dünyadaki tüm ülkelere açık olduğunu (Birleşmiş Milletler), kimilerinin belirli bir coğrafyadan üye kabul ettiğini (Avrupa Birliği, Afrika Birliği vb.), kimilerinin de bazı tarihi ve kültürel bağları ön plana çıkardığı görülmektedir. Tarihi ve kültürel bağları ön plana çıkaran uluslararası örgütlerden birisi de bizim de tezimizin konusu olan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'dur.

Uluslararası örgütler temel olarak konsey, yönetim kurulu ve sekreterlik organlarına sahiptir. Bu organlar her örgütte değişik ad ve

⁷⁸ İslam Konferansı Örgütü Şartı İçin bkz. **İslam Konferansı Örgütü İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.oic-oci.org/is11/french/charter-fr.pdf> , 23 Ocak 2011.

⁷⁹ Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, Oxford, Oxford University Press, 2003, s.649.

yapılandırma içinde bulunabilirler. Ayrıca örgütün temel amaçları doğrultusunda bu ana organların yanında çeşitli alt organların da kurulduğu görülmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletlerin altı temel organı bulunmaktadır. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik'tir. Bu temel organların yanında çeşitli tali organları da bulunmaktadır. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Komite ve İnsan Hakları Komitesi örnek olarak verilebilir.

Uluslararası örgütlerin ortak özelliklerine baktığımızda bir kurucu andlaşma ile kurulduklarını gözlemlemekteyiz. Üyelik hususu kurucu andlaşmayı imzalayan ülkelere verilmektedir ancak özel durumlar haricinde örgütler üye kabul etmektedir. Üye kabulü hususu ve koşulları da kurucu andlaşma içerisinde belirtilmektedir. Örgütün kapsamı kurucu andlaşmasında belirtilir ancak uğraştığı konular, kapsadığı coğrafya nedeniyle bazen çeşitli değişiklikler görülebilir. Örgütün mali kaynakları kararlaştırılan miktarlar üzerinden üyelere tahsil edilir. Uluslararası örgütlere genellikle devletler katılsa da özel durumlarda bağımsızlığı olmayan çeşitli devlet ve toplulukların da gözlemci üye olarak çalışmalara katılması mümkün olabilmektedir. Örgütlerde genel olarak üyelerin eşitliği ilkesi bulunmaktadır ancak bazı kuruluşların kendilerine özgü birtakım uygulamaları olabilmektedir. Buna Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri ve bu üyelere verilen veto hakkı örnek olarak gösterilebilir.

Günümüzde uluslararası örgütler ile birlikte adı sıkça anılan ve iç içe geçmeye başlayan bir diğer kavram da entegrasyon kavramı olmuştur. Bu nedenle biz de tezimizde entegrasyon kavramının da incelenmesinin faydalı olacağını düşünüyoruz. Entegrasyon aslına bakılırsa değişim ile ilgili bir kavram olup siyasal topluluk ya da birimlerin bir araya gelerek bütünleşmiş bir organizma oluşturması hadisesini muhteva etmektedir. Entegrasyonlar, öğeleri arasında şiddet unsurlarının azaldığı, bunların yerini karşılıklı

bağımlılık, ortak yarar ve işbirliği kavramlarının aldığı yapılarıdır.⁸⁰ Karl Deutsch ise entegrasyonu genel anlamda aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan birimlerin ayrı ayrı tek başlarına sahip ol(a)madıkları özelliklere sahip yeni bir sistem meydana getirmeye yönelik ilişkiler olarak tanımlamıştır.⁸¹

Siyasi anlamda entegrasyon, söz konusu siyasal aktörlerin veya birimlerin başka türlü değişmeyecek olan davranışlarının değişmesine yol açan bir ilişki olarak görülmektedir.⁸² Karl Deutsch entegrasyonun amaç ve yararlarını dört başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar şunlardır:⁸³

- Barışı korumak
- Daha büyük çok amaçlı kapasitelere ulaşmak
- Belli spesifik görevleri yapmak
- Yeni bir imaj ve kimlik kazanmak

Entegrasyonun amaç ve yararları bu şekilde tasnif edilirken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus da entegrasyon sürecinin ve nihayetinde entegrasyonun öngörülen amaçlara ulaşip ulaşmadığıdır. Yine Deutsch öngörülen amaçlara ulaşabilmenin dört temel koşula bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Bu şartlar kısaca şu şekildedir:⁸⁴

- Birimlerin birbirlerine olan yakınlık duygusu
- Değerler ve ortak kazanımlarda uyum olması
- Karşılıklı hassasiyet
- Ortak kimlik ve sadakate sahip olmalarıdır.

Bu bağlamda Deutsch entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için bir takım süreç ve araçların gerekliliğini vurgulamıştır. Bu süreç ve araçlar şu dört ana başlığa ayrılabilir:

⁸⁰ Raymond F. Hopkins, Richard W. Mansbach, **Structure and Process in International Politics**, New York, Harper and Row Publishers, 1973, s.279.

⁸¹ Karl W. Deutsch, **The Analysis of International Relations**, 3.baskı, N.J., Englewood Cliffs, Prentice Hall International, 1988, s.212-214.

⁸² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 5.baskı, İstanbul, MKM Yayıncılık, 2008, s.429-30.

⁸³ Deutsch, **a.g.e.**, s.271.

⁸⁴ Deutsch, **a.g.e.**, s.271.

- Değer üretimi
- Değer tahsisatı
- Zorlama
- Tanımlama

Değer üretimi ve tahsisatından anlaşılacak şey üretilen mal, hizmet ve ilişkilerin üyelere tahsisidir. Zorlama başlığında kastedilen ise askeri veya siyasal meşru zorlama yöntemlerini kullanmaktır. Tanımlama ise sürecin teşvik edilmesi, üye ülkeler arasında karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ve sadakat duygusunun arttırılmasıdır.⁸⁵

Entegrasyonun anlamı konusunu analiz ettiğimizde konu üzerine çalışan düşünürlerin değişik tanımlamaları dikkat çekmektedir. Örneğin Ernst Haas entegrasyonu siyasal aktörlerin sadakatlerini, beklentilerini ve siyasal eylemlerini, kurumlar aracılığıyla üye devletler üzerinde yetkilere sahip olabilecek yeni bir merkeze kaydırma konusunda ikna edilmeleri süreci olarak tanımlamaktadır. Amitai Etzioni'nin tasavvuruna göre entegrasyon için en önemli kriter zorlama araçlarını kullanabilme yetkisine sahip bir siyasal topluluk oluşturmaktır. Etzioni'ye göre siyasal birleşme bir entegrasyon teşkil etme sürecidir. Bahsi edilen birlik ya da birleşme daha üst bir sistem oluşturmayı amaçlayan ülkeler arasındaki bağları güçlendirir. Philip E. Jacob ise siyasal entegrasyonu aynı siyasal varlık içinde bireylerin oluşturduğu topluluk ilişkisi olarak tahayyül etmektedir. Konuyla alakalı olarak Deutsch entegrasyon kavramını ve entegrasyon sürecini farklı farklı birimlerin uyumlu bir yapı oluşturmaları hadisesi olarak algılamaktadır.⁸⁶

Entegrasyon kimi uzmanlar tarafından bir süreç, kimileri tarafından bir şart kimileri tarafından da hem bir süreç hem de bütünleşmenin şartı olarak görülmektedir. Bu duruma dikkati çeken Keohane ve Nye'a göre entegrasyon ile karşılıklı bağımlılık arasında doğrudan bir ilişki vardır ve bunlar birbirlerini teşvik eden süreçlerdir. Keohane ve Nye, özellikle siyasal entegrasyonun

⁸⁵ Deutsch, **a.g.e.**, s.272.

⁸⁶ Arı, **a.g.e.**, s.436-37.

oluşturulmasında devletlerarasındaki karşılıklı bağımlılığın olumsuz etkilerini koordinasyon yoluyla denetim altına alma çabasının önemli rol oynadığının üzerinde önemle durmaktadır.⁸⁷

Karl Deutsch'a göre entegrasyonun amacı, entegre olmuş siyasal birimler arasında barışın korunması değil de, genel ve özel amaçlar için daha büyük bir güç elde etmek, ortak bir rol kimliğine sahip olmak veya belirli ölçüler içerisinde bu amaçlara ulaşmaksa o zaman oluşturulması daha kolay olan plüralistik güvenlik topluluğu yeterli olacaktır.⁸⁸ Deutsch analiz ettiği manada güvenlik topluluklarını temel olarak iki başlık altında incelemeyi uygun görmüştür. Bunlardan birisi önceleri bağımsız olan katılımcı ülkelerin ortak bir hükümet oluşturmaları ile nihayetlenen amalgam güvenlik topluluklarıdır. Diğeri ise katılımcı ülkelerin ayrı ayrı bağımsızlıklarını koruyarak çeşitli görevlerin öngörülen ortak organlar aracılığı ile yürütülmesini sağladıkları plüralist güvenlik topluluklarıdır. Amalgam topluluklarına örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık (UK) verilebilir. Federasyon ve federasyon benzeri olarak nitelenebilecek bu tarz birliklerin oluşum koşullarını Karl Deutsch şu şekilde maddeleştirmiştir:⁸⁹

- Siyasal davranış inşası için gerekli temel değerlerin karşılıklı olarak uyumlu olması
- Kendine özgü ve cazip yaşam biçimi
- Güçlü beklentiler, ekonomik bağlardan kazanımlar, ortak çıkarların olması
- Üyelerin bir kısmı için bile olsa üyelerin siyasal ve idari kapasitelerinde belirgin artışlar meydana gelmesi
- Bazı üyeler için de olsa süper ekonomik büyüme
- Entegre olacak ülkeler arasında karşılıklı kopmaz, güçlü ve önemli toplumsal iletişim bağlarının bulunması

⁸⁷ Robert O. Keohane, Joseph Nye, "International Interdependence and Integration", **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi ed., 2.baskı, New York, Macmillan Publishing Co., 1993, s.389-95.

⁸⁸ Deutsch, **a.g.e.**, s.272.

⁸⁹ Deutsch, **a.g.e.**, s.273-274.

- En azından bazı siyasal birimlerdeki siyasal elitlerin genişlemesi ve bunun ortaya çıkacak geniş toplulukta da gerçekleşmesi
- Göreceli olarak kişiler arasında veya en azından belli bir üst kesim için coğrafik ve toplumsal hareketliliğin yüksek olması
- Karşılıklı iletişim ve etkileşimin sayıca çok olması
- Entegre olacak birimler arasında iletişim ve değişimden doğan kazanımların genelleştirilmesi
- Siyasal birimlerin bazı grup rollerindeki karşılıklı değişim (çoğunlukta mı azınlıkta mı kalacak, faydalanan mı yoksa fayda üreten mi olacak vb.)
- Davranışların nispeten önceden belirlenebilmesi

Deutsch yukarıda saydığımız koşullar dışında tüm siyasal birimlerin gerçekleştirmesi gereken üç önemli koşul daha ileri sürmüştür. Bu koşullar şu şekilde maddeleştirilebilir:⁹⁰

- Ortak hükümetler kurumları kabul etmesi ve desteklemesi
- Bunlara karşı daha fazla siyasal sadakat göstermeleri ve bu oluşumu korumaya çalışmaları
- Faaliyetleri sırasında bahsi geçen ortak kurumların katılan siyasal birimlerin gereksinimlerine ve mesajlarına yeterli hassasiyeti ve dikkati göstermesi

Bu tarzda bir amalgam güvenlik topluluğu ortaya çıktığında bir federasyon yahut imparatorluk formunda bulunabilir ancak varlığını devam ettirmesinin önünde çeşitli engeller bulunabilir ve hatta bu engeller onun dağılmasına yol açabilir. Deutsch dağılmaya yol açabilecek başlıca nedenleri şu şekilde maddeleştirmiştir:⁹¹

- Topluluğun veya bir üye devletin üzerindeki ekonomik, askeri ve siyasal yükün aniden artması (özellikle bu hadise henüz

⁹⁰ Deutsch, **a.g.e.**, s.274-275.

⁹¹ Deutsch, **a.g.e.**, s.275.

entegrasyonu meydana getirenler arasında derin siyasal sadakat duygusunun gelişmediği ilk dönemlerde gerçekleşirse)

- Toplumsal hareketlilik ve siyasal katılımın hızının topluluğun ortak siyasal kültürüne olan asimilasyonun hızından daha fazla olması. Özellikle daha önceki pasif grupların siyasal katılımında bir artış yaşanması
- Entegrasyon sürecinde bölgesel, ekonomik, kültürel, toplumsal, dilsel ve etnik farklılığın (maliyetin paylaşılmasından daha hızlı) artması
- Politik ve idari kurumlarda veya hükümetin ve siyasal elitin kapasitesinde düşüşün gerçekleşmesi. Bu durum büyümenin durması ve ekonomik durgunluk şeklinde yansiyabilir.
- Yeni üyelerin ve fikirlerin yapı içerisine girmesinin yavaşlaması; siyasal elitlerin birbirlerine karşı tepkisel davranışlarının artması
- Elitlerin ve hükümetin zamanın gerektirdiği ve toplumun beklediği reformları ve düzenlemeleri yapamaması ve/veya imtiyazlı elit kesimin ya da ayrıcalıklı azınlığın sahip oldukları eski pozisyonlarını kaybetmesi

Plüralist güvenlik topluluklarını incelediğimizde bu tarz toplulukların oluşumunun ve devam ettirilmesinin amalgam topluluklara göre daha kolay olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda üyeleri arasında barışı korumak misyonunun tesisi de daha mümkündür. Karl Deutsch bu toplulukların devamı için üç temel koşulu çok önemli görmektedir. Bahsi geçen koşullar şunlardır:⁹²

- Temel siyasal değerlerin uygun olması
- Hükümetlerin kapasiteleri ve katılımcı devletlerin üst tabakalarının birbirlerinden gelen mesajlara, gereksinimlere ve eylemlere karşı duyarlı olmaları ve yeterince hızlı cevap vermeleri

⁹² Deutsch, **a.g.e.**, s.281.

- Birbirlerinin siyasal, ekonomik ve toplumsal davranışlarını önceden belirleyebilme

Bu koşulları incelediğimizde plüralist güvenlik topluluklarının başarıları için az sayıda uygun koşulun bir araya gelmesinin yeterli olduğu görülecektir. Bu bağlamda Deutsch; plüralist güvenlik topluluğunu teşkil eden siyasal birimler arasında savaş olasılığının azalmış ve cazibesini yitirmiş olduğuna dair bir telakkinin siyasal elitler düzeyinde, hükümetlerde ve toplumlarda hâkim olmasını temel koşul olarak görmektedir. Amalgam güvenlik topluluklarında olduğu gibi kültürel hareketliliğin hızlanması ve entegrasyona uygun siyasal iklimin oluşması ikinci koşul olarak Deutsch tarafından tasvir edilmiştir. Üçüncü koşul olarak da Deutsch; katılımcı ülkelerin özerkliğini, egemenliğini ve barışı koruma gücüne sahip olmak ve barışçıl dönüşümü sağlayabilmek için karşılıklı ilgi, iletişim ve hassasiyetin geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Entegrasyon kavramı ve entegrasyon süreçleri ile ilgilenen bir diğer teorisyen de Joseph Nye olmuştur. Nye entegrasyon sürecini neofonksiyonalist teorinin yedi safhayı öngördüğünü ileri sürerek açıklamıştır. Bu süreçler şu şekildedir:⁹³

- Görevlerin fonksiyonel bağlantısı
- İlişkilerin artması
- Bağlantılar ve koalisyon oluşumu
- Elit sosyalizasyonu
- Bölgesel grup oluşumu
- İdeolojik tanınma cazibesi
- Sürece yabancı aktörlerin karışması

Yine neofonksiyonalist ekolden Leon Lindberg de bu bağlamda kolektif karar verme sisteminin önemini vurgulamış ve kolektif karar verme sistemlerinin özellikleri üzerinde durmuştur. Lindberg entegrasyonu,

⁹³ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, **Contending Theories of International Relations**, 3.baskı, New York, Harper Collins Publishers, 1990, s.439-440.

belirlenmesi, tanınması, karşılaştırılması, ölçülmesi ve analiz edilmesi gereken çok boyutlu bir interaktif süreç olarak görmektedir. Lindberg'e göre entegrasyon süreci, parçaları arasında birbiriyle sistematik ilişkiler göstermektedir. Herhangi bir zamanda, entegrasyondaki kolektif karar vermenin düzeyi, sistemin geçmiş kararlarının bir ürünü olarak görülmektedir. Lindberg, kolektif karar verme aşamasında hangi devletler grubunun yer alacağını belirleyen değişkenleri şu şekilde sıralamıştır:⁹⁴

- Kolektif karar vermenin fonksiyonel kapsamı (çok fazla konuyu mu yoksa belli bir konuyu mu içerecek)
- Kolektif süreçlerde karar verme aşaması (başlangıç mı yoksa opsiyonların ve onların uygulanması da dahil tüm karar verme aşamaları mı)
- Kamu tahsisatlarının belli önemli konuları mı yoksa sadece marjinal alanlara mı yapıldığının belirlenmesine ilişkin kolektif karar vermenin önemi
- Taleplerin eylem için kolektif alana taşınma ölçüsü
- Kolektif düzeyde liderliğin sürekliliği ve güçlülüğü
- Sistemin pazarlık gücü devletlerin bireysel çıkarlarını maksimize etmelerini teşvik etmekte veya kolektifliği genişletmekte
- Bireylerin davranışları üzerinde kolektif kararların etkisi
- Kolektif kararların şikâyetleri, lakaytlıkları, ilgisizlikleri ve dış muhalefeti karşılama dereceleri
- Kolektif kararların dağılımına ilişkin sonuçlar

Tezimizin buraya kadar olan bölümlerinden de anlaşılacağı üzere uluslararası alanda işbirliği ve uluslararası örgütler konusu çeşitli açılardan çeşitli şekillerde analiz edilebilecek bir alandır. Bu anlamda bu alan ile alakalı tüm genellemeler uluslararası alanda işbirliği ve uluslararası örgütler konusunu anlamak üzerine yardımcı olsa da her uluslararası örgütün şahsına münhasır özelliklere sahip olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Biz de tezimizin

⁹⁴ Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e.**, s.447 - 448.

bu bölümünde konunun tarihi arka planından yola çıkarak alanın günümüze kadar süren kurumsallaşma sürecini entegrasyon kavramını da içerecek şekilde incelemeye ve yorumlamaya çalıştık. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde de konunun münhasır örneklerinden birisi olan Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu tecrübesinin analizini yapmaya çalışacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

FRANKOFONİ KAVRAMI VE FRANSIZCANIN DÜNYA ÜZERİNDEKİ KONUMU

A. FRANSIZCA VE FRANKOFONİ KAVRAMI

Bir terim olarak Frankofoni ilk defa 1880 yılında Fransız Coğrafyacı Onésime Reclus (1837-1916) tarafından Fransızca konuşulan bölgeleri tasvir eden bir coğrafi terim olarak kullanılmıştır.⁹⁵ Bu terim o dönemde Fransa, Cezayir ve Fransız sömürgelerini kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımın içerisine giren ülkelerde Fransızca resmi dil olarak kullanılmaktaydı.⁹⁶ Frankofoni kavramı Deniau'ya göre geçmişten günümüze kadar dört farklı anlamda kullanılmıştır.⁹⁷ İlki dilsel anlamıdır. Buna göre bu kelime frankofon olarak kullanılır ve Fransızca bilen, Fransızca konuşan kişi anlamına gelir. İkincisi; coğrafi anlamıdır. Bu şekilde kullanımı ile Fransızca'yı kullanan (anadil, ikinci dil, yabancı dil, resmi dil vb.) insan topluluklarının yaşadığı alan(lar) belirtilir. Üçüncüsü ise spiritüel ve mistik anlamıdır. Bu şekilde kullanımı ile aynı topluluğa / cemaate (communauté) bağlılık duygusu ve Fransızca konuşanlar arasında bir dayanışma vurgulanır. Dördüncüsü ise kurumsal anlamıdır. Fransızca konuşulan coğrafyalarda mukim, devlet ve toplulukların bir araya gelerek oluşturdukları bir uluslararası örgütlenme olarak kendisini gösterir.

Günümüzde ise Frankofoni teriminin başlıca iki ayrı anlamı ve kullanımı bulunmaktadır. Frankofoni sözcüğünün baş harfi “f” küçük yazıldığı takdirde günlük yaşam ve iletişimlerinde Fransızca aracılığı ile anlaşılan insan ve insan topluluklarını tanımlamaktadır. Baş harfi “F” büyük yazıldığı takdirde

⁹⁵ Virginie Marie, “De la Francophonie “centripète” à une Francophonie périphérique”, **Alternative Francophone**, cilt 1, 2009/2, s.58.

⁹⁶ René-Maurice Dereumaux, **L'Organisation Internationale de la Francophonie: L'institution internationale du XXIe siècle**, Paris, L'Harmattan, 2008, s.21.

⁹⁷ Virginie Marie, **a.g.m.**, s.61.

ise Fransızca konuşan devletler ve topluluklar arasında bir işbirliği organizasyonu olarak anlaşılmaktadır.⁹⁸ Biz de baş harfi büyük “f” ile yazılan “Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu” anlamına gelen Uluslararası Frankofoni Organizasyonunu inceleyeceğiz.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu’nun ana unsuru olarak Fransızca bugün hem kullanıldığı coğrafya hem de kullanım alanları ile birlikte İngilizceden sonra dünyanın en önemli ikinci dili olarak stratejik bir önem de arz etmektedir. Fransızca, İngilizcenin aksine, sadece anadil yahut yabancı dil olarak değil, yönetim dili, askeri dil, eğitim dili, hukuk dili, diplomasi dili, ticaret dili gibi çok çeşitli kullanım sahalarında etkinlik göstermiştir ve bu özelliğini de hala sürdürmektedir. Bu bağlamda Fransızcanın konuşulduğu coğrafyalar da ayrıca önem kazanmaktadır. Evet; Fransızca ilk önce Fransa’nın dili olmuştur ancak Krallık etkisi, güçlü yönetimi ve insan kaynağı sebebiyle de Orta Çağ’dan onsekizinci yüzyıla kadar Avrupa’nın birinci dili konumunda bulunmuştur. Fransızcanın Avrupa ve diğer coğrafyalarda yayılmasının başlıca nedenleri Fransa’nın yoğun nüfus gücü, ekonomik ve askeri gücüdür.

Fransızcanın Afrika ve Hint Okyanusu’nda (Réunion, Seychelles, Komor) yerleşimi bilinenin aksine yeni olarak kabul edilebilir. Onsekizinci yüzyılda Fransız Postalarının kurulduğu Senegal’i hariç tutarsak, Fransızcanın bahsi geçen coğrafyalarda yayılması Ondokuzuncu yüzyılda hız kazanan sömürge hareketleri neticesinde yapılan askeri işgaller, güçlü evanjelizasyon süreci ve uluslararası okullar vasıtası ile gerçekleşmiştir. Şüphesiz ki aynı sebepler Okyanusya’daki Fransızca varlığı için de geçerlidir.

Bugün Fransızca otuz bölgede tek başına resmi dil statüsünde bulunmaktadır. Ayrıca yirmi altı bölgede de hukuki statüye sahiptir. Fransızcanın tek başına resmi dil statüsüne sahip olduğu otuz yer şu

⁹⁸ Emma Della Valle, Florent Parmentier , Néma Linuit, “A quoi sert la francophonie à l'heure de la mondialisation? Bilan du Sommet de Montreux”, **Terra Nova**, 23 Kasım 2010, (Erişim) <http://www.tnova.fr/note/quoi-sert-la-francophonie-lheure-de-la-mondialisation-bilan-du-sommet-de-montreux-0>, 3 Mayıs 2011, s.1

şekildedir: Benin, Burkina Faso, Bern (İsviçre), Belçika Fransızca Dil Topluluğu, Kongo-Brazzaville, Kongo—Kinshasa, Fildişi Sahili, Fransa, Gabon, Cenevre (İsviçre), Guadeloupe, Gine, Fransız Guyanası, Jura (İsviçre), Mali, Martinique, Mayotte, Monaco, Nijer, Nouvelle-Calédonie, Fransız Polinezyası, Québec (Kanada), Réunion, Saint-Barthélemy, Saint-Martin, Saint-Pierre-et-Miquelon, Senegal, Togo, Vaud (İsviçre), Wallis-et-Futuna Adaları. Fransızca'nın ikinci ya da diğer resmi dil(ler) arasında bulunduğu ülke ve bölgeler ise şunlardır: Belçika, Bern (İsviçre), Burundi, Kamerun, Kanada, Orta Afrika Cumhuriyeti, Komor, Cibuti, Fribourg (İsviçre), Ekvatorial Gine, Haiti, Lüksemburg, Madagaskar, Moritanya, N.-Brunswick (Kanada), Nunavut (Kanada), Pondichéry (Hindistan), Ruanda, Seychelles Adaları, İsviçre, Çad, T. du Nord-Ouest (Kanada), Val d'Aoste (İtalya), Valais (İsviçre), Vanuatu, Yukon (Kanada)

Fransızca'yı anadil olarak konuşan kişi nüfusu Fransa'da toplam nüfusun yüzde 82'sini, Belçika'da yüzde 41'ini, Monako Prensiği'nde yüzde 58'ini, Kanada'da yüzde 23,2'sini, İsviçre'de yüzde 18,4'ünü oluşturmaktadır. Sadece bu saydığımız ülkeler ile birlikte Fransızca konuşan kişi sayısı 75 milyon kişiye ulaşmaktadır. Bu rakama çeşitli ülkelerdeki frankofon azınlıkları, Afrika, Okyanusya, Amerika Birleşik Devletleri ile Antillerde mukim frankofon nüfusu da hesaba kattığımızda 115 milyon civarında kişinin hayatını Fransızca konuşarak sürdürdüğünü Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Yüksek Konseyi'nin 2004 – 2005 raporunda görmekteyiz.⁹⁹ Bahsi geçen raporda ayrıca 115 milyon Frankofona ek olarak Fransızca'yı kısmen anlayabilen / konuşabilen 60 milyon civarında bir kitleden de bahsedilmiştir.

Fransızca günümüz dünyasında eğitim dili alanında da önemli bir rol oynamaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Fransızcanın bu önemi kimi ülke ve bölgelerde ana dil, ikinci dil ve yönetim dili olmasından kaynaklandığı gibi Amerika, Birleşik Krallık, Kolombiya, Laos ve benzeri yerlerde eğitime

⁹⁹ La Francophonie Dans Le Monde, **Rapport Du Haut Conseil De La Francophonie (2004 – 2005)**, Présentation Synthétique, (Erişim) http://www.ufbe.be/pdf/francophonie_2005.pdf, 17 Mayıs 2011, s.6.

itibar edilen bir yabancı dil olmasından da kaynaklanmaktadır. Şunu da önemle vurgulamalıyız ki Fransızca resmi dil statüsünde bulunduğu yerlerde ilkokuldan itibaren tüm okullarda tüm öğrencilere öğretilmektedir. İkinci dil statüsünde olduğu yerlerde sadece ilk dereceli okullarda bazen de orta dereceli okullarda öğretilmektedir.

B. FRANSIZCANIN DÜNYA ÜZERİNDEKİ KONUMU

Fransızcanın Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu üyesi ya da gözlemcisi ülkeler içerisinde bulunduğu konumu gösteren bir yayın Fransızca Konuşan Ülkeler topluluğu tarafından 2009 yılı Şubat ayı içerisinde yayınlanmıştır.¹⁰⁰

Bizde bu yayın içerisindeki verilerden hareketle tezimizin ilgi alanları ile alakalı verileri üç ayrı tablo ile somutlaştırmak istiyoruz:

¹⁰⁰ **Observatoire de la langue française de l'Organisation internationale de la Francophonie**, Şubat 2009, (Erişim) www.francophonie.org/IMG/pdf/Synthese-Langue-Francaise-2010.pdf, 29 Mayıs 2011.

Tablo 1: Fransızca ve İlgili Ülkedeki Hukuki Statüsü

Fransızca Tek Resmi Dil Statüsü	Fransızca Diğer Resmi Dil Statüsü	Diğer Resmi Dil Statüsünde Paydaş Dil(ler)
-Benin -Burkina Faso -Kanada-Quebec -Belçika Fransızca Dil Topluluğu -Kongo-Brazzaville -Kongo-Kinshasa -Fildişi Sahili -Fransa -Gabon -Mali -Monako -Nijer -Senegal -Togo	1. Belçika 2. Burundi 3. Kamerun 4. Kanada 5. Kanada-Nouveau-Brunswick 6. Orta Afrika Cumhuriyeti 7. Komor 8. Cibuti 9. Gine-Conakry 10. Ekvatorial Gine 11. Haiti 12. Lüksemburg 13. Madagaskar 14. Ruanda 15. Seychelles Adaları 16. İsviçre 17. Çad 18. Vanuatu	1. Almanca, Hollandaca 2. Kirundi 3. İngilizce 4. İngilizce 5. İngilizce 6. Sango 7. Arapça 8. Arapça 9. Ulusal Diller 10. İspanyolca 11. Créole 12. Lüksemburg Dili, Almanca 13. Malgaş, İngilizce 14. Kinyarwanda, İngilizce 15. İngilizce, Créole 16. Almanca, İtalyanca 17. Arapça 18. Bichlamar, İngilizce

Tablo 2: Fransızcanın Eğitim Dili Statüsü Kazandığı Ülkeler

Fransızcanın Eğitim Dili Olduğu Ülkeler (5 Topluluk Üyesi)	Resmi Dil
1. Lübnan 2. Fas 3. Maurice 4. Moritanya 5. Tunus	1. Arapça 2. Arapça 3. İngilizce 4. Arapça 5. Arapça

Tablo 3: Fransızcanın Yabancı Dil Statüsüne Sahip Olduğu Ülkeler ve Bahsi Geçen Ülkelerde Kullanılan Resmi Diller

Fransızcanın Yabancı Dil Statüsünde Olduğu Ülkeler	Üye Statüsü	Resmi Dil
1. Arnavutluk	1. Üye	1. Arnavutça
2. Andorra	2. Üye	2. Katalanca
3. Ermenistan	3. Üye	3. Ermenice
4. Avusturya	4. Gözlemci	4. Almanca
5. Bulgaristan	5. Üye	5. Bulgarca
6. Kamboçya	6. Üye	6. Khmer
7. Cap-Vert	7. Üye	7. Portekizce
8. Kıbrıs (GKRY)	8. Üye	8. Rumca
9. Hırvatistan	9. Gözlemci	9. Hırvatça
10. Dominik	10. Üye	10. İngilizce
11. Mısır	11. Üye	11. Arapça
12. Gana	12. Üye	12. İngilizce
13. Gürcistan	13. Gözlemci	13. Gürcüce
14. Yunanistan	14. Üye	14. Yunanca
15. Gine-Bissau	15. Üye	15. Portekizce
16. Macaristan	16. Gözlemci	16. Macarca
17. Laos	17. Üye	17. Lao
18. Letonya	18. Gözlemci	18. Letonca
19. Litvanya	19. Gözlemci	19. Litvanca
20. Makedonya	20. Üye	20. Makedonca
21. Moldavya	21. Üye	21. Moldavca
22. Mozambik	22. Gözlemci	22. Portekizce
23. Polonya	23. Gözlemci	23. Lehçe
24. Romanya	24. Üye	24. Rumence
25. Sırbistan	25. Gözlemci	25. Sırpça
26. Slovakya	26. Gözlemci	26. Slovakça
27. Slovenya	27. Gözlemci	27. Slovence
28. Sainte-Lucie	28. Üye	28. İngilizce
29. Saõ Tomé et Príncipe	29. Üye	29. Portekizce
30. Tayland	30. Gözlemci	30. Tayca
31. Çek Cumhuriyeti	31. Gözlemci	31. Çekçe
32. Ukrayna	32. Gözlemci	32. Ukraynaca
33. Vietnam	33. Üye	33. Vietnamca

Günümüzde Fransızcanın en çok hangi coğrafyada öğretildiği sorusu sorulacak olursa ilk sırada Kara Afrikasının frankofon ülkeleri cevabı verilecektir. Bu ülkeleri Afrika'nın arabofon ülkeleri onları ise anglofon, lusofon (Portekizce konuşan ülkeler) ve hispanafon ülkeleri takip edecektir.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu 2009 yılının Şubat ayı içerisinde yayınladığı bahsi geçen rapor içerisinde dünya çapında Fransızca konuşan insanlar ile alakalı tahmini sayısal verileri de kamuoyu ile paylaşmıştır. Bahsi geçen verilerin ayrıntıları tablo halinde tezimizin ekler bölümünde sunulmuştur.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun bahsi geçen yayınında yer alan verilerin Topluluğa üye ülkeleri içeren tahmini veriler olduğunu dünya üzerindeki frankofon sayısının bu rakamdan ibaret olmadığını da önemle vurgulamak gerekir. Daha önce de belirttiğimiz üzere Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu dışında da Fransızca konuşan önemli miktarlarda insan toplulukları bulunmaktadır. Örneğin Cezayir'de birkaç milyon, İsrail'de altı yüz bin civarı, İtalya'nın Val D'Aoste bölgesinde on binler ve Amerika kıtasındaki Topluluk haricindeki frankofonlar ile birlikte bu rakamın iki yüz milyona yaklaşabileceği görülmektedir.

Bugün dünya çapında İngilizcenin elli dokuz devlet ve elli ülkede resmi dil statüsüne karşın Fransızca da elli yedi devlet ve yirmi dokuz ülkede resmi dil statüsünde bulunarak İngilizceden sonra dünya jeopolitiğinde önem arz eden ikinci dildir. Bununla birlikte Topluluk üyesi elli dört devlet çerçevesinde idari dil, eğitim dili, hukuk dili, basın – yayın dili, ticaret dili ve askeri dil olarak kullanılmaktadır. Bu veriler ile birlikte gözden uzak tutulmaması gereken bir husus da Fransızcanın hukuki statüsünün sadece Fransızcanın resmi dil ya da ikincil dillerden birisi olduğu ülkeler ile sınırlı tutulamayacağı gerçeğidir. Örneğin İsviçre'nin bazı kantonları ve Kanada'nın çeşitli vilayetlerinde görüldüğü gibi özerklik arz eden yönetim birimlerinde de Fransızca resmen kullanılmaktadır. Ayrıca tüm bu ülke ve bölgelere ek olarak resmi dili Fransızca olmayan ancak Fransızcanın bazı imtiyazlardan yararlandığı çeşitli ülke ve devletler de bulunmaktadır. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Yüksek Konseyi'nin hazırladığı "2002 – 2003 Yılları İçerisinde Dünya'da Frankofoni" adlı eserde Dünya üzerinde Fransızcanın resmi dil yahut ikinci dil

olduğu ülkeler ve ülkeler hakkında çeşitli bilgiler kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁰¹ Biz de tezimizin ekler bölümünde bu bilgileri hükümet, devlet, kıta, statü, nüfus, anadil ve frankofon başlığı altında tablolastırarak sunmayı uygun görüyoruz.

Fransızcanın yekpare bir biçimde resmi dil olarak kullanıldığı coğrafyaları incelediğimizde Avrupa kıtasında öncelikle tabii olarak Fransa'yı ardından Monako Prensiği'ni ve Lüksemburg Büyük Dukalığı'nı görmekteyiz. Afrika kıtasında ise Fransızcanın tek başına resmi dil statüsünü sürdürdüğü ülkeler; Benin, Burkina Faso, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo – Brazzaville, Kongo – Kinhasa, Fildişi Sahili, Gabon, Gine, Mali, Nijer, Fransız Reunion'u, Senegal ve Togo'dur.

Amerika kıtasında "DOM – ROM" (Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi - département et région d'outre-mer) statüsünde bulunan Martinique ve Guadeloupe, Saint-Barthélemy, Saint-Martin, Saint-Pierre-ve-Miquelon ve Fransız Guyanası içerisinde de Fransızca resmi dil statüsünü muhafaza etmektedir. Pasifik'te yine benzer bir statü sahibi olan "POM" (Deniz Aşırı Ülkeler - pays d'outre-mer) ve "COM" (Deniz Aşırı Topluluk - collectivité d'outre-mer) ülkeleri içerisinde bulunan Yeni Kaledonya, Fransız Polinezyası ve Wallis ve Futuna Adaları içerisinde de resmi dil Fransızcadır.

Tüm bu bahsi geçen ülkeler haricinde bağımsız olmayan / özerk devletler (États non souverains) içerisinde de Fransızcanın resmi dil statüsünde bulunduğu unutulmamalıdır. Belçika içerisinde Fransızca Dil Topluluğu (la Communauté française de Belgique) Kanada'nın Québec Eyaleti, İsviçre'nin Cenevre, Neuchâtel, Jura ve Vaud kantonlarında da Fransızca resmi dil statüsünde bulunmaktadır.

Fransızcanın tek başına resmi dil olduğu ülke ve bölgeler haricindeki yerlerde de ikinci yahut diğer resmi dil(ler) statüsünde bulunmaktadır. Belçika (Almanca, Felemenkçe, Fransızca), İsviçre (Almanca, İtalyanca, Fransızca,

¹⁰¹ La Francophonie Dans Le Monde 2002-2003, **Haut Conseil de la Francophonie**, Larousse, Paris, 2003.

Romanş), Kanada (Fransızca, İngilizce), Haiti (Fransızca, Kreol), Burundi (Fransızca, Kirundi), Kamerun (Fransızca, İngilizce), Komor Adaları (Arapça, Fransızca), Cibuti (Arapça, Fransızca), Ekvatorial Gine (İspanyolca, Fransızca), Madagaskar (Fransızca, Malgaş), Moritanya (Arapça, Fransızca), Ruanda (İngilizce, Fransızca, Kinyarwanda), Seyşel Adaları (İngilizce, Fransızca, Kreol), Çad (Arapça, Fransızca) bu ülkelere örnek olarak verilebilir. Ayrıca, İsviçre'nin Fribourg (Fransızca, Almanca), Valais (Fransızca, Almanca), Bern (Fransızca) kantonlarında, Kanada'nın Nouveau-Brunswick (Fransızca - İngilizce) vilayetinde ve Kuzeybatı bölgesinde (Fransızca, İngilizce), İtalya'nın Val-d'Aoste (Fransızca, İtalyanca) bölgesinde ve Hindistan'ın özerk Pondichéry (Fransızca - Tamil) bölgesinde Fransızca resmi dil(ler)den birisi olarak kullanılmaktadır. Bu bilgiler ile alakalı veriler ve genel sayısal çerçeve için daha önce bir tablosunu verdiğimiz “2002 – 2003 Yıllarında Dünya’da Frankofoni” isimli Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Yüksek Konseyi yayınına incelemek faydalı olacaktır. Görüldüğü üzere bu yayında ve aktardığımız tabloda 29 ülke içinde mukim 57 hükümet içerisinde Fransızcanın resmi dil yahut resmi dillerden birisi olduğu vurgulanmıştır. Tabii bu tablo yine daha önce aktardığımız Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Üyelerini içeren tablodan çeşitli farklılıklar da içermektedir. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu üyesi elli dört ülke arasında on yedi üye ülkede on üç gözlemci ülkede ve üç ortaklık statüsünde bulunan ülkede Fransızca resmi dil yahut resmi dillerden birisi değildir. Bahsi geçen ülkelerde Fransızca bir yabancı dil olarak telakki edilmekte ve yabancı dil olarak öğretilmektedir.

Fransızca resmi statüsüne uygun olarak –tamamen ya da kısmen- parlamentolarda, kanunların yapım ve yazım süreçlerinde, hükümet ve idari servislerde, hukuki uygulamalarda, eğitim – öğretim alanlarında, silahlı kuvvetler ve genel asayiş kurumlarında, basın – yayında, ticarete, sanayi ve iş dünyası içerisinde ve reklamcılık alanlarında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte mevcut durumun küresel bir analizi yapıldığında Fransızcanın aleyhine şekillenebilecek bazı hadiselerin de cereyan ettiğini / edebileceğini önemle belirtmemiz gerekir. Örneğin bugün

Fransızca; Fransa, Frankofon Belçika, Romand İsviçre, Québec ve Kanada'nın bazı bölgeleri ve Haiti haricinde hiçbir yerde anadil statüsünde değildir. Dolayısıyla anadili Fransızca olan nüfusun toplam nüfusa oranını ele alırsak Fransa'nın Frankofoni içerisinde tek başına bir kutup rolü oynamaktadır. Bu hadise Fransa için övünülebilecek bir hadise olabilir ancak bu tarz bir özelliğin sadece bir ülkede bulunması Topluluğun gücü ve etkisi konusunda bazı soru işaretleri oluşturabilir ve Fransızcanın gücü bir manada Fransa'nın gücüne bağlı olarak artabilir yahut azalabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu 2009 yılının Şubat ayı içerisinde yayınladığı rapor içerisinde dünya çapında Fransızca konuşan insanlar ile alakalı tahmini sayısal verileri de kamuoyu ile paylaşmıştır. Buna göre anadil yahut ikinci dil olarak dünya üzerinde 139 milyon frankofon bulunmaktadır. Bu rakama Fransızca'yı yabancı dil olarak konuşabilen yahut kısmen anlayan 39 milyonluk bir kitle de eklenmektedir. Bahsi geçen incelemeye göre dünya üzerinde bir şekilde Fransızca ile temas etmiş, kontak kurmuş 250 ila 300 milyon arasında insan olduğu tahmin edilmektedir. Yine aynı incelemeye göre 2010'lu yıllarda bu rakamın 500 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

C. FRANKOFONİ: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN FİKRİ TEMELLERİ

Frankofoni kelimesinin kökeni hakkında tezimizin girişinde ve ikinci bölümünde etimolojik bir açıklama yapmıştık. Şüphesiz ki bir kelimenin kökeni hakkında araştırma yapmak için kelimenin var olduğu dil içerisinde alakalı sözlüklere bakmak da faydalı olacaktır. Bu bağlamda Fransız sözcük dağarcığı ile ilgili en kapsamlı sözlüklerden birisi olan Larousse içerisinde Frankofoni başlığına baktığımızda “Fransızca konuşan kişilerden müteşekkil topluluk” açıklamasını görmekteyiz.¹⁰² Bu özlü tanımlama üzerinde

¹⁰² **Le Petit Larousse Compact**, 100.baskı, Paris, Larousse, 2004, s.483.

tartışmalara açık olsa da konuya ilişkin önsel / a priori bilgiyi bizlere sunmaktadır. Bununla birlikte bu topluluk konseptini derinleştirmek arzu edilirse mevcut tanım üzerinden sağlanacak bir konsensüs üzerinden ilerlemek analizin sağlıklı bir şekilde yapılması açısından da faydalı olacaktır.

Şüphe yok ki Frankofoni kaynağını bir dilden almıştır ve o dil de Fransızcadır.¹⁰³ Fransızcanın tarihteki ilk izlerine ulaşmak istersek tarihin bizi götüreceği yer 842 yılı Strasbourg Andlaşması olacaktır. Charles le Chauve (823 – 877) ve Louis le Germanique'in (804 – 876) kardeşleri Lothaire (795 – 855) karşısındaki ittifaklarını resmiyete döken bu andlaşma metni Fransızcanın erken dönem metinleri arasında kabul edilmektedir. On üçüncü yüzyıla geldiğimizde Paris'in politik ve kültürel bir merkez olması nedeniyle Fransızca Latince karşısında yavaş yavaş güç ve mevzi kazanmaya başlamıştır.¹⁰⁴ Bu bağlamda bölgede artık Fransızcanın resmi dil hüviyeti kazandığı da görülmektedir. Bu dönemde Fransızca bilim sahasında da ağırlığını yavaş yavaş hissettirmeye başlamıştır.¹⁰⁵ Latince yazılan eserler Fransızca olarak da yayınlanmıştır. Bu dönemde modern cerrahinin babası telakki edilen Ambroise Paré (1509 – 1590) 1545 yılında eserini Fransızca yayınlamayı uygun bulmuştur.

On yedinci yüzyıldan itibaren Fransızca diplomasi lisanı haline gelmiştir. Fransızca on dokuzuncu yüzyılla birlikte doruk noktasına ulaşmış ve Avrupa kıtası içerisinde öğrenim ağırlıklı olarak Fransızca yapılmaya başlanmıştır.¹⁰⁶ Bu gelişmelere paralel olarak Fransa'nın kolonyalist siyaseti ile birlikte toprakları dünyanın çeşitli yörelerinde artmaya başlamış ve bu yörelere Fransa ile birlikte Fransızca da intikal etmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Fransa'nın sömürgelerinde bağımsızlık hareketi başlasa da ve bu ülkeler birer birer bağımsızlıklarını ilan etse de bu ülkelerde Fransızca bir

¹⁰³ Henriette Walter, **French Inside Out: The Worldwide Development of the French Language in the Past, the Present and the Future**, Londra, Routledge, 1993, s.7.

¹⁰⁴ Émile Littré, **Histoire de la Langue Française**, İkinci Cilt, Paris, Librairie Académique, s.17-18.

¹⁰⁵ Marc Fumaroli, **Quand l'Europe Parlait Français**, Paris, Editions De Fallois, 2002, s.71-72.

¹⁰⁶ Jacques Leclerc, "Histoire du Français" dans L'aménagement Linguistique dans le monde, (Erişim) http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s9_Fr-contemporain.htm, 4 Temmuz 2011.

miras olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Gerçekten, Fransızca bahsi geçen ülkelerde gelişimini devam ettirmiş ve bu ülkelerde politik ve sosyo-ekonomik yapıda varlığını kuvvetli bir biçimde sürdürmüştür. Tüm bunlarla birlikte yaygın ve ortak bir dil, tek başına, doğal mecrasında yaşamını sürdürerek ortak birliktelik ve çıkarların maksimize edildiği bir uluslararası topluluğun ortaya çıkmasında / inşa edilmesinde tek başına rol oynayamaz. Uygun koşullar altında, ortak özellikler çerçevesinde bir uluslararası topluluk inşası ancak birlikteliğin ve zamanın ruhunu okuyup bir gelecek tasavvuru ortaya koyabilen öncü fikir ve aksiyon adamlarının harekete geçmesiyle mümkün olmaktadır. Bu nedenle biz de tezimizin bu kısmında Frankofoni'nin fikri temellerini oluşturan isimlerden bahsetmek istiyoruz.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun fikri temelleri analiz edilirken bahsedilecek ilk isim mutlaka Onésime Reclus (1817 – 1936) olacaktır.¹⁰⁷ Frankofoni'nin fikir babası olan Onésime Reclus 1817 yılında Protestan bir ailenin evladı olarak Orthez'de dünyaya gelmiştir. Reclus tezimizde daha önce de vurguladığımız üzere Frankofoni kelimesini bir coğrafi terim olarak Fransızca konuşulan bölgeleri tasvir etmek maksadıyla kullanmıştır. Bu terimin sınırlarını Reclus o dönemde Fransa, Cezayir ve Fransız sömürgelerini kapsayacak şekilde çizmiştir ancak Reclus'nün Frankofoni tasavvuru öncelikle Fransa dışındaki kolonyal alanları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır.¹⁰⁸ Bu tasavvuru yapıtlarında ve yapıtlarının isimlerinde de görmek mümkündür: “Dünya'nın Paylaşımı”¹⁰⁹, “Bir Büyük Kader

¹⁰⁷ Kronoloji, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/Chronologie.html?var_recherche=La%20Francophonie%20Dans%20Le%20Monde%20C%20Rapport%20Du%20Haut%20Conseil%20De%20La%20Francophonie, 1 Haziran 2011.

¹⁰⁸ Dereumaux, **a.g.e.**, s.30.

¹⁰⁹ Onésime Reclus, **Le partage du monde**, Librairie Universelle, Paris, 1906.

Başlangıcı”¹¹⁰, “Fransa, Cezayir ve Koloniler”¹¹¹, “Asya’yı Bırakalım, Afrika’yı Alalım: Nereden Doğacak? Ne Kadar Sürececek?”¹¹²

Onésime Reclus’nün teorisine göre dil medeniyetlerin ittifakında bir zincir / bağ rolü oynamaktadır. Frankofoni’nin kavramsal çerçevesini çizdiği “Fransa, Cezayir ve Koloniler” adlı eserinde Reclus tahmini frankofon sayısını 47 825 000 kişi olarak belirtmiştir. Buna göre 41 600 000 Avrupa’da, 3 560 000 Afrika’da, 2 580 000 Amerika’da, 85 000 kişi de Asya’da mukim frankofondur.

Onésime Reclus ile Frankofoni’nin ilk fikri temelleri atılsa da konunun fikri temelden aksiyona geçişi için aradan biraz daha zaman geçmesi gerekmiştir. Spontane fenomenler ve devrimler çok sık meydana gelmezler ve meydana geldiklerinde –yıkıcı etkiler gösterebilir de- sadece zamanlarının değil belli bir tarihsel dönüşümün, bir fikri tekâmülün meyvesi olarak var olurlar. Frankofoni’de işte böyle bir zeminde, İkinci Dünya Savaşı’nın akabinde filizlenmiştir. Eski kolonyalist güçlerin zayıfladığı ancak yine aynı güçlerin kolonilerini zayıf da olsa bir vesayet altında tutmak istediği bir dönem olarak tanımlanabilir bu zaman dilimi. Bu stratejik savaş esnasında her türlü mücadele asimetrik olarak ilerlemekteydi ve eski koloni ülkelerin önünde çok da fazla bir alternatif bulunmamaktaydı. Bu bağlamda önlerine çıkan büyük tercih ya kapitalizm ya da komünizm idi. Bu seçimi yapmak için entelektüeller ve yöneticilerin kaliteleri, cesareti, kararlılığı ve zamanın ruhunu okuma potansiyeli bir ülkeyi bu kampların içinde de olsa dışında da olsa farklı bir yere konumlandırma şansına sahip olmuştur. Bu bağlamda Frankofoni’nin fikri temellerini düzenleyen ve onu bir aksiyon olarak dünya sahnesine çıkaran devlet adamı özelliklerine haiz dört isimden bahsedebiliriz. Bu bağlamda üzerinde duracağımız bahsi geçen dört (kurucu) isim; Léopold Sédar Senghor, Habib Bourguiba, Hamani Diori, Charles Hélou’dur. Frankofoni’nin kurucuları telakki edilen bu dört ismin zihin dünyasını anlamak

¹¹⁰ Onésime Reclus, **Un grand destin commence**, La renaissance du livre, 1917.

¹¹¹ Onésime Reclus, **France, Algérie et colonies**, Hachette, Paris, 1886.

¹¹² Onésime Reclus, **Lâchons l'Asie, prenons l'Afrique: où renaître? et comment durer?**, Librairie universelle, Paris, 1904.

Frankofoni'nin mantığını anlayabilmek açısından da çok önemlidir. Bu bağlamda sırasıyla bu isimler üzerinde durmak ve Frankofoni'ye katkılarını irdelemek istiyoruz.

Léopold Sédar Senghor 1906 yılında Fransa'nın kolonisi olan Batı Afrika'da Senegal'in Joal şehrinde dünyaya gelmiştir. Kolonilerin Fransız Ulusal Meclisi'ne temsilci yollamaya başlamasıyla Senegal'i temsilen 1945'te milletvekili olmuştur. 1960 yılında ise bağımsızlığını kazanan Senegal Cumhuriyeti'nin ilk başkanı olmuştur.¹¹³ 1980 yılında diğer Afrika devletlerinde pek de görülmeyen bir tarzla gönüllü olarak görevinden ayrılmıştır. Aktif siyasetten ayrılrsa da Frankofoni ideali için çalışmalarına ara vermemiştir.¹¹⁴ 2 Haziran 1983 tarihinde Fransız Akademi'sine seçilmiş ve Akademi'ye seçilen ilk siyah olmuştur.¹¹⁵ Bu sıralarda aklında bulunan Fransızca temelli bir uluslararası topluluk fikrinin aksiyona geçmesi için en büyük desteği Nijeryalı Hamani Diori¹¹⁶ ve Tunuslu Habib Bourguiba'dan¹¹⁷ görmüştür.

Afrikalı devletlerin bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla birlikte uluslararası bir topluluk / communauté fikrini vücuda getirmek için Léopold Sédar Senghor yeniden harekete geçmiştir. Senghor'a göre bu Afrika'nın ve insanlığın bir tür yeniden okunması olabilecek bir fikirdi.¹¹⁸ Senghor bu "Fransızca Topluluk" fikrini 1966 yılı Haziran ayı içerisinde Madagaskar'ın Tananarive şehrinde toplanan Afrika ve Malgaş Birliği Örgütü Zirvesi gerçekleştirildiği sırada diğer Afrikalı devlet başkanlarına sunmuştur.¹¹⁹ Bahsi

¹¹³ Léopold Sédar Senghor'un kapsamlı biyografisi için bkz. Christian Roche, **Léopold Sédar Senghor: Le Président Humaniste**, Privat, collection Biographie, 2006.

¹¹⁴ Léopold Sédar Senghor Biyografisi, **Assemblée Nationale İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/senghor/senghobiographie.asp>, 7 Haziran 2011.

¹¹⁵ Léopold Sédar Senghor Biyografisi, **Académie Française İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.academie-francaise.fr/immortels/base/academiciciens/fiche.asp?param=666>, 9 Haziran 2011.

¹¹⁶ Hamani Diori'nin kapsamlı biyografisi için bkz., André Salifou, **Biographie Politique de Diori Hamani**, Paris, Karthala Editions, 2010.

¹¹⁷ Habib Bourguiba hakkında yazılmış kapsamlı bir biyografi için bkz. **Bernard Cohen**, Habib Bourguiba, Paris, Flammarion, Collection Les grandes figures politiques, 1986.

¹¹⁸ Dereumaux, **a.g.e.**, s.32

¹¹⁹ Léopold Sédar Senghor Biyografisi, **Assemblée Nationale İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/senghor/senghobiographie.asp>, 7 Haziran 2011.

geçen konferansın bir sonucu olarak Nijerya Başkanı Hamani Diori ile birlikte Afrika Ülkeleri arasında kültürel ve ekonomik bir işbirliği kurmak için vekil tayin edilmişlerdir. Tüm bunlarla birlikte bahsi geçen zaman diliminde hemen bir Fransızca temelli topluluk fikri hayata geçmese de Senghor'un büyük gayretleri ile bu ideal bir ray üzerinde hedefe doğru ilerlemekteydi şeklinde değerlendirilirse yanlış olmaz.

Fikri öncülerden bir diğeri olan Habib Bourguiba Batı Tunus'ta bulunan Monastir şehrinde dünyaya gelmiştir. Habib Bourguiba siyaset sahnesine ilk önce milliyetçi bir parti olan "Destour" üyeliği ile çıkmıştır.¹²⁰ Daha sonra 1934 yılında "Neo-Destour" partisini kurarak Tunus'un bağımsızlığı için mücadele etmek kararını almıştır. 1954'ten itibaren, Habib Bourguiba Tunus adına Fransa ile Fransa adına Pierre Mendès France¹²¹ başkanlığındaki heyet ile görüşmelere başlamış ve 1955 yılında Tunus özerk bir statüye kavuşmuş ve nihayetinde 1956 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Habib Bourguiba monarşinin ilga edilmesinin ardından 8 Kasım 1957 tarihinde ülkenin başkanı olmuştur.¹²² Başkan olduktan sonra Tunus toplumunu modernize etmeyi hedeflediğini deklare eden Habib Bourguiba bu bağlamda çeşitli reformlar ortaya koymuştur. Devletin laik sisteme geçirilmesi, kadınların statüsünün düzenlenmesi, çok eşliliğin yasaklanması, boşanma ve çocuk aldirmaya müsaade edilmesi Habib Bourguiba tarafından organize edilen reformlardan bazılarıdır. Frankofoni idealinin yılmaz taraftarı Léopold Sédar Senghor ile birlikte hareket etmek Habib Bourguiba için hem yüksek bir idealin temsilini ifade ederken hem de Tunus'un modern ve dünyaya açılma yarışında bir adım öne geçmesini ifade etmiştir.¹²³

Frankofoni idealinin önderlerinden birisi de Hamani Diori olmuştur. 1916'da Sadouré'de dünyaya gelen Diori eğitimini Dakar'da sürdürmüş ve ilkokul öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın

¹²⁰ Dereumaux, **a.g.e.**, s.32

¹²¹ Jean Lacouture, **Pierre Mendès France**, Paris, Points, Poche Histoire, 2003, s.266.

¹²² Habib Bourguiba Biyografisi, **Habib Bourguiba İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.bourguiba.com/pages/biography.aspx>, 22 Mayıs 2011.

¹²³ Dereumaux, **a.g.e.**, s.32.

sonrasında siyasete giren Diori, 9 Kasım 1960 tarihinde Nijer'in bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte Nijer Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olmuştur.¹²⁴ Hamani Diori Frankofoni idealinin gerçekleşmesi için faaliyet gösterilen alanlarda hep önde gelen, hep ilk adımları atan isimlerden birisi olmuştur. Tüm kariyeri boyunca bu ideal için birçok politik ve diplomatik teşebbüslerde bulunmuştur. Buna bir örnek olarak Nijerya'nın başkenti Niamey'de 1969 ve 1970 yıllarında ilk Frankofon Devletlerarası Konferansları'nın düzenlenmesini gösterebiliriz. Bir başka örnek ise 21 ülkenin bir araya gelerek oluşturduğu "Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı – ACCP / Agence de Coopération Culturelle et Technique" olmuştur.¹²⁵

Topluluğun bir diğer fikri önderi olan Charles Hélou 1913 yılında Beyrut'ta dünyaya gelmiştir. Fransız Dili Uluslararası Parlamenterler Birliği'nin (mevcut Frankofoni yapılanmasında ismi Frankofoni Parlamenter Meclisi olarak değişmiştir.¹²⁶) 1972'den 1979'a kadar başkanlığını yürütmüştür. Hélou iyi bir devlet adamı olmasının yanında Frankofoni idealine verdiği fikri ve aksiyoner desteği ile de bilinmektedir.

Şu ana kadar bahsi geçen insanlar her insanın söz hakkının bulunduğu ve sözünün dinlendiği bir dünya idealinin gerçekleşmesi için mücadele vermiş ve bu ideallerinin gerçekleşmesi için Fransızca'yı önemli bir vasıta olarak görmüşlerdir. Her şeye rağmen bahsi geçen isimlerin Frankofoni idealinin vücut bulmasında emekleri yadsınamayacak olsa da tezimizin ilerleyen bölümlerinde de analiz edeceğimiz üzere bu idealin kurumsallaşması için gerçekleştirilen çok uzun ve çok boyutlu çalışmaları sadece bahsi geçen isimler ile sınırlandırmak doğru bir analiz biçimi değildir. Nitekim bahsi geçen kişilerin tüm fedakârlıklarına rağmen o dönemde Fransızca temelli bir kurumsallaşma tam olarak gerçekleştirilememiştir. Bu nedenlerle onları Frankofoni idealinin mimarları, ilham vericileri ve yılmaz savunucuları olarak nitelemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

¹²⁴ Dereumaux, a.g.e., s.33.

¹²⁵ Kronoloji, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Chronologie.html>, 14 Haziran 2011.

¹²⁶ Frankofoni Parlamenter Meclisi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://apf.francophonie.org/Historique-de-l-Assemblee.html>, 11 Haziran 2011.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN KURUMSAL YAPISI VE ORGANLARI

A. FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU'NUN KURUMSALLAŞMA SÜRECİ

Frankofoni ideali tarihsel bir arkaplanı bünyesi içinde barındırsa da kurumsallaşma süreci yeni sayılabilecek bir dönemde başlamıştır. Fransa'nın içinden başlayan kurumsallaşma hareketi Fransa'nın içinden dışına, Afrika'ya Kanada'ya ulaşmıştır. Konuyla alakalı olarak İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında birçok kurum ve kuruluşun temayüz ettiğini görmekteyiz. 1952'de Fransa'da Fransızca'yı kullanan gazetecileri bir araya getiren ilk topluluk kurulmuş¹²⁷ ve 1954'te de Kanada'da "Kanadalı Frankofon İnisiyatifi" "Fransızca Kültür Birliği" isimli kuruluşu meydana getirilmiştir. Bunların ardından ise 1958 yılında "Fransızca Kullanan Sosyologlar Topluluğu" da teşekkül etmiştir.¹²⁸

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun kurumsallaşma sürecini incelediğimizde kurumsallaşmanın ilk adımlarının Fransa'nın artık kolonyal bir imparatorluğu sürdüremeyeceğini analiz ettiği yılların hemen ertesinde cereyan ettiği net bir şekilde görülebilmektedir. Bu husus 1946 Fransız Anayasası içerisinde de kendisine yer bulmuştur.¹²⁹ Anayasa bir "Fransız Birliği – Union Française" kurumu oluşturarak bu kurumun ortak üyelerinden bahsetmiştir. Bu şekilde Fransa'nın eski sömürgelerinin mensuplarına

¹²⁷ Frankofon Basın Birliği, **Fransızca'yı Kullanan Uluslararası Gazeteciler Birliği İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.pressefrancophone.org/uijplf/uijplf_5Odocqueyroi.htm, 18 Kasım 2010.

¹²⁸ Birlik Aktiviteleri, **Fransızca Kullanan Sosyologlar Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://w3.aislf.univ-tlse2.fr/spip/spip.php?sommaire>, 19 Temmuz 2010.

¹²⁹ Fransa 1946 Anayasası Giriş Bölümü, **Anayasal Konsey İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/les-constitutions-de-la-france/constitution-de-1946-ive-republique.5109.html>, 22 Kasım 2010.

vatandaşlık hakkı verilmiş ve “Ulusal Meclis – Assemblée Nationale” bünyesine temsilci göndermelerine olanak sağlanmıştır.

Fransız Birliği istenilen başarıya ulaşamayınca 1958 yılı içerisinde yeni anayasa metni bünyesinde “Fransız Topluluğu – Communauté Française” adı altında yeni bir yapılanmaya gidilmiştir ancak bu dönemde Afrika’da bağımsızlık fikri daha baskın çıkmıştır.¹³⁰ 1960’lı yılların başında Afrika’da bağımsızlık hareketleri yoğun bir biçimde başlamıştır. 1961 yılında General Charles De Gaulle iki yüzden fazla, iki taraflı, askeri, teknik, kültürel, ekonomik andlaşma düzenleyecek bir “Ortaklık Bakanı – Le Ministère de la Coopération” ataması gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen andlaşmalar Afrikalılar nezdinde yetersiz bulunmuş ve çözüm üretmekten uzak bir andlaşmalar dizisi olarak telakki edilmiştir.¹³¹

1961 yılı içerisinde girişilen çabalar ve akabinde alınan inisiyatifler neticesinde tezimiz içerisinde daha önce de bahsettiğimiz üzere yalnızca Afrika ülkelerinden müteşekkil ilk frankofon teşkilat kurulmuştur: “Afrika ve Malgaş Birliği – Union Africaine et Malgache”.¹³² Aslına bakılırsa bu Birlik, Frankofoni idealinin ilk teşkilatlarından birisi olarak kabul edilen “Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı – Agence de Coopération Culturelle et Technique”¹³³, 1926’da “Fransızca’yı Kullanan Yazarlar Topluluğu – Association des Ecrivains de Langue Française” olarak kurulan ve 1950 yılında “Fransızca Yayın Yapan Basın Kurumları ve Gazeteciler Birliği - Union Internationale des Journalistes et de la Presse de Langue Française” ismini alan Birlik ve 1955 yılında kurulan “Frankofon Radyolar Topluluğu - Communauté des Radios Publiques de Langue Française” ve benzeri oluşumların bir devamı olarak kabul edilebilir ve bahsi geçen kurum ve kuruluşların da Topluluğun

¹³⁰ Fransa 1958 Anayasası 77.Madde, **Anayasal Konsey İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5110.html>, 4 Aralık 2010.

¹³¹ Dereumaux, **a.g.e.**, s.38.

¹³² Afrika ve Malgaş Birliğinin Kurulması, **Perspective Monde**, (Erişim) <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve?codeEve=1029>, 15 Ocak 2011.

¹³³ Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı Şartı, **La Documentation Française**, (Erişim) <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/francophonie/charte70.shtml>, 15 Ocak 2011.

kurumsallaşma sürecinde ilk temelleri attığı görülmektedir.¹³⁴ Nitekim 1960 yılında Topluluğun ilk Hükümetlerarası Kurumu olan “Eğitim Bakanları Konferansı - Conférence des Ministres de l’Education (Confemen)” tesis edilmiştir.¹³⁵ On beş ülkenin üyeliği ile faaliyetlerine başlayan Konferans günümüzde her iki yılda bir olmak üzere kırk bir devlet ve hükümetin katılımı ile çalışmalarına devam etmektedir.¹³⁶ Yine 1961 yılı içerisinde “Fransızca Eğitim – Öğretim Yapan Üniversiteler Teşkilatı - Association des Universités Partiellement ou Entièrement de Langue Française (AUPELF)” Kanada’nın Montreal şehrinde kurulmuştur. Temel amacı üniversiteler arasında etkileşim ve bir birliktelik kurmak olan bu teşkilat 1999 yılında “Frankofoni Üniversite Ajansı - Agence Universitaire de la Francophonie (AUF)” adını almıştır.¹³⁷

1962 yılında dönemin en saygın dergilerinden birisi olarak kabul edilen “Esprit” dergisi “Dünya’da Fransızca” başlığı ile yayınladığı sayısında frankofoni kavramından bahsetmiş, bu kavramın isim babalığının ve ilk çerçevesinin yıllar önce Onésime Reclus tarafından yapıldığını ancak yıllar içinde frankofoni kavramının unutulmaya yüz tuttuğunu vurgulamıştır.¹³⁸ Derginin içerisinde frankofoni kavramını ve Frankofoni idealini analiz eden çok önemli makaleler de yer almıştır. Örneğin Léopold Sédar Senghor’un Frankofoni hakkındaki tanım ve önerilerini içeren makalesi¹³⁹ ve Norodom Sihanouk’nun Frankofoni’nin gelecek projeksiyonunu ve olasılıklarını irdelediği makalesi¹⁴⁰ bunlara birer örnek olarak gösterilebilir.

¹³⁴ Frankofoni Tarihi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Une-histoire-de-la-Francophonie.html>, 5 Şubat 2011.

¹³⁵ Eğitim Bakanları Konferansı, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Les-Conferences-ministerielles,13.html#La%20Confemen>, 5 Şubat 2011.

¹³⁶ Konferans Tarihi ve Aktiviteler, **Eğitim Bakanları Konferansı İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.confemen.org/spip.php?article9>, 6 Şubat 2011.

¹³⁷ Frankofoni Tarihi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Une-histoire-de-la-Francophonie.html>, 5 Şubat 2011.

¹³⁸ Le Français Langue Vivante, **Revue Esprit**, Sayı 2, Kasım, 1962, s.200 – 912.

¹³⁹ Léopold Sédar Senghor, “Le Français, Langue de Culture”, **Revue Esprit**, Sayı 2, Kasım, 1962, s.844.

¹⁴⁰ Norodom Sihanouk’nun eserleri ve hayatı hakkında kapsamlı bir inceleme için bkz. Bernard Hamel, **Sihanouk et Le Drame Cambodgien**, Paris, L’Harmattan, 1992.

1966 yılı Haziran ayı içerisinde Başkan Senghor'un himayesinde Madagaskar'ın Tananarive şehrinde gerçekleştirilen Afrika ve Malgaş Birliği Örgütü Zirvesi sırasında Senghor diğer Afrikalı devlet başkanlarına Fransızca'yı gerek resmi dil gerek ikinci dil gerek de ulusal dil olarak kullanan devletlerarasında bir birliktelik – topluluk önerisini üyelerin ve kamuoyunun dikkatine sunmuştur.

17 – 20 Şubat 1969 yılında ilk Frankofon Devletlerarası Konferansı Nijer'in Niamey şehrinde toplanmıştır. Bu konferans içerisinde Senghor, Bourguiba ve Diori'nin önderliğinde Fransa, Fransızca konuşan ülkeler ve yeni bağımsızlıklarını kazanan eski koloniler arasında Fransızca aracılığı ile yeni bağlar tesis edilmesi fikri ileri sürülmüştür.¹⁴¹ Bahsi geçen konferansın ikincisi yine Nijer – Niamey'de gerçekleştirilmiştir. Burada Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı'nın kurulması için şart hazırlanmış ve atılan imzalar ile birlikte Frankofoni'nin Hükümetlerarası ilk kurumu tesis edilmiştir.¹⁴² 10 Kasım 1978 tarihinde ise kurum Birleşmiş Milletler Genel Meclisi'ne gözlemci statüsü ile kabul edilmiştir.

17 – 19 Şubat 1986'da Fransa Versay'da Fransa Devlet Başkanı François Mitterrand'ın davetiyle Fransızcanın ortak kullanımı konusunu temel alan bir devlet ve hükümet başkanları zirvesi düzenlenmiştir. İşbirliği konusunun temel referans alındığı konferans içerisinde dört alanda çok yönlü işbirliklerinin tesis edilmesinin elzem olduğu özellikle vurgulanmıştır.¹⁴³

2 – 4 Eylül 1987 yılında ise ikinci zirve Kanada – Québec'te düzenlenmiştir. Burada devlet ve hükümet başkanları öncelikli olarak beş alanda faaliyet gösterilmesini uygun bulmuştur. Enerji ve Çevre Enstitüsü'nün (Institut de l'énergie et de l'environnement de la Francophonie) kurulması kararı alınmıştır. Ayrıca yıllık olarak bir araya gelerek uyumun ve

¹⁴¹ Dereumaux, **a.g.e.**, s.39.

¹⁴² Abdou Diouf, "La Francophonie, Une Réalité Oubliée", **Le Monde**, 20 Mart 2007.

¹⁴³ Dereumaux, **a.g.e.**, s.43.

kaynaşmanın hızlanması ayrıca bir Frankofoni logosu için çalışmaların başlaması da alınan diğer kararlardan olmuştur.¹⁴⁴

24 – 26 Mayıs 1989 tarihlerinde Senegal – Dakar’da düzenlenen zirve ile ilk defa Afrika kıtasında bir zirve gerçekleştirilmiştir. Konferansın düzenlendiği yerin Frankofoni idealinin teorisyenlerinden Léopold Sedar Sènghor’un anavatanı olması da ayrıca zirveye önem katmıştır. Burada başlıca çalışma alanları ve frankofon ülkelerdeki eğitim – formasyon sorunları başlıca üzerinde durulan konu başlıkları olmuştur.¹⁴⁵

19 – 21 Kasım 1991’de tatbik edilen Chaillot Zirvesi ile bünye içerisinde yeni kurum ve kuruluşların tesis edilmesi kararı alınmış ve kurumun operatörlüğü ve ana sekretarya makamı Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı’na verilmiştir.¹⁴⁶

16 – 18 Ekim 1993’de Grand-Baie’de (Maurice) beşinci zirve toplanmıştır. Zirvede ekonomik işbirliğinin kültürel işbirliği için mutlak gerekliliği vurgulanmış ve bu alanda işbirliği imkânlarının geliştirilmesi için çeşitli vasıtaların geliştirilmesinin elzem olduğu defaatle vurgulanmıştır.¹⁴⁷

Altıncı zirve ise 2 – 4 Aralık 1995’te Benin – Cotonou’da gerçekleştirilmiştir. Burada çok önemli bir kurumsal değişim yaşanmıştır. Kurulun ana sekretarya makamı olan Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı’nın adı Frankofoni Ajansı – Agence de la Francophonie olarak değiştirilmiş ve bir genel sekreter altında yeni bir yapılanmaya gidilmesi kararı verilmiştir. Bu minval üzere Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı’nın şartı kaldırılıp yerine Frankofoni Şartı yazılmıştır. Bu şartın teferruatına ve analizine ilerleyen sayfalarımızda yer vereceğiz.

¹⁴⁴ Dereumaux, **a.g.e.**, s.41.

¹⁴⁵ Deniau Xavier, **La Francophonie**, Paris, Presses Universitaires de France, Collection Que sais-Je, s.61.

¹⁴⁶ Frankofoni Zirveleri, **Fransa Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux_830/langue-francaise-francophonie-diversite-linguistique_1040/francophonie_20244/sommets-francophonie_19237/index.html, 8 Temmuz 2011.

¹⁴⁷ Dereumaux, **a.g.e.**, s.45.

14 – 17 Kasım 1997 tarihlerinde yedinci zirve Vietnam – Hanoi’da düzenlenmiştir. Bu zirvede ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi için daha fazla gayret gösterilmesi ve çatışmaların önlenmesi için de çeşitli strateji ve faaliyetlerin kurum bünyesinde aktif hale getirilmesinin yararlı olacağı vurgulanmıştır.¹⁴⁸

Sekizinci zirve 3 – 5 Eylül 1999’da Kanada’nın iki dilli bölgesi Nouveau Brunswick’te toplanmıştır. İnsan hakları ve demokrasi zirvenin ana teması olmuştur. Ana tema ile ilgili olarak zirvenin ardından Moncton Deklarasyonu yayınlanmıştır.¹⁴⁹

18 – 20 Ekim 2002 tarihlerinde Lübnan – Beyrut’ta düzenlenen dokuzuncu zirve ilk defa Arap kökenli bir ülkede düzenlenmiş olması bakımından önemlidir. Ayrıca zirve 11 Eylül hadisesi nedeniyle bir yıl ertelenmiş ve zirve de 11 Eylül hadisesi ile gündeme gelen uluslararası konuların gölgesinde geçmiştir.¹⁵⁰

Onuncu zirvenin toplandığı yer ise Burkina Faso’nun Ouagadougou şehri olmuştur. 26 – 27 Kasım 2004 tarihlerinde gerçekleşen zirve içerisinde ana tema “Frankofoni: Sürdürülebilir Kalkınma İçin İşbirliği Bölgesi” olmuştur.¹⁵¹

On birinci zirve 28 – 29 Eylül 2006 tarihlerinde Romanya’nın Bükreş şehrinde düzenlenmiştir. Zirvede başlıca üzerinde durulan konu bilgi teknolojileri ile ilgili yeni yaklaşımlar ve eğitim olmuştur.¹⁵²

17 – 19 Ekim 2008 tarihlerinde on ikinci zirve Kanada Québec’te düzenlenmiştir. Konferansın ana temaları, yönetim, demokrasi, ekonomik işbirliği imkânları ve çevrenin korunması olmuştur.¹⁵³

¹⁴⁸ Dereumaux, **a.g.e.**, s.46.

¹⁴⁹ Dereumaux, **a.g.e.**, s.47.

¹⁵⁰ Frankofoni Zirveleri, **Fransa Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux_830/langue-francaise-francophonie-diversite-linguistique_1040/francophonie_20244/sommets-francophonie_19237/index.html, 8 Temmuz 2011.

¹⁵¹ Jacques Leclerc, “**Qu’est-ce que La Francophonie?**” dans L’aménagement Linguistique dans le monde, (Erişim) <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/francophonie.htm>, 15 Temmuz 2011.

¹⁵² Dereumaux, **a.g.e.**, s.47.

2010 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen on üçüncü zirvenin toplanma mekânı İsviçre – Montrö olmuştur. 2008’de Kanada Québec’te düzenlenen zirve içerisinde on üçüncü zirvenin Madagaskar’da düzenlenmesi öngörülmesine rağmen Madagaskar’ın içinde bulunduğu politik koşullar ve stabil olmayan şartlar nedeniyle İsviçre – Montrö’ye alınmıştır.

Tezimizin bu bölümünde Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu’nun kurumsallaşma sürecini aktarmaya çalıştık. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan kurumlar, kurumsal yapıları, anayasal metinleri ve günümüzdeki konumlarını ve faaliyet alanlarını sıradaki bölüm içerisinde analiz etmeye çalışacağız.

B. FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU’NUN KURUMSAL YAPISI

1. Kurumsal Yapıyı Oluşturan Anayasal Çerçeve

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu’nun organlarını analiz etmeden önce bu organların yasal altyapısını oluşturan hukuki metin olan Topluluk Şartını ve bunların oluşum - gelişim sürecini incelemek istiyoruz. Bu bağlamda bahsi geçen süreci başlıca iki başlık altında tetkik etmek imkânı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı Şartı diğeri ise Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı’dır.

Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı daha önce de değindiğimiz üzere 20 Mart 1970 tarihinde dört Afrikalı başkanın himayesinde – Léopold Sédar Senghor / Senegal, Hamani Diori / Nijer, Habib Bourguiba / Tunus, Prens Norodom Sihanouk / Kamboçya – kurulmuştur. 20 Mart 1970’te yirmi bir devlet ve hükümet temsilcisinin imza attığı andlaşma ile ACCT – Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı filli olarak oluşturulmuştur. Bu Hükümetlerarası örgüt kendisine temel olarak müşterek bir lisani, Fransızcayı kabul etmiştir. Niamey

¹⁵³ Jacques Leclerc, “Qu’est-ce que La Francophonie?” dans L’aménagement linguistique dans le monde, (Erişim) <http://www.tlfi.ulaval.ca/axl/francophonie/francophonie.htm>, 15 Temmuz 2011.

Andlaşması ile ACCT – Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı'nın yeni bir işbirliği alanı oluşturması ve medeniyetler arasında daimi bir diyalog iklimi oluşturması öngörülmüştür. Temel alınan ilk metin olarak ACCT – Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı Şartı yıllar boyunca frankofon aktivitelerin düzenlenmesinde ve devamlılığının sağlanmasında etkili olan bir temel referans kaynağı olmuştur ancak frankofon toplulukların gelişmesi, kalkınması ve büyümesi neticesinde yeni kurumların inşası ve yeni bir şart yazımı elzem hale gelmiştir.¹⁵⁴

Frankofoni projesi Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı'nın kurulmasından başlayıp 1995'te Frankofoni Ajansı ismini almasına kadar birçok safhadan geçerek büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Hükümetlerarası bir organizasyon olmak gibi bir özelliğe de sahip olan Topluluk; bu özel konumun da getirdiği bir sonuç olarak 1999 yılında adının “Hükümetlerarası Frankofoni Ajansı – Agence Intergouvernementale de la Francophonie” olarak kullanılması kararı alınmıştır.¹⁵⁵

Antananarivo'da Frankofoni Bakanlar Konferansı 23 Kasım 2005 tarihinde yeni bir Frankofoni Şartı'nı yürürlüğe koymuştur.¹⁵⁶ Yürürlüğe giren şart ile Frankofoni Ajansı'nın adı artık “Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu – Organisation Internationale Francophonie” olarak değiştirilmiştir.

Şart'ın giriş bölümünde Frankofoni'nin geçirdiği tarihi, siyasi, teknolojik, kültürel dönüşümlerden bahsedilmiş ve bu dönüşümler neticesinde kaydedilen ilerleme ile Topluluğun daha saygıdeğer bir dünya ülküsü ve kültürel çeşitlilik için mevcut özelliklerini kullandığı / kullanacağı vurgulanmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Dereumaux, **a.g.e.**, s.48.

¹⁵⁵ Dereumaux, **a.g.e.**, s.49.

¹⁵⁶ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 24 Nisan 2011.

¹⁵⁷ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Giriş Bölümü, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 24 Nisan 2011.

Şart'ın birinci maddesi içerisinde Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun temel hedef ve yönelimlerinden bahsedilmiştir.¹⁵⁸ Bahsi geçen temel idealleri şu şekilde maddeleştirmek mümkündür:

- Üyeleri arasında Fransızcanın ve küresel insani değerlerin paylaşımını ve yerleşimini arttırmak ve üyeler arasında bu temel üzerinde bağlar tesis etmek ve bu bağların gelişimini sağlamak
- Her zaman barışçıl yöntemleri kullanmak ve bu yöntemlerin kullanımını teşvik etmek
- İşbirliği, dayanışma ve sürdürülebilir kalkınmayı temin etmek
- Demokrasinin kökleşmesini ve gelişimini desteklemek
- Çatışmaların ortaya çıkmasını ve yaygınlaşmasını engellemek
- Hukuk devleti ve insan haklarına saygıyı esas almak
- Kültürler ve medeniyetler arası diyalogu güçlendirmek
- Çok taraflı işbirliği neticesinde birlikteliği kuvvetlendirmek
- Eğitim – öğretimi yaygınlaştırmak ve ilerletmek
- Devletlerin dil, kültür ve egemenliklerine saygı göstermek

Şart'ın ikinci maddesinde Topluluğun temel organları ve yardımcı kuruluşları açıklanmıştır.¹⁵⁹ İkinci madde içerisinde izhar edilen kuruluşları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Frankofoni Temel Organları:
 - Zirve
 - Konferans
 - Daimi Konsey
 - Genel Sekreterlik
 - Topluluk
 - Frankofoni Parlamenter Meclisi
2. Direkt Operatör Kuruluşlar

¹⁵⁸ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Birinci Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 24 Nisan 2011.

¹⁵⁹ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – İkinci Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 25 Nisan 2011.

2. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun Temel Organları

a. Zirve

Frankofoni'nin yüksek yasama organı olan Zirve ve Zirvenin faaliyet alanları Frankofoni şartının üçüncü maddesi içerisinde belirtilmiştir.¹⁶⁰ Zirve devlet ve hükümet başkanlarından müteşekkil olarak her iki yılda bir kez toplanır. Zirvenin yapıldığı ülkenin devlet / hükümet başkanı diğer zirveye kadar zirve başkanı olarak kabul edilmektedir. Zirve; Topluluğa yeni üyelik, ortaklık, gözlemci statüsü gibi hususları karara bağlar. Dünya'daki gelişmeler karşısında Frankofoni'nin eğilimlerini tanımlar. Frankofoni'nin hedeflerini gerçekleştirebilmesi ve ilgi alanlarında derinleşebilmesi maksadı ile kararlar alır. Şartın altıncı maddesi içerisinde anlatılan düzenlemeler uyarınca genel sekreter seçimini gerçekleştirir.

b. Konferans

Frankofoni'nin yüksek yasama organlarından birisi olan Konferans Topluluk şartının dördüncü maddesi içerisinde tarif edilmiştir.¹⁶¹ Bakanlar Konferansı zirveye katılan bütün üyelerin iştiraki ile toplanmaktadır. Her üye dışişleri bakanı ya da Frankofoni bakanı yahut delegesi aracılığı ile katılır. Topluluğun genel sekreterlik makamında oturan kişi de toplantıya katılabilir ancak oy hakkına sahip değildir. Konferansa ev sahibi hükümetin dışişleri ya da Frankofoni bakanı başkanlık eder. Konferans; Frankofoni'nin çok taraflı faaliyet yönelimlerini deklare eder. Zirveyi hazırlar. Zirve tarafından alınan kararların uygulanması ile ilgilenir ve bu konuyla alakalı tüm inisiyatifi alır. Topluluğun bütçesini ve finansal raporlarını kabul eder aynı zamanda da çok

¹⁶⁰ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Üçüncü Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 26 Nisan 2011.

¹⁶¹ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Dördüncü Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 26 Nisan 2011.

tarafli fonların üleştirilmesini değerlendirir. Topluluk ve çok tarafli fonlar için komiser ataması gerçekleştirir. Bir üye devletin yahut katılımcı bir hükümetin kullanımına sevki maksadıyla fonların kullanımı ile ilgili tüm bilgileri genel sekreterlikten talep eder. Topluluk ve çok tarafli fonlar adına atanmış komiserler ile çalışacak operatörlerin koşullarını ve sınırlarını tespit eder. Zirveye yeni üye yahut gözlemci üye katılımı için tavsiye kararı verir. Tüzüğe uygun bir şekilde yapılacak yardımları saptar. Topluluğun merkezini değiştirme kararı alma yetkisine sahiptir. Tasfiye memurlarının atamasını gerçekleştirir. Topluluğun organlarının görevlerini yerine en iyi şekilde getirebilmesi için yardımcı organlar oluşturur.

c. Daimi Konsey

Daimi Konsey, Bakanlar Konferansının himayesi altında zirvenin hazırlanması ve takip edilmesinden sorumlu makamdır.¹⁶² Daimi Konsey, devlet yahut hükümet başkanları tarafından akredite edilen temsilcilerden müteşekkildir. Konseye Frankofoni Genel Sekreteri başkanlık eder. Konsey Genel Sekreterin ağırısı üzerine ihtiyaç duyulan zamanlarda bir araya gelir. Konseyin başlıca misyonları şu şekildedir:

- Bakanlar Konferansı tarafından alınan kararları yerine getirmek
- Çok tarafli fonların ayırımı ve taksimi ile ilgili incelemelerde bulunmak
- Finansal raporları incelemek ve Topluluk bütçesi için öngörülerde bulunmak
- Bakanlar Konferansı için geçici gündem hazırlamak
- Katılım yahut statü değişikliği talebiyle gelen üyelik başvuruları hakkında Bakanlar Konferansını bilgilendirmek

¹⁶² Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Beşinci Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 27 Nisan 2011.

- Hakemlik, koordinatörlük ve sunuculuk görevleri için eğitimlerde bulunmak ve bu maksatla çeşitli komisyonlar oluşturmak ve bu komisyonlarda gerekli formasyonun takibini yapmak.
- Personelin statüleri ve ekonomik koşulları ile alakalı gerekli uygulamaları kabul etmek
- Programlama projelerini araştırmak, incelemek ve programlamak
- Finansal kontrolörü atamak

d. Genel Sekreter

Genel Sekreter İşbirliği Konseyine başkanlık eder, Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunu yönetir.¹⁶³ Genel Sekreter dört yıllık süreler için devlet ve hükümet başkanları tarafından seçim yapılarak görevlendirilmektedir. Görev süresinin yenilenmesi imkân dâhilindedir. Yasama organlarının otoritesi altında görev yapar. Genel Sekreterin statüsü uluslararası bir karaktere sahiptir, herhangi bir hükümetten yahut bir dış otoriteden emir alması Frankofoni Şartı uyarınca kesinlikle mümkün değildir. Topluluğun tüm makamlarının sekretaryasından sorumludur ve gerekli tüm durumlarda da kurum makamlarını asiste eder. Genel Sekreter, Daimi Konsey'e başkanlık eder ancak burada vurgulanması gereken önemli bir ayrıntı da bulunmaktadır; Genel Sekreter Daimi Konsey'in gündemini belirler fakat Konsey içerisinde herhangi bir şekilde oy kullanma hakkına sahip değildir. Konseyin aldığı kararların uygulanması ile ilgilenir.

Genel Sekreter Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun yasal temsilcisi konumunda bulunmaktadır. Bu bağlamda teşkilat adına taahhütte bulunabilir, uluslararası andlaşma ya da andlaşmalar imzalayabilir. Genel Sekreter vekâletini yerine getirme hususunda Zirve karşısında sorumludur. Personel ataması ve harcırahlar hususunda emir yetkisine sahiptir.

¹⁶³ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Altıncı Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 27 Nisan 2011.

Topluluğun yönetiminden ve bütçesinden sorumludur ancak dilerse ilgili konularda vekil tayin etmek suretiyle vekâlet verebilir. Zirve tarafından kararı alınan Sektörel Bakanlar Konferanslarının da organizasyonundan ve takibinden sorumludur. Topluluğun mevcut genel sekreterlik makamında Eski Senegal Devlet Başkanı Abdou Diouf bulunmaktadır.¹⁶⁴

e. Topluluk

Tezimiz içerisinde daha önce de değindiğimiz üzere Topluluğun temelini oluşturan andlaşma 20 Mart 1970 tarihli Niamey Andlaşmasıdır. Bu andlaşma ile Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı kurulmuş daha sonra sırasıyla Frankofoni Ajansı, Uluslararası Frankofoni Ajansı ve Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu – Organisation Internationale Francophonie isimlerini almıştır. Topluluk uluslararası kamu hukuk sistemi içerisinde bir sùjedir ve tüzel kişiliğe sahiptir.¹⁶⁵

Topluluk her türlü taşınır taşınmaz mal satın alabilir, kiralayabilir ve bunlar üzerinde kontrat yapabilir, bağış kabul edebilir, dava açabilir, kamu yahut özel kuruluş ve kişilerden hediye, miras ve hibe devralabilir. Topluluk Genel Sekreterin idari ve hukuki sorumluluğu altında bulunmaktadır, alanıyla alakalı olarak çalışma, koordinasyon, bilgilendirme ve eylem görevlerini ifa eder. Topluluğun hedeflerine uygun olarak her türlü fiili uygulamaya geçirme hakkı bulunmaktadır.

Topluluk çok taraflı işbirliklerini de ilke olarak kabul eder ve bu bağlamda çeşitli uluslararası ve bölgesel örgütlerle işbirliğine gitmektedir. Toplulukta görev yapmakta olan personel kendi içtüzüğünde belirtilen münhasır kurallara tabidir. Personelin statüsü uluslararası bir karaktere

¹⁶⁴ Genel Sekreter, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Abdou-Diouf,28612.html>, 3 Mayıs 2011.

¹⁶⁵ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Dokuzuncu Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 3 Mayıs 2011.

sahiptir. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun merkezi Fransa'nın başkenti olan Paris olarak belirlenmiştir.¹⁶⁶

f. Frankofoni Parlamenter Meclisi

Frankofoni Parlamenter Meclisi - Assemblée Parlementaire de la Francophonie (APF) Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun danışma meclisidir.¹⁶⁷ Frankofoni Parlamenter Meclisi; parlamentoları yahut parlamentolararası kuruluşları temsil eden yetmiş sekiz üyeden oluşmaktadır. Meclisin amaçları Temmuz 2009 tarihli kurum içtüzüğü'nün ikinci maddesi içerisinde anlatılmıştır.¹⁶⁸ Bu madde uyarınca Frankofoni Parlamenter Meclisi'nin başlıca hedefleri şu şekildedir:

- Fransızca konuşan milletlerin arzu ve çıkarlarını kurumlar nezdinde temsil etmek
- Özellikle Frankofon toplum içerisinde demokrasi, hukuk devleti ve insan haklarının üstünlüğü fikrini yerleştirmek ve bu fikirleri teşvik etmek
- Topluluk kurumlarına siyasi perspektif sağlayacak çalışmalar hazırlamak ve bu çalışmalarını paylaşmak
- Tüm gelişme ve sorunlar ile alakalı ve bu sorun ve gelişmelerin uluslararası politika nezdinde yer alan kökenleri hakkında araştırmalar yaparak elde edilen bilgiler ile ilgili görüş hazırlayarak ilgili Topluluk kurumlarına iletmek
- Frankofon toplumlar içerisinde öz kalkınma hakkına saygı göstererek işbirliğini geliştirme, birlik fikri ve aksiyonunu kuvvetlendirmek

¹⁶⁶ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – Dokuzuncu Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 3 Mayıs 2011.

¹⁶⁷ Frankofoni Parlamenter Meclisi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Assemblee-parlementaire-de-la.html>, 3 Mayıs 2011.

¹⁶⁸ Frankofoni Parlamenter Meclisi İç Tüzüğü, **Frankofoni Parlamenter Meclisi İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.apf-francophonie.org/spip.php?article140#2>, 5 Mayıs 2011.

- Parlamenterlerin uluslararası rollerini tanımak ve desteklemek
- Fransızcanın yaygın kullanım tarzını benimseyen ve kullanan milletlerin kültür ve medeniyetlerinin gelişimine katkıda bulunmak ve aralarında karşılıklı bir anlayış meydana getirmek
- Fransızcanın kullanımının her alanda yaygınlaşmasına katkıda bulunmak

Frankofoni Parlamenter Meclisi topluluğun genel yapı ve hedeflerine uygun olarak, Topluluk genel Sekreteri tarafından atanan uzman ve personel aracılığı ile barış, demokrasi ve insan hakları aksı üzerinde çeşitli programlar düzenlenmesi faaliyetleri içerisinde de bulunmaktadır.¹⁶⁹ Bu faaliyetlerin içerisine seçim gözlem misyonları, parlamentolar arası yeni bir bilgi işlem ağı gibi başlıklar da girmektedir.

Frankofoni Parlamenter Meclisi Başkanlığı görevini 10 Ağustos 2011 tarihi itibarıyla aynı zamanda Burkina Faso Millet Meclisi Başkanlığı görevini de yürüten Roch Marc Christian Kaboré devralmıştır.¹⁷⁰

3. Direkt Operatör Kuruluşlar

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu organlarından birisi olan direkt operatör kuruluşlar Topluluk şartının beşinci maddesi içerisinde dört ayrı direkt operatör kurum olarak tasvir edilmiştir.¹⁷¹ Bu kuruluşlar; Frankofoni Üniversite Ajansı – Agence Universitaire de la Francophonie (AUF), Uluslararası Frankofon Televizyonu Televizyon 5 (TV5), Senghor Üniversitesi – Université Senghor, Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği - Association Internationale des Maires Francophones (AIMF) isimleri altında

¹⁶⁹ Frankofoni Parlamenter Meclisi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Assemblee-parlementaire-de-la.html>, 5 Mayıs 2011.

¹⁷⁰ Frankofoni Parlamenter Meclisi İç Tüzüğü, **Frankofoni Parlamenter Meclisi İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://apf.francophonie.org/spip.php?article1494>, 7 Mayıs 2011.

¹⁷¹ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı – İkinci Madde, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 7 Mayıs 2011.

teşkilatlanmıştır. Biz de tezimizin bu kısmında bu dört direkt operatör kurumun özelliklerini ve Topluluk içerisindeki işlevlerini analiz etmek istiyoruz.

a. Frankofoni Üniversite Ajansı

Frankofoni Üniversite Ajansı, Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun dört direkt operatör kuruluşundan birisidir. 1961 yılında Kanada Montréal’de kurulan Ajans; 94 farklı ülkeden 779 yüksek öğretim ve araştırma kuruluşunu bünyesinde bir araya getiren bir birlik konumundadır. Ajans dokuz merkez ofis ile bağlantılı 67 ofis ve 427’nin üzerinde memur ile her kıtada temsil imkânına sahip bulunmaktadır.¹⁷² 1989 yılından bu yana Ajans, Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun direkt operatör kurumları arasında bulunmaktadır. Eğitim dili olarak Fransızca’yı seçen yüksek öğretim ve araştırma kurumlarının ortağı olarak eğitim – öğretim, araştırma gibi çeşitli alanlarda birçok işbirliği programları organize etmektedir. Ajans hareketlilik programları çerçevesinde iki binden fazla burs vermektedir. Ajansın bütçesi bazı hükümet ve devletlerin de desteği ile 40 milyon avrodan fazladır. Ajansın bütçesine başlıca destek Fransa, Kanada – Québec, Belçika Fransızca Dil Topluluğu, İsviçre ve Kamerun’dan gelmektedir ayrıca sayılan devlet ve hükümetler dışında da birçok devlet hükümet ve kurum çeşitli miktarlarda bağışlar ile kurumu desteklemektedir.

Frankofoni Üniversite Ajansı, 2000 yılından beri, bütçesinin sağlamlığı ve üye sayısının yüzde ellinin üzerinde artışı ile eşi benzeri olmayan bir gelişim göstermiştir.¹⁷³ Topluluğa üye olmayan Cezayir kökenli çok sayıda yüksek öğrenim kurumunun da Ajans bünyesinde yer alması da Ajansın etkisinin anlaşılabilirliği açısından önemli bir ayrıntı olacaktır. Ajansın gelişimi ve ünü ağırlıklı olarak akademiden beslense de dil eğitimi ve kültür

¹⁷² Frankofoni Üniversite Ajansı, **Frankofoni Üniversite Ajansı İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.auf.org/l-auf/auf-bref/accueil.html>, 9 Mayıs 2011.

¹⁷³ Frankofoni Üniversite Ajansı, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Agence-universitaire-de-la.html>, 7 Haziran 2011.

temelinde de ağırlığını arttırmaya başladığından söz edebiliriz. Genel merkezi Kanada - Québec'de Montréal Üniversitesi içerisinde bulunan ajansın bilimsel alanlardaki başlıca gelişim misyonu Ajansın internet sitesinde şu dört başlık altında listelenmiştir:¹⁷⁴

- Bilimsel işbirliğinin desteklenmesi
- Kalkınmanın gelecekteki aktörlerinin yetiştirilmesi
- Araştırmaların ve kalite artırımının beslenmesi
- Uzmanlıklar ile alakalı bilgi birikiminin paylaşılması

Ajansın mevcut başkanlık görevini Yves Fontaine, üniversitenin rektörlük görevini ise Bernard Cerquiglini yürütmektedir.

b. Uluslararası Frankofon Televizyonu: TV 5

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun dört direkt operatör kuruluşunun medya temelli faaliyet gösteren kuruluşu Uluslararası Frankofon Televizyonu TV 5'tir. TV 5 uluslararası alanda küresel çapta yayın yapan ilk frankofon televizyon olmuştur.¹⁷⁵ TV 5 iki yüzden fazla ülke ve bölgede 215 milyon insana ulaşarak küresel bazda CNN ve MTV ile birlikte yayın ağı en geniş kanal özelliğine sahiptir.¹⁷⁶ Dünya üzerinde kültürel çeşitliliğin duyurulmasında önemli bir paya sahip olan TV 5 bu özelliğini kanalın editoryal sloganlarında da sık sık kullanmıştır. “Yereli küresele, küreseli yerele göstermek” (Montrer ici ce qui vient d'ailleurs, montrer ailleurs ce qui vient d'ici) olarak anlaşılabilecek bu slogan kanalın Topluluk içerisindeki yeri ve önemini de göstermek açısından önemlidir.

¹⁷⁴ Frankofoni Üniversite Ajansı, **Frankofoni Üniversite Ajansı İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.auf.org/l-auf/auf-bref/accueil.html>, 11 Haziran 2011.

¹⁷⁵ TV 5, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/article9,9.html>, 27 Haziran 2011.

¹⁷⁶ TV 5 Kanal Sunumu, **TV 5 İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/footer-niveau-2/tv5monde/La-chaine/p-5857-Presentation.htm>, 29 Haziran 2011.

TV 5, 2 Ocak 1984 tarihinde üç frankofon ülkenin gönüllü katılımı ile kurulmuştur. Fransa'dan TF1, Antenne 2 ve France 3 kanalları, İsviçre'den İsviçre Romande Televizyonu ve Belçika'dan da Belçika Frankofon Radyo – Televizyonu ilk katılımcı kuruluşlar olmuştur.¹⁷⁷ Daha sonra bu kuruluşlara Kanada'dan RFO da eklenmiştir. 2011 yılı itibariyle TV 5 küresel çapta on ayrı frankofon medya kuruluşu ile de ortaklık statüsü kurmuştur. Buna göre France 2, France 3, France 5, ARTE France, RTBF (Belçika Fransızca Dil Topluluğu Radyo Televizyonu - la Radio Télévision Belge de la Communauté Française), TSR (İsviçre Romande Televizyonu - la Télévision Suisse Romande), Radio Canada, Télé Québec, RFO (Réseau France Outremer) ve CIRTEF, TV 5 ile içerik ortaklığı içerisinde. Ayrıca TV 5, 2008 yılından bu yana, Uluslararası Fransa Radyosu RFI (Radio France International) ve France 24'ü içeren Dış İşitsel-Görsel Holding'in yüzde 49 hissesine sahiptir.¹⁷⁸

TV 5 Fransızcanın öğrenimi açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Bugün elli altı binden fazla eğitimci ve altmış bir binden fazla öğrenci “TV 5 ile Fransızca Öğrenmek ve Öğretmek” adlı ağ vasıtası ile Fransızca eğitim – öğretim süreçlerinde profesyonel destek almaktadırlar.¹⁷⁹

Kanalın bu dönem içerisinde yönetim kurulu başkanlığını Alain de Pouzilhac yürütmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Dereumaux, **a.g.e.**, s.76.

¹⁷⁸ TV 5 Kanal Sunumu, **TV 5 İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/footer-niveau-2/tv5monde/La-chaine/p-5857-Presentation.htm>, 29 Haziran 2011.

¹⁷⁹ TV 5 Fransızca Eğitimi Öğretimi Bölümü, **TV 5 İnternet Sitesi**, http://www.tv5.org/TV5Site/enseigner-apprendre-francais/accueil_apprendre.php

¹⁸⁰ TV 5 Yönetim Yapılanması, **TV 5 İnternet Sitesi**, <http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/footer-niveau-2/tv5monde/La-chaine/p-5858-Organigramme.htm>, 30 Haziran 2011.

c. Senghor Üniversitesi

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun dört direkt operatör kuruluşunun akademi tabanlı faaliyet gösteren kuruluşu olan Senghor Üniversitesi 1989 yılında Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde kurulmuştur.¹⁸¹ Üniversitenin ilk amacı Afrika'nın kalkınması için nitelikli insan kaynağı yetiştirmektir. Bu bağlamda Afrikalı yönetici ve eğitimcileri üst düzey eylem ve sorumluluklara hazırlama maksadı ile çeşitli eğitimler, egzersiz ve gelişim programları üniversite tarafından hazırlanmaktadır.¹⁸² Üniversite, diğer operatör kurumlar ve Topluluğun ilgili kurumları ile birlikte çalışarak çeşitli toplantı ve seminerler düzenlemektedir.

Üniversitenin başlıca ilgi alanı tüm Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu mensubu Afrika ülkeleri, eski Çin Hindi ülkeleri (Vietnam, Laos, Kamboçya) ve kalkınma problemleri ile muhatap olan Frankofoni mensubu ülkelerdir. 2009 yılı Eylül ayı içerisinde Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğuna üyeliği bulunmayan Angola, Cezayir, Gambiya, Gana, Kenya ve Zimbabwe gibi ülkeler ile Moldova, Haiti, Suriye ve Vietnam gibi Afrika kıtasında bulunmayan ülkeler de kurum bünyesine girmek için başvuruda bulunmuştur.¹⁸³

Üniversite çalışmaya başlamasından 16 yıl sonra 2005 yılında uzun vadeli bir stratejik plan hazırlanmış ve on yıllık bir stratejik çerçeve kabul etmiştir. Bu stratejik planın ana amacı uluslararası normlara uygun bir şekilde planlanacak ve uygulamaya geçilecek kalkınma temelli lisansüstü bir üniversite oluşturmaktır. Bu bağlamda yedi ayrı bilim dalında –uluslararası sağlık, beslenme politikaları, çevre yönetimi, kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi yönetimi, kültür endüstrileri yönetimi, proje yönetimi ve

¹⁸¹ Senghor Üniversitesi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, <http://www.francophonie.org/L-Universite-Senghor-d-Alexandrie.html>, 1 Temmuz 2011.

¹⁸² Dereumaux, **a.g.e.**, s.75.

¹⁸³ Editöryal, **Senghor Üniversitesi İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.usenghor-francophonie.org/adm/rectorat/editorial.html>, 1 Temmuz 2011.

yönetişim ve kamu yönetimi- faaliyet öngörülmüştür.¹⁸⁴ Ayrıca Senghor Üniversitesi kuzey – güney ve güney – güney etkileşimlerine katkı sağlamak amacıyla bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyelerde çeşitli üniversiteler ile işbirliği yapmaktadır. Bu bağlamda Mısır, Avrupa, Afrika ve Kanada da birçok üniversite ile çeşitli andlaşmalar imzalanmıştır.¹⁸⁵

Üniversitenin merkezi Mısır'ın İskenderiye şehrinde bulunmaktadır. Yönetim kurulu başkanlığını Hany Helal yapmaktadır. Bugün Üniversite, tüm Topluluk ülkeleri tarafından tanınan ve denkliği kabul edilen bir akademi kurumu haline gelmiştir.¹⁸⁶

d. Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği

Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği - Association Internationale des Maires Francophones (AIMF), Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun dört direkt operatör kuruluşundan birisidir. 1979 yılında Paris ve Quebec Belediyelerinin bir araya gelip kurumu inşa etmeleri ile vücut bulan Birlik kırk sekiz ülkeden yerel temsilciler vasıtası ile oluşmuş bir ağ hüviyetindedir.¹⁸⁷ Teşvik ve dayanışmanın bir ifadesi olarak şu alanlarda gelişim hedeflenmektedir:

- Yerel demokrasinin güçlendirilmesi
- Gerek katılımcı gerek temsilci olsun kadınların kurumlarda sayılarının arttırılması
- Yerel kalkınmanın planlanması

¹⁸⁴ Editöryal, **Senghor Üniversitesi İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.usenghor-francophonie.org/adm/rectorat/editorial.html>, 1 Temmuz 2011.

¹⁸⁵ Editöryal, **Senghor Üniversitesi İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.usenghor-francophonie.org/adm/rectorat/editorial.html>, 1 Temmuz 2011.

¹⁸⁶ Senghor Üniversitesi, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, <http://www.francophonie.org/L-Universite-Senghor-d-Alexandrie.html>, 13 Temmuz 2011.

¹⁸⁷ Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Association-internationale-des.html>, 27 Temmuz 2011.

Bu gelişim için Birliğin başlıca prensipleri ise şu şekildedir:¹⁸⁸

- Fransız dilinin, kültürel ve dilsel çeşitliliğin desteklenmesi
- Barış, demokrasi ve insan haklarının desteklenmesi
- Sürdürülebilir kalkınma ve dayanışma hususunda işbirliği

Birlik bu vasıtalar ile yerel toplulukların sesini Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu kurumları nezdinde duyurabilmektedir. Bu bağlamda Birlik, devlet ve sivil toplumun katkıları ile Topluluk sathında yerel yetkililerin etkin olduğu bir katılımcı demokrasi öngörmekte ve bu ülkü için çalışmalarını yürütmektedir. Bu ülkeye ulaşmak için Birlik yerel yöneticilere çeşitli düzeylerde eğitim, toplantı ve seminerler düzenlemektedir. Bu şekilde yerel yönetimlerde bir değişim iklimi oluşturulması arzu edilmektedir. Ayrıca yönetim kapasitelerinin güçlendirilmesi, araştırma – geliştirme hususunda bilgi transferi ile uluslararası alanda Topluluk tecrübesinin tanınması yönünde çalışmalar da birlik bünyesinde yürütülmektedir.¹⁸⁹ Bu alanda Birlik yerel yönetimler tarafından yönlendirilen özel projelerin de finansmanını üstlenmektedir. Birlik kuruluş yılı olan 1979 yılından günümüze kadar su ve temizlik, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik gelişim, sağlık, eğitim, tarihi mirasın korunması, belediye hizmetleri için modernizasyon ve eğitim alanlarında 700'ün üzerinde projeye destek vermiştir.¹⁹⁰ Birliğin merkezi Fransa'nın başkenti Paris'tedir. Birliğin başkanlığını ise Paris Belediye Başkanı Bertrand Delanoë yürütmektedir.

¹⁸⁸ Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun Bir Operatörü Olarak Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği, **Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.aimf.asso.fr/default.asp?id=108>, 27 Temmuz 2011.

¹⁸⁹ Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Association-internationale-des.html>, 27 Temmuz 2011.

¹⁹⁰ Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği, **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Association-internationale-des.html>, 27 Temmuz 2011.

SONUÇ

İnsan topluluklarının tarih sahnesine çıkışından bu güne farklı amaçlarla çeşitli düzeylerde işbirliği arayışı içerisinde olduğu ve işbirliği örgütlenmeleri oluşturduğu bilinen bir gerçekliktir. İlk devlet yapılarının dahi bu amaç üzerinden gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

Tezimiz içerisinde de ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştığımız üzere, tarihi süreç içerisinde çeşitli işbirliği modelleri ve örgütlenme tarzları ortaya çıkmıştır. Bu modeller kimi zaman mevcut yahut olası bir sorunun çözümü için olduğu gibi kimi zaman da çeşitli idealler ve özel işbirliği alanlarının tesisi için oluşturulmuştur.

İki Dünya Savaşı ve hemen arkasından yaşanan Soğuk Savaş Dönemi ile birlikte uluslararası sistem bir değişim ve dönüşüm süreci içerisine girmiştir ve bu süreç günümüzde de devam etmektedir. Bu sürecin nasıl devam edeceği ve nasıl sonuçlanacağı hususunda çeşitli görüşler ortaya atılsa da bahsi geçen görüşlerin kahir ekseriyeti farklı düzeylerde işbirliklerinin öneminin artacağını vurgulamıştır. Tarihi ve kültürel bağların günümüzde küresel çapta önemini arttırması nedeniyle bu tarz temeller üzerine inşa edilen işbirliği modellerinin ilerleyen yıllar içerisinde etki alanlarını giderek genişleteceğini ve küresel siyasetin baş aktörlerinden birisi olacağını düşünmekteyiz. Bu öngörümüz neticesinde tarihi ve kültürel bağları kendisine temel alan ve nev'i şahsına münhasır bir örgütlenme modeli olan Frankofoni: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu tezimizin başlıca inceleme alanı olarak seçilmiştir.

Frankofoni ilk olarak 1880 yılında Fransız Coğrafyacı Onésime Reclus (1837-1916) tarafından Fransızca konuşulan bölgeleri tasvir eden bir coğrafi terim olarak kullanılmıştır. Bu terimin kapsamı içerisine o dönemde Fransa, Cezayir ve Fransız sömürgeleri girmektedir. Frankofoni sözcüğü ortaya çıkışından günümüze başlıca dört temel anlam çerçevesinde kullanılmıştır. İlki dilsel anlamıdır. Buna göre bu kelime frankofon olarak kullanılır ve

Fransızca bilen, Fransızca konuşan kişi anlamına gelir. İkincisi; coğrafi anlamıdır. Bu şekilde kullanımı ile Fransızca'yı kullanan insan topluluklarının yaşadığı alanlar belirtilir. Üçüncüsü şekilde kullanımı ile aynı topluluğa / cemaate (communauté) bağlılık duygusu ve Fransızca konuşanlar arasında bir dayanışma vurgulanır. Dördüncüsü ise kurumsal anlamıdır. Fransızca konuşulan coğrafyalarda mukim, devlet ve toplulukların bir araya gelerek oluşturdukları bir uluslararası örgütlenme olarak kendisini gösterir.

Frankofoni terimi günümüzde baş harfinin yazılımına göre iki farklı anlam ifade etmektedir. Frankofoni sözcüğünün baş harfi “f” küçük yazıldığı takdirde günlük yaşam ve iletişimlerinde Fransızca aracılığı ile anlaşılan insan ve insan topluluklarını tanımlamaktadır. Baş harfi “F” büyük yazıldığı takdirde ise Fransızca konuşan devletler ve topluluklar arasında bir işbirliği organizasyonu olarak anlaşılmaktadır. Biz de baş harfi büyük “F” ile yazılan ve “Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu” anlamına gelen Uluslararası Frankofoni Organizasyonunu analiz etmeye çalıştık.

Frankofoni ideali esas itibarıyla Fransızca temelinde hazırlanıp işlenmiştir ancak bu noktada gözden kaçırılmaması gereken şudur ki bu fikrin arka planında Fransa'nın uluslararası düzlemde hegemonya inşası ve yerel düzlemde de eski kolonyal bölgelerinde etkisini sürdürmek amacı bulunmaktadır. Bu bağlamda Frankofoni kavramının mucidi kabul edilen Onésime Reclus'nün Frankofoni tahayyülü de bu veriyi doğrulamaktadır. Onésime Reclus ile Frankofoni'nin ilk fikri temelleri atılsa da konunun fikri temelden aksiyona geçişi için aradan biraz daha zaman geçmesi gerekmiştir.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun temelini oluşturan organizasyonlar İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde eski kolonyalist güçlerin zayıfladığı ancak yine aynı güçlerin kolonilerini zayıf da olsa bir vesayet altında tutmak istediği bir dönem ertesinde filizlenmiştir. Bu bağlamda Frankofoni'nin fikri temellerini düzenleyen ve onu bir aksiyon olarak dünya sahnesine çıkaran dört isimden bahsedilmesi gerekir. Biz de bu temel üzerinde dört (kurucu) isim; Léopold Sédar Senghor, Habib Bourguiba,

Hamani Diori, Charles H lou'yu analiz etmeye çalıştık. Bahsi geçen kişilerin tüm fedakârlıklarına rağmen o dönemde Fransızca temelli bir kurumsallaşma tam olarak gerçekleştirilememiştir ancak attıkları temeller üzerinde Topluluk bugünkü haline erişebilmiştir.

Frankofoni ideali tarihsel bir arka planı bünyesi içinde barındırsa da kurumsallaşma süreci yeni sayılabilecek bir dönemde başlamıştır. Fransa'nın içinden başlayan kurumsallaşma hareketi Fransa'nın içinden dışına, Afrika'ya Kanada'ya ulaşmıştır. Fransızca Konuşan  lkeler Topluluğu'nun kurumsallaşma sürecini incelediğimizde kurumsallaşmanın ilk adımlarının Fransa'nın artık kolonyal bir imparatorluğu s rd remeyece ini analiz ettiği yılların hemen ertesinde cereyan ettiği net bir şekilde görülebilmektedir.

Kurumsallaşma süreci ile birlikte Fransızca Konuşan  lkeler Toplulu unun kompleks ve aktif bir organizasyon haline geldiği görülmektedir. İnşa edilen daimi organları ve yardımcı kuruluşları ile Topluluk uluslararası düzlemde etki alanını arttırabilme şansını yakalamıştır. Kuruluşu bir commonwealth / communaut  oluşumu şeklinde cereyan etse de günümüzde pragmatizmin kuruluş ideallerinin önüne geçmeye başladığı da söylenebilir. Son dönemde gerçekleşen üyelik ve gözlemcilik katılımları da bu konu hakkında önemli bir veri oluşurmaktadır. Tayland,  ek Cumhuriyeti, Ukrayna, Gürcistan ve Hırvatistan gibi ülkelerin Fransızca ile rabitalarının pek kuvvetli olmadığı ve Fransızcadan  ok Topluluğun ekonomik potansiyelinden etkilendikleri açıktır. Her şeye rağmen Topluluğun kısa sayılabilecek bir dönemde kurumsallaşmasını tamamlayıp küresel çapta etki alanı oluşturabilmesi büyük bir başarı öyküsü olarak da kabul edilebilir.

Topluluk şartının ilk maddesinde de analiz ettiğimiz üzere şart metni içerisinde birlik, işbirliği ve kalkınma üyeler arasında geliştirilmesi istenen temel hedefler olarak vurgulanmıştır. Barış, işbirliği ve kalkınma belki de zamanın ruhuna uygun olarak her uluslararası örgütün vurgu yaptığı değerler olmuştur dolayısıyla bu ilkeler Fransızca Konuşan  lkeler Toplulu unun da  nceledi i ilkelerdir. Bu bağlamda Topluluk tüm paydaşları düzeyinde bu

değerlerin içselleştirilmesini sağlamalıdır ancak bu değerleri içselleştirmede problemler yaşayan yahut bu değerlerin kalkan olarak kullanılıp herhangi bir çatışmanın hâsıl olması durumunda Topluluğun bu durum karşısında nasıl bir tavır alacağı bir soru işareti olarak ortada durmaktadır. Bugüne kadar böyle bir problemin vuku bulmamış olması bundan sonra da meydana gelmeyeceği hususunda bir garanti içermemektedir. Üye ve gözlemci sayısı artan Topluluk üyelerinin topluluk içinden ve dışından bir çatışma ile karşı karşıya kalmaları halinde ortaya bir kargaşa çıkabileceği de gözden ırak tutulmamalıdır. Bu bağlamda önümüzdeki süreçte birliğin geleceği ile alakalı çeşitli tartışmaların yaşanması ve yeni düzenlemelerin getirilmesi mümkündür. Bu konu üzerinde birliğin karşı karşıya kalacağı bir yol ayrımı yakın gözükmemektedir. Bu yol ayrımının temel sorunsalı Topluluğun yoluna kuruluş idealleri doğrultusunda mı yoksa pragmatizm çerçevesinde mi devam edeceğidir. Bu bağlamda alınacak kararın sadece Topluluk bünyesinde değil küresel boyutta da etki uyandırması beklenmelidir. Bu karar Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğunun fikri kurucularının “Barış Dünya’daki her insanın hakkıdır” sözüne Topluluğun bağlılığının ve uluslararası düzlemdeki ciddiyetinin test edileceği bir dönüm noktası olacaktır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Mustafa; “DB: Dünya Bankası”, ed. Şaban Çalış vd., **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya, Çizgi Yayınevi, 2006, s.107-120.
- ARCHER, Clive; **International Organisations**, London, George Allen & Unwin, 1983.
- ARCHIBUGI, Daniele; “**Models of International Organisation in Perpetual Peace Projects**”, Review of International Studies, Vol. 18, No.4, 1992.
- ARI, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, 5.baskı, İstanbul, MKM Yayıncılık, 2008.
- ARMAOĞLU, Fahir; **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789 – 1914)**, 3.baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- ATAÖV, Türkkaya; “1815-1865 Arasında Devletler Tarafından Kurulan Milletlerarası Teşekküller”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XV, No.3, Eylül 1960, s.45.
- AY, Ahmet; KARAÇOR, Zeynep; “GATT ve DTÖ, Dünya Ticaretinin Düzen Arayışı”, ed. Şaban Çalış vd., **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya, Çizgi Yayınları, s.121.
- BAŞAK, Cengiz; **Uluslararası Örgütler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- BİLSEL, Cemil; **Devletler Hukuku – III. Kitap: Devletlerarasında Andlaşmalar**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1936.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, Kurumsal İnternet Sitesi; **Birleşmiş Milletler Andlaşması**, (Erişim) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, 2 Şubat 2011.
- BOZKURT, Enver; KÜTÜKÇÜ, M.; POYRAZ, A.; **Devletler Hukuku**, Genişletilmiş 4.baskı, Ankara, Asil Yayınları, 2004.

BROWNLIE, Ian; **Principles of Public International Law**, Oxford, Oxford University Press, 2003.

COHEN, Bernard; **Habib Bourguiba**, Paris, Flammarion, Collection Les grandes figures politiques, 1986.

ÇALIŞ, Şaban; “**Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı**”, Uluslararası Örgütler ve Türkiye, Ed. Şaban Çalış vd., Konya, Çizgi Kitabevi, 2006.

DALLOT, Louis; **Siyasi Tarih**, İstanbul, Tan Matbaası, 1966.

DEMİRCİOĞLU, Halil; **Roma Tarihi**, Birinci Cilt, Cumhuriyet, Birinci Kısım: Menşelerden, Akdeniz Havzasından Hâkimiyet Kurulmasına Kadar, İkinci Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1987.

DEREUMAUX, René-Maurice; **L'Organisation Internationale de la Francophonie: L'institution internationale du XXle siècle**, Paris, L'Harmattan, 2008.

DEUTSCH, Karl W.; **The Analysis of International Relations**, 3.baskı, N.J., Englewood Cliffs, Prentice Hall International, 1988.

DİOUF, Abdou; “La Francophonie, Une Réalité Oubliée”, **Le Monde**, 20 Mart 2007.

DOUGHERTY, James E.; PFALTZGRAFF, Robert L.; **Contending Theories of International Relations**, 3.baskı, New York, Harper Collins Publishers, 1990.

Eğitim Bakanları Konferansı İnternet Sitesi; **Konferans Tarihi ve Aktiviteler**, (Erişim) <http://www.confemen.org/spip.php?article9>, 6 Şubat 2011.

Fransa Dışışleri Bakanlığı İnternet Sitesi; **Frankofoni Zirveleri**, (Erişim)
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux_830/langue-francaise-francophonie-diversite-linguistique_1040/francophonie_20244/sommets-francophonie_19237/index.html, 8 Temmuz 2011.

Fransa 1946 Anayasası Giriş Bölümü; **Anayasal Konsey**, (Erişim)
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/les-constitutions-de-la-france/constitution-de-1946-ive-republique.5109.html>, 22 Kasım 2010.

Fransa 1958 Anayasası 77.Madde; **Anayasal Konsey**, (Erişim)
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5110.html>, 4 Aralık 2010.

Frankofoni Parlamenter Meclisi İnternet Sitesi; **Frankofoni Parlamenter Meclisi İç Tüzüğü**, (Erişim) <http://www.apf-francophonie.org/spip.php?article140#2>, 5 Mayıs 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Eğitim Bakanları Konferansı**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Les-Conferences-ministerielles,13.html#La%20Confemen>, 5 Şubat 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Kurumsal İnternet Sitesi; **Frankofoni Parlamenter Meclisi**, (Erişim) [http:// apf.francophonie.org/Historique-de-l-Assemblee.html](http://apf.francophonie.org/Historique-de-l-Assemblee.html), 11 Haziran 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Frankofoni Tarihi**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Une-histoire-de-la-Francophonie.html>, 5 Şubat 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Şartı**, (Erişim) http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 24 Nisan 2011.

Frankofoni Üniversite Ajansı İnternet Sitesi; **Frankofoni Üniversite Ajansı**, (Erişim) <http://www.auf.org/l-auf/auf-bref/accueil.html>, 9 Mayıs 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Genel Sekreter**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/Abdou-Diouf,28612.html>, 3 Mayıs 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Kronoloji**, (Erişim) http://www.francophonie.org/Chronologie.html?var_recherche=La%20Francophonie%20Dans%20Le%20Monde%2C%20Rapport%20Du%20Haut%20Conseil%20De%20La%20Francophonie, 1 Haziran 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Senghor Üniversitesi**, <http://www.francophonie.org/L-Universite-Senghor-d-Alexandrie.html>, 1 Temmuz 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **TV 5**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/article9,9.html>, 27 Haziran 2011.

Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu İnternet Sitesi; **Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği**, (Erişim) <http://www.francophonie.org/L-Association-internationale-des.html>, 27 Temmuz 2011.

Fransızca'yı Kullanan Uluslararası Gazeteciler Birliği Kurumsal İnternet Sitesi; **Frankofon Basın Birliği**, (Erişim) http://www.pressefrancophone.org/uijplf/uijplf_5Odocqueyroi.htm, 18 Kasım 2010.

- Fransızca Kullanan Sosyologlar Topluluğu Kurumsal İnternet Sitesi; **Birlik Aktiviteleri**, (Erişim) <http://w3.aislf.univ-tlse2.fr/spip/spip.php?sommaire>, 19 Temmuz 2010.
- FUMAROLI, Marc; **Quand l'Europe Parlait Français**, Paris, Editions De Fallois, 2002.
- GELİŞİM – HACHETTE, **Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi**; Cilt 1, çev. Tahsin Yücel, İstanbul, Gelişim Yayınları, 1985.
- GIBSON, John S.; **International Organisations, Constitutional Law, and Human Rights**, New York, Praeger, 1991.
- GÖNLÜBOL, Mehmet; **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Milletlerarası Siyasi Teşekküllerin Tarihi, Gelişimi ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1964.
- GÖNLÜBOL, Mehmet; **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara, Sevinç Yayınları, 1975.
- GÖNLÜBOL, Mehmet; **Uluslararası Politika: İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, Ankara, Attila Kitabevi, 1993.
- GÜNDÜZ, Aslan; **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.
- Habib Bourguiba İnternet Sitesi, **Habib Bourguiba Biyografisi**, (Erişim) <http://www.bourguiba.com/pages/biography.aspx>, 22 Mayıs 2011.
- HAMEL, **Bernard Sihanouk et Le Drame Cambodgien**, Paris, L'Harmattan, 1992.
- HASGÜLER, Mehmet, ULUDAĞ, Mehmet B.; **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, 3. baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.
- HEREDOT; **Heredot Tarihi**, çev. Perihan Kuturman, İstanbul, Hürriyet Yayınları, 1973.

HILDERBAND, Robert C.; **Dumbarton Oaks: The Origins of the United Nations and the Search for Postwar Security**, North Carolina, University of North Carolina Press, 2001.

HOMEROS; **İliada – İlias Destanı**, çev. Ahmet Cevat Emre, İstanbul, Varlık Yayınları, 1957.

HOPKINS, Raymond F.; MANSBACH, Richard W.; **Structure and Process in International Politics**, New York, Harper and Row Publishers, 1973.

İSLAM KONFERANSI ÖRGÜTÜ, Kurumsal İnternet Sitesi; **İslam Konferansı Örgütü Şartı**, (Erişim) <http://www.oic-oci.org/is11/french/charter-fr.pdf>, 23 Ocak 2011.

KARLUK, Rıdvan; **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, 6.baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2007.

KEOHANE, Robert O.; NYE, Joseph; “International Interdependence and Integration”, **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi ed., 2.baskı, New York, Macmillan Publishing Co., 1993, s.389-95.

LACOUTURE, Jean; **Pierre Mendès France**, Paris, Points, Poche Histoire, 2003.

La Documentation Française; **Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı Şartı**, (Erişim) <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/francophonie/charte70.shtml>, 15 Ocak 2011.

La Francophonie Dans Le Monde; **Rapport Du Haut Conseil De La Francophonie (2004 – 2005)**, Présentation Synthétique, (Erişim) http://www.ufbe.be/pdf/francophonie_2005.pdf, 17 Mayıs 2011, s.6.

La Francophonie Dans Le Monde 2002-2003; **Haut Conseil de la Francophonie**, Larousse, Paris, 2003.

LECLERC, Jacques; **Histoire du Français**, L'aménagement Linguistique dans le monde, (Erişim)
http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/HIST_FR_s9_Fr-contemporain.htm, 4 Temmuz 2011.

LECLERC, Jacques; **Qu'est-ce que La Francophonie?**, L'aménagement Linguistique dans le monde, (Erişim)
<http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/francophonie/francophonie.htm>, 15 Temmuz 2011.

Le Petit Larousse Compact; 100.baskı, Paris, Larousse, 2004, s.483.

Léopold Sédar Senghor Biyografisi; **Académie Française**, (Erişim)
<http://www.academie-francaise.fr/immortels/base/academiciens/fiche.asp?param=666>, 9 Haziran 2011.

Léopold Sédar Senghor Biyografisi; **Assemblée Nationale**, (Erişim)
<http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/senghor/senghobiographie.asp>, 7 Haziran 2011.

LITRE, Émile; **Histoire de la Langue Française**, İkinci Cilt, Paris, Librarie Académique, 1863.

MANSEL, Arif Müfit; **Ege ve Yunan Tarihi**, 5. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1988.

MARIE, Virginie; "De la Francophonie "centripète" à une Francophonie périphérique", **Alternative Francophone**, cilt 1, 2009/2, s.58.

MERAY, Seha L.; Devletler Hukukuna Giriş, İkinci Cilt, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayını, 1975.

MERAY, Seha L.; **Uluslararası Hukuk ve Örgütler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977.

MUTLU, Esin Can; **Uluslararası İşletmecilik**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999
Esin Can Mutlu, Uluslararası İşletmecilik, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.

Observatoire de la langue française de l'Organisation internationale de la Francophonie; **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu Kurumsal İnternet Sitesi**, Şubat 2009, (Erişim) www.francophonie.org/IMG/pdf/Synthese-Langue-Francaise-2010.pdf, 29 Mayıs 2011.

PARKINSON, Frank; **The Philosophy of International Relations, A Study in The History of Thought**, Beverly Hills, Sage Publications, 1977, s.155-158.

Perspective Monde; **Afrika ve Malgaş Birliğinin Kurulması**, (Erişim) <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve?codeEve=1029>, 15 Ocak 2011.

PIRENE, Jacques; **Büyük Dünya Tarihi**, Birinci Cilt, çev. Nihal Önal, İstanbul, Dünya Basın Yayın.

RECLUS, Onésime; **France, Algérie et colonies**, Hachette, Paris, 1886.

RECLUS, Onésime; **Lâchons l'Asie, prenons l'Afrique: où renaître? et comment durer?**, Librairie universelle, Paris, 1904.

RECLUS, Onésime; **Le partage du monde**, Librairie Universelle, Paris, 1906.

RECLUS, Onésime; **Un grand destin commence**, La renaissance du livre, 1917.

ROCHE, Christian; **Léopold Sédar Senghor: Le Président Humaniste**, Privat, collection Biographie, 2006.

SALIFOU, André; **Biographie Politique de Diori Hamani**, Paris, Karthala Editions, 2010.

SANDER, Oral; **Siyasi Tarih – İlk Çağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi, 1989.

SANDER, Oral; **Siyasi Tarih (1918-1994)**, 6.baskı, Ankara, İmge Yayınları, 1998.

SENGHOR, Léopold Sédar; “Le Français, Langue de Culture”, **Revue Esprit**, Sayı 2, Kasım, 1962, s.844.

Senghor Üniversitesi İnternet Sitesi; **Editorial**, (Erişim) <http://www.usenghor-francophonie.org/adm/rectorat/editorial.html>, 1 Temmuz 2011.

STARKE, J.G.; **Introduction to International Law Tenth Edition**, London, Buttlersworths, 1989.

ŞENSU, Haluk; **İnsan Hakları ve Çalışma Yaşamının Uluslararası Belgeleri**, Ankara, Türk Harb-İş Sendikası, 1999.

THUKYDIDES, **Peleponnesos Savaşı**; çev. Tanju Gökçöl, İstanbul, Hürriyet Yayınları, 1976.

TÜRK DİL KURUMU, Kurumsal İnternet Sitesi; **Türkçe Sözlük**,(Erişim) <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAA> F6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=organizasyon, 19 Ocak 2011.

TV 5 İnternet Sitesi; **TV 5 Kanal Sunumu**, (Erişim) <http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/footer-niveau-2/tv5monde/La-chaine/p-5857-Presentation.htm>, 29 Haziran 2011.

TV 5 İnternet Sitesi; **TV 5 Fransızca Eğitimi Öğretimi Bölümü**, http://www.tv5.org/TV5Site/enseigner-apprendre-francais/accueil_apprendre.php, 29 Haziran 2011.

TV 5 İnternet Sitesi; **TV 5 Yönetim Yapılanması**,
<http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/footer-niveau-2/tv5monde/La-chaine/p-5858-Organigramme.htm>, 30 Haziran 2011.

Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği İnternet Sitesi; **Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'nun Bir Operatörü Olarak Uluslararası Frankofon Belediye Başkanları Birliği**, (Erişim)
<http://www.aimf.asso.fr/default.asp?id=108>, 27 Temmuz 2011.

VALLE, Emma Della; PARMENTIER, Florent; LINUIT, Néma; "A quoi sert la francophonie à l'heure de la mondialisation? Bilan du Sommet de Montreux", **Terra Nova**, 23 Kasım 2010, (Erişim)
<http://www.tnova.fr/note/quoi-sert-la-francophonie-lheure-de-la-mondialisation-bilan-du-sommet-de-montreux-0>, 3 Mayıs 2011, s.1.

XAVIER, Deniau; **La Francophonie**, Paris, Presses Universitaires de France, Collection Que sais-Je, s.61.

WALTER, Henriette; **French Inside Out: The Worldwide Development of the French Language in the Past, the Present and the Future**, Londra, Routledge, 1993.

EKLER

EK 1: DÜNYA ÇAPINDA FRANSIZCA KONUŞAN İNSANLAR İLE ALAKALI TAHMİNİ VERİLER

Kaynak: Observatoire de la langue Française de l'Organisation internationale de la Francophonie, Şubat, 2009.

Frankofoni Mensubu Devlet ve Bölgeler	Nüfus (2005)	Frankofon	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Kısmi Frankofon	Toplam Nüfusa Oranı (%)
Kuzey Afrika ve Yakın Doğu		11 651 900		8 973 500	
Kuzey Afrika					
Fas	30 700 000	4 144 500	13,5	5 986 500	19,5
Moritanya	3 100 000	167 400	5,4	155 000	5,0
Tunus	10 000 000	6 360 000	63,6		
Ortadoğu					
Mısır	74 000 000	296 000	0,4	2 072 000	2,28
Lübnan	3 800 000	684 000	18,0	760 000	20,0
Sahraaltı Afrika ve Hint Okyanusu					
Sahraaltı Afrika					
Bénin	8 400 000	739 200	8,8	1 402 800	16,7
Burkina Faso	13 900 000	695 000	5,0		
Burundi	7 800 000	390 000	5,0	234 000	3,0
Kamerun	16 400 000	2 950 300	18,0	4 393 100	26,8
Cap-Vert	480 000	24 000	5,0	72 000	15,0
Orta Afrika	4 200 000	945 000	22,5		
Kongo-Conakry	4 000 000	1 200 000	30,0	1 200 000	30,0
Kongo-Kinshasa	60 800 000	6 080 000	10,0	18 240 000	30,0
Fildişi Sahili	18 200 000	12 740 000	70,0		
Cibuti	799 000	159 800	20,0		
Gabon	1 400 000	1 20 000	80	-	-
Gine	9 500 000	2 000 000	21,1	4 000 000	42,1
Gine-Bissau	1 600 000	16 000	1,0	-	-
Ekvatorial Gine	500 000	100 000	20,0	200 000	4,0
Mali	13 500 000	1 107 000	8,2	1 107 000	8,2
Nijer	14 000 000	1 260 000	9,0		
Ruanda	8 700 000	609 000	7,0	174 000	2,0

São Tomé-et-Príncipe	150 000	30 000	20,0	67 500	45,0
Senegal	11 700 000	1 170 000	10,0	2 457 000	21,0
Çad	9 700 000	1 940 000	20,0	-	-
Togo	6 100 000	2 000 000	32,8	-	-
Hint Okyanusu					
Komor	670 000	312 200	46,6		
Madagaskar	17 300 000	865 000	5,0	2 664 200	15,4
Maurice	1 200 000	180 000	15,0	692 500	57,7
Fransa-Mayotte	180 000	54 000	30,0	126 000	70,0
Fransa-Réunion	780 000	619 300	79,4	117 800	15,1
Seychelles	80 000	4 000	5,0	44 000	55,0
Amerika ve Karayipler					
Kuzey Amerika					
Kanada (tümü)	32 270 500	9 487 500	29,4	2 065 300	6,4
Alberta	3 256 800	70 000	2,1	-	-
Nouveau-Brunswick	752 000	242 000	32,2	312 300	41,5
Quebec	7 598 100	6 314 000	83,1	-	
Fransa-Saint Pierre-et-Miquelon	6 300	6 300	100,0	-	
Karayipler					
Dominik	70 000	1 500	2,1	5 000	7,1
Fransa-Guadeloupe	450 000	360 900	80,2	67 000	14,9
Fransa-Guyana	200 000	146 000	73,0	39 400	19,7
Fransa-Martinique	400 000	320 800	80,2	58 000	14,5
Haiti	8 300 000	664 000	8,0	622 500	7,5
Sainte-Lucie	160 000	2 700	1,7	-	-
Asya ve Pasifik					
Orta Asya					
Ermenistan	3 000 000	200 000	6,7	-	-
Gürcistan (gözlemci)	4 500 000	bilinmiyor	-	bilinmiyor	-
Uzakdoğu					
Kamboçya	13 300 000	148 500	1,1		
Laos	5 900 000	60 000	1,0		
Vietnam	83 300 000	160 000.	0,2	410 000	0,5
Okyanusya					
Fransa-Nouvelle-Calédonie	230 000	184 000	80,0	23 000	10,0

Fransa-Wallis-et-Futuna	15 000	15 000	100,0	-	-
Fransa-Polinezya	260 000	208 000	80,0	26 000	1,0
Vanuatu	220 000	99 000	45,0	-	-
Avrupa					
Merkez ve Doğu Avrupa					
Arnavutluk	3 200 000	320 000	10,0	-	-
Bulgaristan	7 700 000	924 000	12,0	-	-
Hırvatistan (gözlemci)	4 400 000	bilinmiyor		bilinmiyor	-
Macaristan (gözlemci)	10 100 000	60 000	0,6		
Litvanya (gözlemci)	3 400 000	25 000	0,7	42 000	1,2
Makedonya	2 000 000	200 000	10,0	-	-
Moldavya	4 200 000	1 050 000	25,0	-	-
Polonya (gözlemci)	38 200 000	1 520 000	4,0	-	-
Romanya	21 600 000	1 728 000	8,0	4 320 000	20,0
Slovakya (gözlemci)	5 400 000	113 400	2,1	-	-
Slovenya (gözlemci)	2 000 000	80 000	4,0	-	-
Çek Cumhuriyeti (gözlemci)	10 200 000	204 000	2,0	-	-
Batı Avrupa					
Andorra	70 000	34 200	48,9	16 400	23,4
Avusturya (gözlemci)	8 200 000	bilinmiyor	-	bilinmiyor.	-
Belçika	10 500 000	4 300 000	41,0	2 000 000	19,0
Belçika Fransızca Topluluğu	4 300 000	4 200 000	97,7	-	
Fransa	60 700 000	60 578 600	99,8	-	
Yunanistan	11 100 000	330 000	3,0	1 100 000	9,9
Lüksemburg	460 000	430 000	93,5	20 000	4,3
Monako	30 000	23 400	78,0	-	-
İsviçre	7 400 000	1 509 600	20,4	2 072 000	28,0
Genel Toplam 195 508 100					
Toplam		136 456 100	70,0	59 052 000	30,3

EK 2: FRANSIZCA KONUŞAN ÜLKELER TOPLULUĞU ÜYELERİ İÇERİSİNDE FRANSIZCANIN RESMİ DİL STATÜSÜ

Kaynak: La Francophonie dans le monde 2002-2003, Haut Conseil de la Francophonie, Larousse, Paris, 2003.

Hükümet: 57 Ülke: 29 İki Dilli: (+)	Kıta	Statü	Nüfus (milyon)	Ana Dili Fr. Olanlar (%)	Frankofon Sayısı
Belçika Fransızca Topluluğu	Avrupa	Egemen Topluluk	3,3 M	100	3,3 M
Belçika+	Avrupa	Ülke	10,5 M	41	4,3 M
Benin	Afrika	Ülke	8,4 M	13	552 000
Bern+ (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	951 000	8,1	77 031
Burkina Faso	Afrika	Ülke	13,9 M	4,7	813 000
Brundi+	Afrika	Ülke	7,8 M	4	50 000
Kamerun+	Afrika	Ülke	16,4 M	67	2,7 M
Kanada+	Amerika	Ülke	32,2 M	22,1	6,8 M
Orta Afrika	Afrika	Ülke	4,2 M	3,7	650 000
Komor+	Afrika	Ülke	670 000	0,3	312 000
Kongo- Brazzaville	Afrika	Ülke	4,0 M	1,2	1 M
Kongo- Kinshasa	Afrika	Ülke	60,8 M	6	2 M
Fildişi Sahili	Afrika	Ülke	18,2 M	1	3,5 M
Cibuti+	Afrika	Ülke	799 000	2,8	50 000
Fransa	Avrupa	Ülke	61,4 M	82	58,9 M
Fribourg+ (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	241 700	61	147 400
Gabon	Afrika	Ülke	1,4 M	6	1,1 M
Cenevre (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	413 700	76	314 400
Guadeloupe (Fr)	Amerika	DOM - ROM Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi	422 222	4	360 900
Gine	Afrika	Ülke	9,5 M	2	400 000
Ekvatorial Gine+	Afrika	Ülke	500 000	1	500
Fransız Guyanası (Fr)	Amerika	DOM - ROM Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi	200 000	7	146 000
Haiti	Amerika	Ülke	8,3 M	1,5	1 M
Jura (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	68 149	90	61 350
Lüksemburg+	Avrupa	Büyük Dükalık	460 000	4,1	430 000

Madagaskar+	Afrika	Ülke	18,0 M	1	88 000
Mali	Afrika	Ülke	13,5 M	0,1	885 000
Martinique (Fr)	Amerika	DOM - ROM Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi	400 000	4	320 800
Moritanya+	Afrika	Ülke	2,8 M	2	146 000
Mayotte (Fr.)	Afrika	COM Deniz Aşırı Topluluk Yönetimi	184 770	0,1	54 000
Monako	Avrupa	Prenslik	30 000	58	25 000
Neuchâtel (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	167 850	85	142 700
Nijer	Afrika	Ülke	13,5 M	9	980 000
Nouveau- Brunswick+ (Kanada)	Amerika	Vilayet	719 710	32,3	232 500
N.Calédonie (Fr)	Pasifik	POM Deniz Aşırı Ülkeler	196 000	37	184 000
Nunavut+ (Kanada)	Amerika	Federal Bölge	26 665	2	535
Fransız Polinezyası (Fr)	Pasifik	POM Deniz Aşırı Ülkeler	259 800	5	208 000
Pondichéry+ (Hind.)	Asya	Özerk Bölge	808 000	0,02	15 000
Quebec (Kanada)	Amerika	Federal Vilayet	7,2 M	81	5,8 M
Réunion (Fr)	Afrika	DOM - ROM Deniz Aşırı Yönetim Bölgesi	793 000	1	619 000
Ruanda+	Afrika	Ülke	7,7 M	0,1	510 000
Saint- Barthélemy (Fr)	Amerika	COM Deniz Aşırı Topluluk Yönetimi	8450	90	7 600
Saint-Martin (Fr)	Amerika	COM Deniz Aşırı Topluluk Yönetimi	33 000	25	10 000
Saint-Pierre-et- Miquelon (Fr)	Amerika	COM Deniz Aşırı Topluluk Yönetimi	6316	100	6316
Senegal	Afrika	Ülke	11,7 M	7	1 M
Seychelles+	Afrika	Ülke	80 000	0,1	6 000
İsviçre+	Avrupa	Ülke	7,2 M	18,4	1,4 M
Çad	Afrika	Ülke	9,7 M	5	1,5 M

Territoires du Nord-Ouest+ (Kanada)	Amerika	Federal Bölge	437 105	2,3	10 000
Togo	Afrika	Ülke	6,1 M	2,4	907 000
Val-d'Aoste+ (İtalya)	Avrupa	Özerk Bölge	120 600	17	20 500
Valais+ (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	272 400	60	163 400
Vanuatu+	Pasifik	Ülke	220 000	3,8	50 000
Vaud (İsviçre)	Avrupa	Federal Kanton	644 600	95	615 000
Wallis-et-Futuna (Fr)	Pasifik	COM Deniz Aşırı Topluluk	14 944	0,75	14 000
Yukon (Kanada)	Amerika	Federal Bölge	30 200	3,6	1 800

ÖZET

İPEK, Cemil Doğaç. Frankofoni: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

İnsan toplulukları yeryüzünde yer aldıkları günden bugüne kendi aralarında çeşitli düzeylerde işbirliği amacıyla farklı örgütlenmeler oluşturmuştur. Günümüzdeki işbirliği modellerinin temellerinin çok eski çağlara dayandığı görülmektedir.

Tarihi süreçte ortaya çıkan işbirliği modelleri insanlar ve devletlerin karşılaştığı sorunları çözme amacı ile ortaya çıktığı gibi kimi zaman da birtakım ideallerin yahut özel işbirliği alanlarının gerçekleştirilmesi için de oluşturulmuştur. Bu özel işbirliği alanları için tesis edilmiş kurumlardan birisi de Frankofoni: Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu'dur.

Soğuk Savaş ertesinde uluslararası sistemdeki bu değişim ve gelişimin nasıl sonuçlanacağı tam olarak analiz edilemese de bazı eğilimlerin yakın gelecekte önem arz edeceği de ortaya çıkmıştır. Günümüzde sermaye hareketleri, ticari faaliyetler ve teknolojik gelişmeler supranasyonel bir nitelik kazanarak giderek yayılmaktadır. Bu yayılma ve beraberinde getirdiği yoğunlaşma sınır ötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı menfaat bağları ile birbirine bağlamaktadır. Bu bağlamda Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu tecrübesi üzerinde önemle durulması gereken bir olgu haline gelmiştir.

Anahtar Sözcükler:

1. Fransızca Konuşan Ülkeler Topluluğu
2. Frankofoni
3. Uluslararası Örgütler
4. Entegrasyon
5. Uluslararası Frankofoni Ajansı

ABSTRACT

İPEK, Cemil Doğaç. Francophonie: Organisation Internationale Francophonie, Master's Thesis, Ankara, 2011.

Human communities set up various organizations in order to provide cooperation since they have existed on earth. It is regarded that the recent cooperation models are based on ancient ages.

As the cooperation models which are appeared during the historical period, were set up to solve the problems, in the meantime were set up to reach ideal goals or to create specific cooperation areas. One of these establishments, which are created for specific cooperation, is Francophonie: International Organisation of the Francophonie.

Even these change and developments in the international system have not fully analyzed, it is clear that many tendencies will gain importance in the near future. Today, capital movements, commercial activities and technological developments are spreading increasingly with gaining supranational characteristic. This spread and concomitant condensation are interconnecting transfrontier interest groups and people who belong to various nations by tight interest ties. In this context, experience of International Organisation of the Francophonie has become a worth-stressing fact.

Key Words:

1. International Organisation of La Francophonie
2. Francophonie
3. International Organisation
4. Integration
5. International Agency of La Francophonie